

**ГАРБУЗ ТЕТЯНА ОЛЕКСАНДРІВНА
СВІТЛИЧНИЙ ОЛЕКСАНДР ПЕТРОВИЧ**

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОХОРОНИ ПРАВ
НА ОБ'ЄКТИ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ:
ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ**

Київ - 2017

УДК 342.9:334.7(081)
ББК 67.401
С24

Рекомендовано до друку Вченою радою Національного університету біоресурсів і природокористування України (протокол № 3 від 25 жовтня 2017 р.)

Рецензенти:

Галунько В. В. – доктор юридичних наук, професор, директор Науково-дослідного інституту публічного права

Курило В. І. – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів і природокористування України

Автори:

Гарбуз Т. О. – кандидат юридичних наук.

Світличний О. П. – доктор юридичних наук, професор кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України

С 24 Організаційно-правові засади охорони об'єктів промислової власності: проблеми теорії та правозастосування: монографія [Т. О. Гарбуз, О. П. Світличний] – К.: ЦП «КОМПРИНТ» 2017. – 196 с.

ISBN978-966-929-535-4

В монографії на основі сучасних методологічних підходів, доктринального аналізу теоретичних джерел різних галузей права, узагальнення нормотворчої та правозастосовної практики розкрито особливості організаційно-правових засад охорони об'єктів промислової власності.

Монографію призначено для науковців, аспірантів, студентів юридичних факультетів вищих навчальних закладів, посадових осіб органів публічної адміністрації, а також для всіх, хто цікавиться проблематикою охорони прав інтелектуальної власності.

ISBN978-966-929-535-4

© Гарбуз Т.О., Світличний О. П.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АМКУ	Антимонопольний комітет України
ВРУ	Верховна Рада України
ГК України	Господарський кодекс України
ДСІВ	Державна служба інтелектуальної власності України
ФС	Державна фіскальна служба України
ЄС	Європейський Союз
Закон	Закон України
КАС	Кодекс адміністративного судочинства України
КМУ	Кабінет Міністрів України
Конвенція	Паризька конвенція про охорону промислової власності
Конституція	Конституція України
КУпАП	Кодекс України про адміністративні правопорушення
КК України	Кримінальний кодекс України
МКП	Міжнародна патентна класифікація
МКТП	Міжнародної класифікації товарів і послуг
МКПЗ	Міжнародної класифікації промислових зразків
МК	Митний кодекс України
Мінекономрозвитку	Міністерство економічного розвитку і торгівлі України
Президент	Президент України
ОПІВ	об'єкти права інтелектуальної власності
Топографії ІМС	топографії інтегральних мікросхем
Укрпатент	Український інститут промислової власності
Указ	Указ Президента України
ЦК України	Цивільний кодекс України

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОХОРОНИ ПРАВ НА ОБ'ЄКТИ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ	7
1.1. Становлення та розвиток державної системи охорони прав на об'єкти промислової власності в Україні.....	7
1.2. Поняття, зміст та класифікація об'єктів промислової власності.....	32
1.3. Правові засади адміністративно-правової охорони прав на об'єкти промислової власності.....	45
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ОБ'ЄКТАМИ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ	64
2.1. Принципи, мета, завдання і функції публічного управління об'єктами промислової власності.....	64
2.2. Система органів публічного управління об'єктами промислової власності.....	84
2.3. Форми і методи державного управління об'єктами промислової власності.....	103
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ОХОРОНИ ПРАВ НА ОБ'ЄКТИ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ	126
3.1. Удосконалення охорони об'єктів промислової власності як гарантія забезпечення суб'єктивних прав власників об'єктів промислової власності.....	126
3.2. Напрями удосконалення охорони прав на об'єкти промислової власності.....	142
ВИСНОВКИ	158
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	168
ДОДАТОК	193

ВСТУП

Національна стратегія розвитку інтелектуальної власності, де об'єкти промислової власності мають важливе значення у створенні національних багатств, стає предметом дедалі ширшого обговорення. За останні сто років технологічне лідерство стало визначальним фактором у створенні національних багатств більшості держав. Провідні економічно розвинені країни приділяють значну увагу належній охороні результатів інтелектуальної творчої діяльності, де об'єкти промислової власності відіграють важливу роль у досягненні економічних успіхів. Незважаючи на успішне функціонування системи державного управління інтелектуальної власності, українське суспільство має й негативні наслідки, пов'язані з охороною й захистом прав на окремі об'єкти права інтелектуальної власності. Окремі норми адміністративного та спеціального законодавства не зовсім відповідають реаліям практики і потребують подальшого вдосконалення.

Аналіз стану охорони прав об'єктів промислової власності свідчить про відсутність цілісного, узгодженого адміністративно-правового механізму її охорони. Утім існування вже наявних та поява нових проблемних аспектів охорони прав на об'єкти промислової власності загострює необхідність дослідження цього питання. Окремим аспектам охорони прав на об'єкти промислової власності присвячені дослідження вчених-адміністративістів М. Галянтича, О. Кульчицької, А. Чукаєвої, О. Чомахашвілі, що використовувалися в процесі монографічного дослідження окремих питань обраної теми.

Науково-теоретичним підґрунтям монографічної роботи стали праці вітчизняних та зарубіжних науковців В. Авер'янова, Ю. Битяка, О. Бондаря, Л. Бошицького, В. Галунька, Е. Демського, Ю. Крегула, К. Куркової, А. Комзюка, Д. Лук'янця, В. Макоди, Н. Мажаровської, О. Орлюк, О. Підпригори, Г. Прахова, О. Святоцького, О. Скакун, С. Стеценка, Г. Шершеневича, Ю. Шемшученка та інших учених.

Разом з тим значний масив питань правового регулювання охорони прав на

об'єкти промислової власності в адміністративному праві не отримали комплексного вирішення, що підтверджує актуальність монографічної роботи.

Монографію призначено для науковців, аспірантів, студентів юридичних факультетів вищих навчальних закладів, посадових осіб органів публічної адміністрації, а також для всіх, хто цікавиться проблематикою охорони прав інтелектуальної власності.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОХОРОНИ ПРАВ НА ОБ'ЄКТИ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

1.1. Становлення та розвиток державної системи охорони прав на об'єкти промислової власності в Україні

Питання створення та розвитку національної системи охорони об'єктів промислової власності в Україні не часто привертають увагу вітчизняних вчених правознавців, в основному у цих працях фрагментарно висвітлювалися окремі проміжки того чи іншого історичного часу, його зв'язок із правовою охороною окремих об'єктів промислової власності. Цілісної правової характеристики створення та розвитку національної системи охорони об'єктів промислової власності в Україні не має.

Дослідження становлення та розвитку системи державної охорони об'єктів промислової власності було б неповним без застосування історико-правового методу, який дає можливість ґрунтовніше дослідити будь-яке правове явище в історичній ретроспективі, розглянути передумови його становлення та формування, а це, в свою чергу дає змогу більш якісно зрозуміти специфіку правової охорони прав інтелектуальної власності.

Зародження та розвиток промислової власності пов'язано із появою виробництва, в основу якого було покладено інтелектуальну творчу діяльність людини. Процес удосконалення існуючих знарядь та створення технічних нововведень є невід'ємною частиною людської діяльності ще з давніх часів. Без винахідництва технічний прогрес був би неможливий. Найдавніші технологічні досягнення у сфері промислової власності пов'язані з феодалською системою суспільства. За останні сто років технологічне лідерство стало визначальним фактором у створенні національних багатств і забезпечило зростання держав [1, с. 5].

Досвід розвинених країн показав, що саме по собі виробництво вже не є

визначальним чинником зростання економічних показників, воно поступово поступається місцем науці, розвитку нових технологій. У зв'язку з цим питома значимість інтелектуальної власності в житті людей зростає вже не щодня, а щогодини [2, с. 7].

Поява промислової власності та її подальша правова регламентація зумовлені, з одного боку, потребами виробників товарів, робіт і послуг щодо індивідуалізації товарів, робіт і послуг, а з іншого – психологічними особливостями споживачів товарів, робіт і послуг щодо надання переваги одним товарам, роботам і послугам у порівнянні з іншими. Характерними особливостями зародження промислової власності на думку О. В. Волошина, є:

- здатність промислової власності до індивідуалізації господарської діяльності;
- можливість промислової власності охороняти авторські засади виробництва товарів, виконання робіт та надання послуг;
- призначення промислової власності щодо об'єднання інтелектуальних розробок у сфері виробництва товарів, виконання робіт та надання послуг [3, с. 221].

Однак, перед тим як розглядати історичні передумови виникнення правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних з охороною прав інтелектуальної власності на об'єкти промислової власності в Україні, слід проаналізувати сучасний стан результатів роботи системи правової охорони промислової власності в Україні.

Український інститут промислової власності (Укрпатент) до об'єктів промислової власності відносить такі об'єкти інтелектуальної власності:

- торговельні марки (знаки для товарів і послуг);
- комерційні (фірмові) найменування;
- географічні зазначення;
- винаходи і корисні моделі;
- промислові зразки;
- компонування (топографії) інтегральних мікросхем.

Усього станом на 1 січня 2014 р. Державною службою інтелектуальної власності України видано 402 234 охоронні документи, у тому числі:

- 180517 свідоцтва на знаки для товарів і послуг;
- 25 свідоцтв на право на використання зареєстрованих кваліфікованих зазначень походження товарів;
- 20 реєстрацій кваліфікованих зазначень походження товарів;
- 13 свідоцтв топографії інтегральних мікросхем;
- 108 992 патенти на винаходи;
- 86 498 патентів на корисні моделі;
- 26 169 патентів на промислові зразки [4, с. 30].

Слід зазначити, що становлення державної системи охорони об'єктів промислової власності має досить тривалий характер, що зумовлено об'єктивними потребами становлення та розвитку промислового виробництва. Формування промислової власності як галузі інтелектуальної власності почалося одночасно з розвитком промисловості, науки, мистецтва. У той же час, вивченню історичних тенденцій розвитку охорони об'єктів промислової власності в Україні, приділено недостатньо уваги. Для цього необхідно опрацювати джерела й нормативні акти у цій царині й визначити основні періоди виникнення регулювання суспільних відносин, пов'язаних із державною охороною прав на об'єкти промислової власності, та виокремити етапи цього процесу. Дослідження історичного розвитку системи державної охорони прав на об'єкти промислової власності дає змогу глибше зрозуміти зміст суспільних відносин, що становляться під правову охорону, і соціальну зумовленість виникнення й розвитку такої охорони і тому має велике значення для подальшого вдосконалення законодавства у цій сфері. В еволюції розвитку системи державної охорони промислової власності дослідники виділяють різні періоди (етапи). Зокрема, М. Солощук, М. Капінос, Є. Лерантович виділяють три важливі періоди:

1) привілеї (XV–XVIII століття): суверен надає монополію за своїм розсудом; концепція корисності, а іноді концепція фаворитизма відіграють

важливу роль;

2) національні патенти (1790–1883 роки): будь-який винахідник вправі подати заявку на патент, видача якого залежить винятково від об'єктивних умов; охорона місцевих винаходів за кордоном не практикується;

3) інтернаціоналізація (з 1883 року по теперішній час): охорона винаходів за межами країни походження розвивається разом з міжнародною торгівлею; всесвітні або регіональні конвенції сприяють цьому розвитку [5, с. 72].

Л. Й. Глухівський в статті «Правова охорона об'єктів промислової власності: етапи становлення та розвитку», історію державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні, умовно розділяє на два етапи. Перший – від часу проголошення незалежної України і до 2000 року, другий – після 2000 року, від часу створення двох організацій – Держдепартаменту інтелектуальної власності та державного підприємства «Український інститут промислової власності» [6, с. 46].

Враховуючи, що Україна тривалий історичний період входила до складу Російської імперії та СРСР, правове регулювання прав на об'єкти промислової власності в Україні нерозривно пов'язано із Російською імперією та СРСР.

На думку О. Ш. Чомахашвілі, у Російській імперії правове регулювання охорони об'єктів промислової власності починається з 1723 р., коли було прийнято указ, що закріплював порядок надання привілею щодо організації фабричного виробництва (мануфактур). У подальшому, в 1801 р. було прийнято указ Олександра I про заохочення тих, хто здійснив відкриття або винахід у сфері землеробства, торгівлі або промисловості. Зазначеним указом передбачався особливий статус винахідників та встановлювалось грошове заохочення за здійснений винахід. У свою чергу, у 1812 р. було прийнято маніфест про привілеї на різні винаходи і відкриття в галузі мистецтва та ремесел, яким встановлювали пріоритетні напрями винахідництва та передбачали гарантії для авторів винаходів. Відповідно до Положення про привілеї власник привілею мав право надавати дозвіл іншим особам на застосування об'єкта промислової власності. Тим самим це положення заклало

підвалини майбутньої регламентації ліцензійного використання об'єктів промислової власності [7, с. 239].

В той час патентна система охорони промислової власності набуває поширення у всьому світі, її система удосконалюється. Вже на початку XVII століття були закладені основи – винятковість наданих прав і чітко визначений термін їхньої дії. У той час Патентні відомства різних країн світу почали видавати охоронні грамоти (документи) на окремі об'єкти інтелектуальної власності. Фактично започаткована у той час Патентна система дії й до цього часу. Однак патентування мало і негативні наслідки. Воно дещо обмежувало свободу торгівлі, тому що запатентовані винаходи не можна було ввозити на територію патентування без дозволу патентовласника. Незважаючи на те, що в окремих державах були прийняті патентні закони, стала відчуватися потреба в міжнародній охороні винаходів. У 1873 році іноземні учасники відмовилися брати участь у Міжнародній виставці винаходів (м. Відень), оскільки вони побоювалися, що їхні ідеї можуть бути украдені і використані комерційним шляхом в інших країнах.

Так поступово виникли і склалися передумови ідеї міжнародної охорони винаходів. Така ідея була реалізована 20 березня 1883 р. у вигляді Паризької конвенції, якою був заснований Союз з промислової власності [5, с. 73].

Крім наведених джерел, правові аспекти розвитку та становлення національної системи охорони прав на об'єкти промислової власності ми знаходимо в підручнику О. П. Світличного «Право інтелектуальної власності». На думку вченого, правове регулювання промислової власності в Російській імперії, а отже і в Україні пройшло такі етапи свого розвитку:

перший – XVI століття характеризується прийняттям 22 квітня 1667 р. «Новоторгового Уставу», який є одним із перших законодавчих актів, який має безпосереднє відношення до зародження законодавства Російської Імперії в галузі промислової власності;

другий – XVII-XVIII століття характеризуються прийняттям царського указу 1723 р., який закріплював порядок надання привілею щодо організації

фабричного виробництва (мануфактур), а указ 1801 р. заохочував тих, хто здійснив відкриття або винахід у сфері землеробства, торгівлі або промисловості. Зазначеним указом передбачався особливий статус винахідників та встановлювалось грошове заохочення за здійснений винахід, а також тим, що у 1812 р. було прийнято маніфест про привілеї на різні винаходи і відкриття в галузі мистецтва та ремесел, яким встановлювали пріоритетні напрями винахідництва та передбачали гарантії для авторів винаходів. Відповідно до Положення про привілеї власник привілею мав право надавати дозвіл іншим особам на застосування об'єкта промислової власності. Тим самим це положення заклало підвалини майбутньої регламентації ліцензійного використання об'єктів промислової власності;

третій – XIX-XX століття вчений пов'язує із використанням терміну «товарні знаки», які стали виконувати нинішню роль у поширенні товарів, доведенні їх до покупця, розвитку торгівлі;

четвертий – 1917-1991 рр. – радянський період розвитку системи охорони об'єктів промислової власності [8, с. 149-150].

Після відомих подій 1991 р., коли почався розпад СРСР, в Україні розпочався процес становлення власної державної системи охорони промислової власності. Однак не слід забувати, що у 18-20 роках минулого століття в Україні діяла державна система охорони об'єктів промислової власності.

Історію сучасної державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні, науковці умовно поділяють на два етапи.

Перший – грудень 1991 р. – 2000 р., який характеризується першими нормативно-правовими актами у сфері охорони об'єктів промислової власності. Другий етап – з 2000 р. по теперішній час характеризується створенням Державного департаменту інтелектуальної власності України як урядового органу державного управління та державного підприємства «Український інститут промислової власності» [8, с. 153].

У свою чергу А. В. Чукаєва, відстежуючи генезу інституту

адміністративно-правової охорони прав на об'єкти промислової власності у світі та в Україні, виділяє дев'ять етапів: 1. 1917 – 1924 рр. 2. 1924 – 1931 рр. 3. 1931 – 1961 рр. 4. 1961 – 1973 рр. 5. 1973 – 1991 рр. 6. 1991 – 1992 рр. 7. 1993 – 1999 рр. 8. 1995 – 1999 рр. 9. З 2000 р. – дотепер [9, с. 21–24].

Такий погляд А. В. Чукаєвої на історичний генезис розвитку окремих історичних етапів є дещо дискусійним. Крім того, А. В. Чукаєва при дослідженні цього питання не звернула увагу на нормативно-правові акти, які було прийнято у той період. Це можна простежити на деяких прикладах. Так, автор пише, що у 1917 – 1924 рр. відбувався занепад вітчизняного законодавства у сфері охорони прав на ОПВ [9, с. 21]. Проте, дослідження правових джерел свідчать про інше. Незважаючи на революційні події, громадянську війну, в той період було прийнято значну кількість нормативно-правових актів у сфері промислової власності. Зокрема, 15 серпня 1918 р. був прийнятий Декрет РНК «Про мито на товарні знаки», який зобов'язував усі свідоцтва на право виключного використання товарними знаками, що були видані за царського уряду, повинні бути перереєстровані. Як зазначалося в цьому акті, свідоцтва, не зареєстровані або не оновлені в Народному Комісаріаті Торгівлі і Промисловості до 1 листопада 1918 р. вважалися недійсними. Свідоцтва на право виключного використання товарним знаком видавалося строком до п'яти років [10].

Постановою Вищої Ради Народного Господарства «Про товарні знаки державних підприємств» від 17 липня 1919 р. заборонялося використовувати на товарах та виробках державних підприємств товарні знаки, марки і т. п., якими користувалися колишні приватні підприємства до їх націоналізації, а колишні казенні підприємства до 25 жовтня 1917 р. Постанова встановлювала юридичну відповідальність за позначення на товарі, упаковці, посуді, які охороняються, товарного знака, якщо він був схожим із товарним знаком державних підприємств РСФСР, а також у разі продажу або зберіганні для продажу товару із указаними знаками. До винної особи революційним судом Республіки застосовувалася грошова пеня або позбавлення волі, а товари позначені

підробленими знаками, підлягали конфіскації [11].

Загально відомо, що після громадянської війни, початок Нової економічної політики у двадцятих роках ХХ століття започаткував відновлення економічних відносин, у зв'язку з чим виникли не тільки нові товарні відносини, але й види порушень щодо товарних знаків, це у свою чергу вимагало удосконалення їх правової охорони.

Постановою РНК РСФСР від 10 листопада 1922 р. був виданий Декрет «Про товарні знаки» [12]. Із прийняттям цього Декрету втратив силу Декрет Ради народних комісарів «Про мито на товарні знаки» та Постанова Вищої Ради Народного Господарства «Про товарні знаки державних підприємств». Особливість Декрету «Про товарні знаки» від 10 листопада 1922 р., полягала в тому, що його дія, в подальшому розповсюджувалася на всю територію СРСР. Декретом вводилася централізована реєстрація і експертиза товарних знаків, реєстрацію товарних знаків здійснював Комітет по справах Винахідництва при Вищій Раді Народного Господарства.

По своїй суті Декрет «Про товарні знаки» заклав підвалини розвитку подальшого законодавства у сфері охорони знаків, як одного із об'єкта права інтелектуальної власності. Зокрема, багато норм Декрету, ми знаходимо у чинному Законі «Про охорону знаків для товарів і послуг». Мова йде про охорону майновий і особистих немайнових прав власника знака. Наприклад, у разі відмові реєстрації товарного знака, передбачалося оскарження рішень за заявкою до суду; надавати дозвіл на використання знака; власник знака мав право вимагати у осіб, які без його дозволу використовували знак, вимагати не використовувати такий знак, або вчиняти інші дії які порушували його права; встановлення юридичної відповідальності, у тому числі й кримінальної; сплата мита за видачу свідоцтва тощо.

Першим загальносоюзним актом, який встановив правовий режим знаків, була Постанова РНК СРСР від 18 липня 1923 р. «Про товарні знаки» [13]. Цим Декретом з 1 березня 1924 р. заборонялося користуватися товарними знаками, які належали володільцям націоналізованих підприємств до їх націоналізації.

При реєстрації товарних знаків відповідно до Декрету від 10 листопада 1922 р. за володільцями, що зареєстрували свої товарні знаки в порядку Декрету від 14 серпня 1918 р. в шестимісячний термін з моменту вступу в силу Постанови від 18 липня 1923 р., визнавалася першість на заявку вказаних торгових знаків.

Проведений аналіз історико-правових засад правового регулювання системи охорони прав промислової власності, дає підстави не повністю погодитися із окремими історичними етапами розвитку правового регулювання охорони об'єктів промислової власності викладені в роботі А. В. Чукаєвої.

Аналіз історичних джерел свідчить, що початком зародження державної системи охорони об'єктів промислової власності, є прийнятий 22 квітня 1667 р. «Новоторговий Устав». Цей документ є одним із перших законодавчих актів, який має безпосереднє відношення до зародження законодавства Російської імперії у сфері промислової власності. Новоторговий Статут є найбільшим законодавчим актом того часу, що визначав норми зовнішньої і внутрішньої торгівлі Росії. В Статуті мова йде про торгівлю не тільки в російських містах, таких як Москва, Архангельськ, Великий Новгород, Псков, але й про українській Путівль. Статут складається із 94 статей і 7 статей додатків – статуту торгівлі (для іноземців). Незважаючи на те, що всі статті статуту, присвячені зовнішній торгівлі, плати мита з іноземних купців тощо, саме у статті 46 статуту мова йде про клеймування, яке виконувало функцію митного позначення для розрізняльної здатності російських та іноземних товарів та для підтвердження факту сплати митного збору. Клеймо ставили на митниці, воно виконувало функції своєрідного знаку [14, с. 116–120, с. 136].

Мова йде про такий об'єкт промислової власності, як товарний знак. Дослідження історичних витоків еволюції розвитку сучасної торговельної марки (знак для товарів і послуг) свідчить, що спочатку свого існування знак («тавро», «клеймо») зображувалося ремісниками на не тільки товарах, але й тваринах. які вони виготовляли або ставилися скотарями як «тавро» (клеймо) тварин. Тобто, знак, завжди не тільки належність певного товару конкретному власнику, але, в деякій мірі забезпечував охоронну функцію, оскільки за його

допомогою можна було встановити власника, знайти річ тощо.

Слід звернути увагу, що на теренах Російської імперії за часів феодального устрою клейма виконували в першу чергу функцію індивідуалізації, тоді як головною функцією торговельної марки в умовах ринкової економіки є роль інструментарію конкурентної боротьби. Відповідно, клейма на початку свого існування не тримали належної охорони з боку держави. Однак у подальшому виникла потреба в державному регулюванні прав на засоби індивідуалізації. Клейма допомагали державним органам контролювати торговий обіг, давали можливість встановлювати виробника товару. У зв'язку з цим з XVII століття порядок нанесення відмінних знаків на товари починає регулюватися державою.

Так, Російський державний наказ про обов'язкове клеймування усіх російських товарів особливими фабричними або заводськими знаками, був виданий у 1774 р. З 1830 р., в Російській імперії діяли правила і засоби клеймування. Зокрема, Положення про клеймування виробів російських фабрик від 5 лютого 1830 р., передбачало пільги по сплаті митних товарів із клеймом. Цим Положенням передбачалася кримінальна відповідальність за підробку клейма або товару. Зазначене Положення, а згодом і Звід законів Російської імперії підходили до вирішення цього питання диференційовано [15].

У 1838 р. в Росії був прийнятий закон про товарні знаки, яким встановлювалася кримінальна відповідальність за підробку товарного знака. Останній Закон царської Росії про товарні знаки був прийнятий 26 лютого 1896 р. [16, с. 264].

Застосування юридичної відповідальності залежало від товарів, на яких підроблялося клеймо. Наприклад, підробка російських клейм на вітчизняних товарах каралася на загальних підставах як за «неправдивий поступок», а товар передавався власнику клейма (ст. 603 Зводу законів). У випадку підроблення російських клейм на іноземних товарах, Звід визначав суворе покарання у вигляді заслання на поселення. Отже, регулюючи охорону клеймування товарів, влада того часу намагалася захистити державні інтереси у сфері митної справи.

У подальшому розвиток ринкових відносин, зумовив і зміну пріоритетів правової охорони. Так, стаття 1863 Уложення про покарання кримінальні і виправні (1845 й 1885 років) передбачала відповідальність за підробку чужого клейма або знаків, що ставляться з дозволу Уряду на виробках мануфактури, фабрик, або заводів [17, с. 650]. Норми кримінально-правової охорони передбачали охорону не тільки державних інтересів, але й захист підприємців від посягань на їх права від недобросовісної конкуренції [18, с. 205]. Так, клеймо, поставлене на товарі, по-перше, свідчило про якість товару, по-друге, вказувало на індивіалізацію товару, по-третє, говорило про певний статус особи яка продавала товар і проставленим клеймом. Поступово знак став відповідним символом власності, який позначав і індивіалізував певний товар. За поставку неякісного товару під таким знаком винна особа повинна була нести відповідальність [19, с. 61].

У подальшому замість клейма, вживали термін «товарні знаки». Цей термін почали вживати в ХІХ столітті. З цього часу вони стали виконувати нинішню роль у поширенні товарів, доведенні їх до покупця, розвитку торгівлі. Найкращі умови до маркування товарів були створені ринковою економікою. Бурхливий розвиток промисловості та інших галузей господарювання сприяли появі на ринку величезної кількості товарів різних виробників. Покупець (споживач) опинився в складній ситуації – як серед маси товарів, що заповнили ринок, вибрати найкращий, необхідний йому. Гостра конкуренція серед виробників створила необхідність пошуку свого споживача. Для цього виникла необхідність підвищення якості свого товару, а також його маркування, що вказувало б на виробника товару, виконувало рекламну функцію і, безумовно, свідчило б про високу якість цього товару. Цим почали зловживати недобросовісні виробники, які для позначення своїх, не дуже якісних товарів стали використовувати чужі знаки. Чим ширше застосовувалися товарні знаки, тим більше стало випадків їхньої підробки. Виникла гостра потреба у правовій охороні знаків. З'явилися перші закони, метою яких була державна охорона товарних знаків. Підробка знаків або зловживання ними

суворо карались. Таким же покаранням піддавалися і ті, хто своїм клеймом таврував чужу худобу. У середині минулого століття англійськими судами були вироблені способи захисту проти таких порушень. Так з'явилася знаменита заборона на ведення справи під іншим іменем: ніхто не мав права видавати свої товари за товари іншої особи [5, с. 73].

До середини ХХ століття розвиток законодавства про товарні знаки був в основному завершений. Характерною рисою законодавства з розвинутою економікою минулого століття є те, що воно виділило товарні знаки із загального поняття клейм. Товарні знаки були визнані об'єктами промислової власності з виключними правами на них. В основі своїй ці закони діють і сьогодні.

Інтернаціоналізація правової охорони товарних знаків була закладена Паризькою конвенцією про охорону промислової власності, оскільки товарний знак вважався одним з об'єктів промислової власності. Набагато пізніше була підписана Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків (1891 р.), якою був створений Спеціальний союз для держав – членів Паризької конвенції. Міжнародна реєстрація надає власникові ряд переваг. Замість заявок, які мав би подати заявник у кожен з держав, він подає тільки одну заявку з вказівкою тих країн, де він хоче одержати правову охорону свого знака [5, с. 74].

Як відомо, в перше незалежність Української держави була датована 22 січня 1918 р. ІV Універсалом Центральної Ради. Універсалом була проголошена повна незалежність України. В ньому було записано: «Віднині Українська Народна Республіка стає самостійною, від нікого незалежною вільною суверенною Державою Українського Народу». Незважаючи, що у той період на території України йшла громадянська війна, Універсал проявляв турботу про творчу діяльність. Зокрема, одним із завдань уряду Універсал визначав «підняти промисловість держави, розпочати творчу роботу в усіх галузях...» [20].

Як зазначають дослідники історії становлення державної системи охорони промислової власності України В. Дало та А. Ферчук, тільки-но

розпочавши здобувати атрибути державності, УНР змушена була перервати цей процес. Історія правової охорони об'єктів промислової власності в Україні свідчить, що першим охоронним документом в Українській Державі, був патент на винахід. 27 червня 1918 р. в Українській Державі було видано «Регістраційне свідоцтво» за №1, яким засвідчувалося, що від жителів Ростова-на-Дону Грюнталя П. І. та Антошевського Л. Б., 19 червня 1918 р. була одержана заява про видачу патенту на винахід «дерев'яна підошва, яка замінює калоші». Про видачу свідоцтва №1 було повідомлено у «Державному віснику» від 29 липня 1918 р. № 28.

В. Дало, А. Ферчук також зазначають, що видане свідоцтво виготовлене на художньому бланку з емблемою (Тризуб у восьмикутній зірці), прикрашене пишним рослинним візерунком, з використанням стилізованого під давньоукраїнський скоропис шрифту. Вони звертають увагу на такий факт, що клопотання власників фірми по виробництву патентованих дерев'яних калош та сандалій «ГрюнАнтоши» було надіслано до Міністерства торгу і промисловості Української Держави 4 червня, ще до початку офіційної реєстрації, тому було зареєстроване пізніше. При цьому заявників повідомили, що необхідно, «з огляду на те, що м. Ростов-на-Дону не належить до України, додати довіреність на імення якого-небудь повіреного, який мешкає в Україні» [21, с. 21].

Свідоцтво за № 2 (на дерев'яні сандалі) було видане також Грюнталю і Антошевському. На свої винаходи взуттєвики з Ростова-на-Дону мали привілеї Російської імперії, при цьому вони хотіли мати і патент Української Держави.

Було б, мабуть, несправедливим не згадати, що з 1 червня 1918 р. до відділу винаходів поштою направив свою заяву про видачу патенту на нафтовий мотор мешканець с. Киселівки Звенигородського повіту І. П. Сквирський. Та ряд обставин суто бюрократичного та політичного характеру (написане не за формою клопотання, невчасно сплачені 30 карбованців на депозит відділу винаходів за розгляд заяви, загублений поштою квиток Держскарбниці про сплату зазначеного збору, липневий

залізничний страйк, який затримав надісланий поштою пакет з усіма документами), стало підставою, що І. П. Сквирський отримав реєстраційне свідоцтво про заяву на видачу патенту тільки 4 вересня за № 51 [21, с. 22].

В період час діяльності Гетьманату у 1918 р., в Україні, у складі Фабрично-заводського департаменту Міністерства торгу промисловості Української Держави, що став правоприємником Технічного департаменту, діяв відділ винаходів. Проте, у той час багато винаходів, що реєструвалися мали побутове значення [19, с. 80].

В результаті більшовицького січневого збройного повстання 1918 року у Києві було встановлено радянську владу, яка представляла Українську Республіку Рад. Діяльність Центральної Ради та її уряду у Києві була припинена у зв'язку з вимушеним переїздом до Фастова, а згодом – до Житомира. До Києва переїхав більшовицький уряд, який на той час мав назву Народний Секретаріат. У той час влада на Україні змінювалась часто. Вже у березні 1918 року Центральна Рада повертається до Києва. Уряд формує свої міністерства. У складі 14 міністерств УНР було і Народне міністерство торгу і промисловості. В цьому міністерстві, за даними його Інформбюро від 6 квітня 1918 р., налічувалось 10 департаментів, серед яких були представлені Департамент винаходів та Департамент по охороні промисловості. Однак, робота уряду УНР знов була припинена.

Під час української державності за часів П. Скоропадського на чолі, Грамота гетьмана до всього українського народу, оприлюднена 30 квітня, оголошувала про скасування Центральної Ради та Уряду УНР. 2–3 травня гетьман сформував Раду Міністрів Української Держави. У складі гетьманського Кабінету Міністрів було 15 міністерств, в тому числі і Міністерство торгу і промисловості. Міністерства за Гетьманату теж поділялись на департаменти. Як свідчать архівні документи, у Міністерстві торгу і промисловості Української Держави справами винахідництва та охороною промислової власності займався Департамент фабрично-заводський, при якому діяв відділ винаходів. Відповідно до статуту означеного

Департаменту фабрично-заводського, відділ винаходів «...завідує справами по виданню патентів на винаходи, реєструє товарні знаки, фабричні рисунки і зразки». Для проведення експертизи, «котра має відношення до видачі патентів і реєстрації товарних знаків, фабричних рисунків і зразків», при відділі було утворено Експертний комітет. Комітет складався зі штатних урядовців відділу організаційно-технічного цього ж департаменту та з фахівців окремих галузей, представлених зацікавленими міністерствами, зокрема, Військового, Внутрішніх справ, Морського, Шляхів, Праці, Фінансів та Земських Справ. Начальник відділу міг залучати до Експертного комітету по вільному найму осіб для попереднього розгляду заяв, з правом вирішального голосу. Кількість членів комітету встановлював Міністр торгу і промисловості.

Відділ винаходів мав свою канцелярію, спеціальну бібліотеку, архів патентних списків і альбомів, зареєстрованих марок, зразків фабричних рисунків [21, с. 23].

Таким чином, аналіз історичних за своєю суттю документів, що збереглись, дає підстави констатувати, що заяви громадян про видачу патентів на винахід почали надходити до Міністерства торгу і промисловості у перших числах червня 1918 р. Проте, заявникам, висилаючи посвідчення про одержання від них відповідних документів, повідомляли, що їхні клопотання будуть зареєстровані в міру вступу «після оголошення про початок прийому заяв на патенти..., якщо всі матеріали будуть по своєму складу відповідати оголошеному закону, то буде видано реєстраційне свідоцтво. З іншого повідомлення відділу винаходів заявникові, з'ясувалось, що офіційний прийом заяв про видачу патентів розпочали 15 червня 1918 р., «на підставі старих законів і правил». Варто зазначити, що під старими законами і правилами малось на увазі законодавство колишньої Російської імперії, а саме: статті 73, 76, 89, 96, 97, 102 Статуту про промисловість (Звід Законів т. XI, ч. 2, видання 1913 р.), статті 360–371 Статуту про мито (Звід Законів т. V, видання 1906р.) [21, с. 23].

Бажаючі отримати охоронний документ на винахід, товарний знак чи

фабричний зразок повинні були написати заяву за встановленим зразком (на спеціальному типографському бланку відділу винаходів). До заяви про видачу патенту на винахід необхідно було додати квиток Державної скарбниці про сплату «на депозит відділу винаходів за привілею» 30 крб, два примірники опису винаходу, та два малюнки. Зазначені додатки повинні були відповідати наступним вимогам: чітке викладення патентної формули в описі винаходу, малюнок мав бути виконаний «чорними рисами», один примірник – на коленкорі або якісному папері для креслення, другий – на прозорому перкалі, обидва розміром 13x16, 13x18 або 13x24 см (малюнки інших параметрів, навіть з розбіжністю в 1 см, повертали на перероблення). Без дотримання цих вимог заяви не реєструвались.

Крім того, до заяви та опису винаходу необхідно було прикласти відповідні марки, які засвідчували сплату гербового збору (1 крб. за аркуш), про що обов'язково зазначалось у заяві.

Наскільки суми названих проплат були завеликими можна судити, порівнюючи їх з зарплатами міністерських чиновників. Так, станом на 14 травня 1918 р. зарплата директора міністерського департаменту становила 900 крб, завідуючого відділом – 600, урядовця з особливих доручень – 500, діловода (у відділі винаходів цю посаду займав інженер) – 300 крб. До речі, громадянам, які додавали до заяви про реєстрацію винаходу «посвідчення відповідної влади про бідність», надавалось право не сплачувати грошовий внесок за розгляд винаходу. Про видачу реєстраційного свідоцтва через місяць після процедури давалось оголошення у «Державному Віснику», а рівно через два місяці документи подавались до експертного комітету, з цього терміну ніякі додаткові матеріали від заявників вже не приймались.

9 вересня 1918 р. вийшов гетьманський Закон про підвищення ставок оплати гербового збору. Заявникам, які вже отримали реєстраційні свідоцтва були надіслані повідомлення про необхідність доплатити ще по 3 крб. гербового збору. Повідомлення закінчувались приписом: «До одержання означених марок все діло Ваше руху не матиме».

У 1918 р. в період гетьманату було створено так званий експертний комітет, який забезпечував розгляд питань про реєстрацію та правову охорону винаходів. Особи, які бажали отримати охоронний документ на винахід, товарний знак або фабричний зразок, повинні були написати заяву, підготувати опис винаходу або зображення торгового знаку та сплатити грошову суму.

У серпні-вересні 1918 р. Міністерство торгу і промисловості подає до уряду законопроект «Про зміну термінів здійснення привілею» (підготовлений Департаментом фабрично-заводським), який торкався і термінів сплати щорічного мита за винахід та відновлення свідоцтв на товарні знаки. З урахуванням складності політичної ситуації, в якій опинились громадяни України, коригувались певні статті законодавчих актів колишньої Російської імперії, якими тимчасово керувалась Українська Держава у справі охорони промислової власності. Власники російських привілеїв на винаходи, повинні були щорічно, вперед за кожен рік дії привілею, рахуючи з дня його підписання, виплачувати відповідне мито. Спізнення виплати дозволялось (з доплатою пені) не більше ніж на три місяці. В разі сплати даного мита пізніше, привілей вважався таким, що втратив свою дію (Статут про мито. Звід Законів Російської імперії. Т. V , ст. ст. 360–371. 1906). Також, власники російських привілеїв на винаходи зобов'язувались здійснити ці привілеї не пізніше 5 років з дня їх підписання. У випадку невиконання цієї вимоги, дія привілею припинялась (Статут про промисловість. Звід Законів Російської імперії. Т. XI, ч. 2, ст. ст. 96 , 101. 1913).

З огляду на описані вимоги, директор Департаменту фабрично-заводського Свірський підготував до даного законопроекту пояснюючу записку, в якій, зокрема, зазначав: «...війна і слідовавши за нею події зробили неможливим для більшої частини власників привілеїв вчасну виплату мита. Здавалось би можливим і справедливим zostавити їм право внести мито до 31 грудня 1918 р., а з відповідною пенею – до 1 квітня 1919 р., коли такі мита підлежали виплаті з 19 липня 1914 р. по 31 грудня 1918 р. Більша частина власників привілеїв не мала можливості здійснити свої привілеї на фабриках,

котрі, головним чином, працювали для потреб фронту і приватних заказів не приймали. Крім того, значну частина фабрик закрито через те, вважається необхідним перемежок часу з 19 липня 1914 р. по 31 грудня 1918 р. не брати в рахунок при врахуванні термінів задля здійснення російських привілеїв». Ті ж терміни брались до уваги і в разі спізнення з продовженням дії свідоцтва на виключне використання товарного знака [21, с. 23].

Як видно зі справ про винаходи, у переважній більшості, об'єкти патентування мали побутове призначення: методи виготовлення взуття з відходів, обігрівачі пристрої, електронагрівальні прилади, прилад для гоління з дезинфікуючою камерою. Проте, серед пропозицій є й спосіб виготовлення бабіту для потреб залізниць, нафтовий мотор, гідровелосипед. У ті буремні роки пересічні громадяни були налаштовані на мирне життя і пристосовувались до тих побутових реалій, в які потрапили в результаті подій 1914–1918 років. Та ж тенденція спостерігається і у справах щодо оформлення свідоцтв на товарні знаки та фабричні зразки – сурогати чаю, тютюнові вироби, махорка, вакса [21, с. 23].

Наведене в котрий раз переконливо свідчить, що незважаючи на різноманітні несприятливі до творчості часи (революції, війни тощо) людина прагнула створювати об'єкти промислової власності, а державні органи, не залежно від політичних уподобань, створювали відповідну систему охорони.

Досить різноманітна географія заявлених винаходів: Київ, Одеса, Катеринослав, Вінниця, Харків, Біла Церква. Заяви подавались особисто винахідниками, висилались поштою або передавались по довіреності через патентного повіреного. У той період діяла й державна система охорони.

Так, за Директорії УНР проблемами патентування винаходів, реєстрацією товарних знаків та фабричних зразків почало займатись Міністерство народного господарства, в яке реорганізували Міністерство торгу і промисловості. Назву відповідних департаменту і відділу не змінювали. З огляду на такий перебіг історичних подій, цікавим видається архівний документ, датований 4 червня 1920 р. Це доповідна начальника відділу

винаходів Зенона Горницького «Про перетворення Відділу винаходів в окремий самостійний Департамент охорони промислової власності», складена під час перебування уряду УНР у Кам'янці-Подільському. Автор вищеназваного документу розпочав з порівняльного аналізу «патентових діл в поодиноких Державах», серед яких на першому місці по кількості виданих патентів (станом на 1902 рік) стоять США – 30 267 патентів, на останньому – Російська імперія – 1200. Далі автор зазначав: «...ми повинні дати промисловості можливість з'єднувати для себе всі нові здобутки духа – винаходи». Після досить негативної оцінки системи охорони винаходів в Росії, автор зазначав: «Будувати зовсім новий закон не має зараз у нас сили, є, однак, спосіб надати старому російському закону, який нас ще довгий час буде зобов'язувати, відповідний серйозний вигляд без переводження засадних змін». Потім автор доповідно пропонував перетворити відділ винаходів у Департамент охорони промислової власності (цікаво, що перший варіант назви – «Департамент державної охорони винаходів»), обґрунтовуючи свою пропозицію тим, що це «піднесе престиж Держави в очах промислового світу замаркованням державного розуміння ваги винаходів, дасть через те українському патентові зразу потрібний блиск і повагу». Завершується доповідна запевненням: «...справа, що може на перший погляд виглядає не так важливо, а в дійсності може мати колись незвичайний вплив на долю нашої молоді Республіки».

Наведена доповідна прикладена до проекту постанови Ради Міністрів УНР «Про перетворення Відділу винаходів в Департамент охорони промислової власності», написаному 25 червня 1920 р. В преамбулі документу зазначено, що дана реорганізація доцільна з огляду на «надзвичайно велику вагу винаходів для розвою життя держави та для належного забезпечення прав їхнім власникам». Межі компетенції департаменту пропонувалось окреслити наступним: прийом заявлених винаходів та удосконалень для розслідування новини по закону та видача патентів; прийом фабричних зразків та моделей для охорони перед відтворенням не власниками; прийом заяв на затвердження

«товарних ознак»);и займається взагалі всіма справами, які торкаються охорони винаходів і творів людського духа з технічної області [21, с. 24].

Цікавою є і структура державної системи охорони об'єктів промислової власності того часу. Так, у структурі нового департаменту передбачалось створити три відділи: реєстровий (реєстрація заяв, архіви, бібліотека); технічно-науковий (розслідування новини винаходу, вирішення спорів і непорозумінь, пропозиції по закупівлі винаходів з огляду державної необхідності; завідування винахідницькими державними майстернями); охорони («законна сторона охорони винаходів, виготовлення свідоцтв, патентів, редакція патентного журналу»). Проте, уряд УНР доживав свого віку. Підготовлені проекти так і не були втілені у життя. Подальші політичні процеси в Європі, зокрема в Росії, обумовили нову дійсність, яка на довгі десятиліття визначила суспільно політичний, економічний і культурний устрій України [21, с. 24].

Наведене дає підстави стверджувати про те, що у 1918 р. в Україні були зроблені перші кроки на шляху створення національної системи охорони промислової власності. Водночас, як зазначають В. Дало та А. Ферчук, нема підстав для ствердження того, що саме в описаний період в Україні були закладені основи національного законодавства з охорони промислової власності. Наведені вище закони і законопроекти мали на меті тимчасово адаптувати до реалій часу законодавство Російської імперії.

Започаткована в Україні 1918 р. державна система охорони промислової власності, фактично на старті, з відомих політичних причин, припинила свою діяльність. Історія не відвела їй часу на реалізацію багатьох розпочатих справ. Патенти на вже зареєстровані винаходи так і не були видані заявникам. Не було створене національне законодавство з охорони промислової власності. Самостійна Україна не встигла у той час приєднатись до Паризької конвенції з охорони промислової власності (як, наприклад, Польща 1918 р.). З 1991 року Україна почала все з початку [21, 24].

Подальший розвиток державної системи охорони об'єктів промислової власності України пов'язаний із так званим «радянським періодом»

(1917–1991 рр.).

Після проголошення України незалежною суверенною державою перед народом України, її Парламентом та Урядом постало питання про створення законодавчих та організаційних засад, які б забезпечували життєздатність нової держави. Ці процеси охопили всі сфери діяльності і не оминули сферу охорони об'єктів промислової власності.

Після прийняття 24 серпня 1991 р. Акту про незалежність перед державою постало питання охорони прав на об'єкти промислової власності. Прийнятий Закон України «Про основи державної політики в сфері науки і науково-технічної діяльності» від 13 грудня 1991 р. [22], заклав основу законодавства про промислову власність [23]. Незважаючи на те, що в цілому цей Закон має декларативний характер, проте він проголосив ряд принципових засад. В Законі дано визначення науково-технічної діяльності, проголошено про створення ринку науково-технічної продукції, визначено державні пріоритети в науково-технічній діяльності, результати науково-технічної діяльності проголошено об'єктами права власності тих, хто отримав цей результат.

Після розвалу СРСР постало питання охорони прав на об'єкти промислової власності. В першу чергу це стосувалось проблемних питань пов'язаних із охороною раціоналізаторських пропозицій та винаходів в Україні. Постановою Кабінету Міністрів України № 411 від 21 липня 1992 р. було затверджено Положення про Державне патентне відомство України [24].

Згідно Положення одним із основних завдань Держпатенту було забезпечення правової охорони об'єктів промислової власності, видача патентів та інших охоронних документів, розробка ефективних форм і методів державного регулювання відносин у сфері промислової власності.

Враховуючи проблемні питання пов'язані із майновими та особистими немайновими відносинами у сфері охорони прав на об'єкти промислової власності, Указом Президента України 18 вересня 1992 р. №479/92 було затверджено Тимчасове положення про правову охорону об'єктів промислової

власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні [25]. Відповідно до Тимчасового положення до об'єктів промислової власності належать винаходи, промислові зразки, товарні знаки і знаки обслуговування, які були заявлені й дістали правову охорону в Україні у формі патентів (на винаходи і промислові зразки) та свідоцтв (на товарні знаки і знаки обслуговування), виданих Державним патентним відомством України.

Одночасно велася робота з розробки пакету законів про правову охорону об'єктів промислової власності. Прийнятий 25 червня 1993 р. Закон України «Про науково-технічну інформацію» започаткував створення в Україні правової бази для одержання та використання науково-технічної інформації [26].

15 грудня 1993 р. Верховною Радою України було прийнято пакет законів про промислову власність, серед яких: закони України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» [27, 28, 29]. Наведені закони становлять правову основу захисту прав на об'єкти промислової власності в Україні.

Наступним кроком у створенні національної системи охорони прав на об'єкти промислової власності, стало утворене постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 1993 р. № 29, Державне патентне відомство України [30], яке забезпечувало правову охорону об'єктів промислової власності, видавало патенти та інші охоронні документи на винаходи, промислові зразки та забезпечувало функціонування єдиної патентної системи на території України.

З 1993 р. по 1999 р., державну систему охорони промислової власності здійснювало Державне патентне відомство України. Проте, з метою подальшого вдосконалення та підвищення ефективності національної патентної системи, 7 грудня 1999 р. Кабінет Міністрів України постановою № 2212 на базі ліквідованого Держпатенту, утворив Державне агентство України з охорони промислової власності, яке було підпорядковано КМУ [31].

Із утворенням Державного департаменту інтелектуальної власності

розпочався новий етап розвитку охорони прав на об'єкти промислової власності. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про утворення Державного Департаменту інтелектуальної власності» від 4 квітня 2000 р. № 601, ДДІВ діяв у складі Міністерства освіти і науки України» [32].

Відповідно до Положення про Державний Департамент інтелектуальної власності, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 червня 2000 р. № 997, основними завданням ДДІВ було: забезпечення реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності; прогнозування і визначення перспектив і пріоритетних напрямків розвитку у сфері інтелектуальної власності; організаційне забезпечення охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності. ДДІВ здійснював державну реєстрацію патентів України на: винаходи; корисні моделі; промислові зразки; топографії інтегральних мікросхем; на знаки товарів та послуг; назви місць походження товарів і прав на використання реєстрованих кваліфікованих зазначень походжень товарів; деклараційні патенти на секретні винаходи [33].

На виконання Указу Президента України від 15 грудня 1999 р. № 1573/99 «Про зміни у структурі центральних органів виконавчої влади» та постанови Кабінету Міністрів України від 4 квітня 2000 р. № 601 «Про утворення Державного Департаменту інтелектуальної власності у складі Міністерства освіти і науки України», наказом МОН України від 7 серпня 2000 р. № 175, було утворено державне підприємство «Український інститут промислової власності», яке було утворено на базі Державного патентного відомства України та державного підприємства «Інститут промислової власності». Укрпатент було включено до сфери управління Державного департаменту інтелектуальної власності [34].

Важливу роль в охороні прав на об'єкти промислової власності відіграла Державна служба інтелектуальної власності України. Відповідно до Положення, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 658 від 19 листопада 2014 р., ДСІВ в ході виконання покладених на неї функцій, зокрема, видає в установленому порядку охоронні документи на об'єкти

промислової власності [35]. Зазначеними документами (патентами та свідоцтвами України) засвідчується право інтелектуальної власності на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг тощо.

Проте, постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади державної системи правової охорони інтелектуальної власності» від 23 серпня 2016 р. № 585, було ліквідовано Державну службу інтелектуальної власності, поклавши на Міністерство економічного розвитку і торгівлі завдання і функції з реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності. Також було встановлено, що:

Міністерство економічного розвитку і торгівлі є правонаступником Державної служби інтелектуальної власності, що ліквідується, в частині реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності;

Державна служба інтелектуальної власності продовжує здійснювати повноваження та функції з реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності до набрання чинності актом Кабінету Міністрів України щодо можливості забезпечення здійснення зазначених повноважень та функцій Міністерством економічного розвитку і торгівлі [36].

Отже, на підставі дослідження історичного регулювання суспільних відносин, пов'язаних із створенням та розвитком державної системи охорони прав на об'єкти промислової власності, встановлено, що законодавство, яке регулює правовідносини у сфері охорони прав на об'єкти промислової власності, має свою тривалу історію зародження й розвитку, що постійно вдосконалюється.

Проведене дослідження правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних із створенням та розвитком системи охорони прав на об'єкти промислової власності в Україні, дозволяє запропонувати авторську періодизацію розвитку державної системи охорони прав на об'єкти промислової власності та виокремити три основні періоди цього процесу:

– дорадянський період (з моменту прийняття «Новоторгового Уставу» –

1667 – 1917 pp.);

– радянський (з моменту прийняття Декрету Ради Народних Комісарів «Про мито на товарні знаки» – 1918 – 1991 pp.);

– сучасний (з 1992 р. до теперішнього часу). Цей період відображає процес становлення правовідносин у сфері державної системи охорони прав на об'єкти промислової власності в період незалежності, який доцільно поділити на декілька етапів:

– перший етап (липень 1992 р. – січень 1999 р.) характеризується утворенням 18 вересня 1992 р. Державного патентного відомства України, затвердженням Тимчасового положення про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні;

– другий етап (січень 1999 р. – червень 2000 р.) характеризується ліквідацією Державного патентного відомства України та утворенням Державного агентства з охорони промислової власності, та державного підприємства «Український інститут промислової власності»;

– третій етап (серпень 2000 р. – серпень 2016 р.) характеризується діяльністю державного підприємства «Український інститут промислової власності», який входить до структури Державної служби інтелектуальної власності і відповідає за проведення формальної та кваліфікаційної експертизи заявок на об'єкти промислової власності (винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, топографії інтегральних мікросхем та зазначення походження товарів) на відповідність умовам надання правової охорони, виносить рішення щодо видачі охоронних документів, забезпечує здійснення державної реєстрації об'єктів промислової власності та офіційної публікації відомостей про них;

– сучасний етап (серпень 2016 р. до теперішнього часу) характеризується ліквідацією Державної служби інтелектуальної власності та покладення на Міністерство економічного розвитку і торгівлі функцій з реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності.

Аналіз наукових публіцистичних джерел дозволив проаналізувати

історичні передумови виникнення правового регулювання прав об'єктів промислової власності. Виділення періодів та етапів розвитку державної системи охорони прав на об'єкти промислової власності доцільно врахувати при формуванні нормотворчого процесу, спрямованого на правове регулювання суспільних відносин у сфері охорони об'єктів промислової власності.

1.2. Поняття, зміст та класифікація об'єктів промислової власності

Розвиток науково-технічної та економічної діяльності, поставив перед економічно-розвинутими країнами необхідність правової охорони об'єктів промислової власності не тільки на національному рівні, а й на міжнародному. Першим міжнародно-правовим актом стала Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 р. [37]. Конвенція є основним міжнародно-правовим документом, який визначає засади всіх інших міжнародно-правових документів, що стосуються охорони об'єктів промислової власності. Стаття 1 Конвенції об'єктами охорони промислової власності визначає: патенти на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, товарні знаки, знаки обслуговування, фірмові найменування та вказівки про походження чи найменування місця походження, а також припинення недобросовісної конкуренції.

В конвенції промислова власність розуміється в найбільш широкому значенні і розповсюджується не тільки на промисловість і торгівлю у власному значенні слова, але також і на галузі сільськогосподарського виробництва і добувної промисловості та на всі продукти промислового чи природного походження, наприклад: вино, зерно, тютюновий лист, фрукти, худоба, копальні, мінеральні води, пиво, квіти, борошно.

Незважаючи на те, що об'єкти промислової власності відіграють важливу роль у всій суспільно-корисній діяльності людини, сприяють соціальному та економічному розвитку нашої держави, Україна ніколи не мала власного законодавства, спрямованого на врегулювання відносин у сфері промислової

власності. Нормотворча діяльність, у тому числі і щодо законодавства про промислову власність, пов'язана із отриманням нашою державою незалежності. Результатом нормотворчої діяльності стало створення доволі значної кількості відповідних нормативно-правових актів, що безпосередньо встановлюють правові режими окремих об'єктів промислової власності.

Особливе місце в регулюванні відносин у сфері промислової власності займає спеціальне законодавство. Класифікуючи об'єкти промислової власності, вбачаємо доцільним надати визначення цих об'єктів відповідно до норм законів та інших нормативно-правових актів.

Винахід (корисна модель) – це результат інтелектуальної діяльності людини в будь-якій сфері технології (ст. 1 Закону «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі») [27]. Закон пов'язує винахід (корисну модель) із секретним винаходом (секретною корисною моделлю) та службовим винаходом (корисною моделлю).

Регулювання відносин у сфері охорони прав на винахід та корисну модель регулюється нормами статей ЦК України, яке по іншому надає його визначення. Відповідно до ст. 459 ЦК України винахід вважається придатним для набуття права інтелектуальної власності на нього, якщо він, відповідно до закону, є новим, має винахідницький рівень і придатний для промислового використання [38]. На відміну від винаходу, корисна модель повинна бути придатною для набуття права інтелектуальної власності, повинна бути тільки новою і придатною для промислового використання (ст. 460 ЦК України). До неї не застосовується така ознака, як винахідницький рівень. Це не означає, що корисною моделлю може бути визнано очевидне для будь-якого фахівця рішення задачі. Корисна модель, як і винахід, повинна бути наслідком самостійної винахідницької творчості. Але ступінь творчості при створенні корисної моделі значно нижче, ніж при створенні винаходу. Спільною ознакою цих об'єктів є їх промислове використання [39, с. 410].

Промисловий зразок – це результат творчої діяльності людини у галузі художнього конструювання (ст. 1 Закону «Про охорону прав на промислові

зразки») [28]. Промисловий зразок визнається новим, якщо сукупність його суттєвих ознак не стала загальнодоступною до дати подання заявки до відповідної установи.

Знак (*торговельна марка – виділено автором*) – це позначення, за яким товари і послуги одних осіб відрізняються від товарів і послуг інших осіб (ст. 1 Закону «Про охорону прав на знаки для товарів та послуг» [29]).

Згідно із ст. 492 ЦК України торговельною маркою може бути будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень, які придатні для вирізнення товарів (послуг), що виробляються (надаються) однією особою, від товарів (послуг), що виробляються (надаються) іншими особами. Такими позначеннями можуть бути, зокрема, слова, літери, цифри, зображувальні елементи, комбінації кольорів.

У питання класифікації кваліфікованого зазначення походження товару (*географічне зазначення – виділено автором*), слід звернути увагу, що на відміну від норм ЦК України, в главі 45 якого вживається термін «географічне зазначення», в Законі України «Про охорону прав на зазначення походження товарів», термін – кваліфіковане зазначення походження товару охоплює (об'єднує) терміни: назва місця походження товару та географічне зазначення походження товару [40].

Складовою об'єктів охорони промислової власності є раціоналізаторські пропозиції. Забезпечення економічного прогресу, поліпшення умов праці і життя людей неможливо без новітніх ідей. Новітні технологічні нововведення дозволяють забезпечити більш ефективне використання промислових технологій на підприємствах, дозволяють виробляти продукцію більш високого технологічного рівня. Раціоналізаторські пропозиції дають досить значний корисний ефект, які інколи можуть перевищувати економічний ефект від використання винаходів [8, с. 189].

Незважаючи на те, що пункт 2 ст. 1 Паризької Конвенції про охорону промислової власності визначено коло об'єктів промислової власності, до яких раціоналізаторська пропозицію не відноситься, у той же час, враховуючи, що

раціоналізаторські пропозиції відіграють важливу роль в економічній сфері, промисловості тощо, ми вважаємо що раціоналізаторські пропозиції, як об'єкт права інтелектуальної власності, повинен бути віднесений до інституту промислової власності.

За відсутності спеціального закону, який би регулював питання суб'єктів права інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію, складання, подача і розгляд заяви на раціоналізаторську пропозицію проводяться у відповідності до Тимчасового положення про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні, затвердженого Указом Президента України від 18 вересня 1992 р. [25] та «Методичних рекомендацій про порядок складання, подачі і розгляду заяви на раціоналізаторську пропозицію», затверджених наказом Держпатенту України від 27 серпня 1995 р. №131 [41].

Крім указаних нормативно-правових актів, главою 41 ЦК України регулюється право інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію (ст. ст. 481–484). Відповідно до частини 1 ст. 481 раціоналізаторською пропозицією є визнана юридичною особою пропозиція, яка містить технологічне (технічне) або організаційне рішення у будь-якій сфері її діяльності. Раціоналізаторською визнається пропозиція, яка є новою і корисною для підприємства, якому вона подана, і передбачає створення або зміну конструкції виробів, технології виробництва, застосовуваної техніки або складу матеріалу і є визнана юридичною особою. Об'єктом раціоналізаторської пропозиції може бути як матеріальний об'єкт, так і процес у будь-якій сфері технології чи організації. Суб'єктами права інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію є її автор та юридична особа, якій ця пропозиція подана.

Обсяг правової охорони раціоналізаторської пропозиції визначається її описом, а також кресленнями, якщо вони подані (ст. 481 ЦК України).

Здійснюючи класифікації об'єктів промислової власності, слід звернути увагу й на те, що в спеціальній літературі існують різні підходи до класифікації

об'єктів права інтелектуальної власності. Традиційно інтелектуальну власність поділяють на об'єкти авторського права і суміжних прав та об'єкти права промислової власності, спільною істотною ознакою яких є те, що об'єктами авторських прав та прав промислової власності виступають саме результати творчої діяльності людини.

Аналіз доктринальних підходів щодо класифікації об'єктів інтелектуальної власності, поділу та віднесення тих чи інших об'єктів промислової власності до певної групи об'єктів інтелектуальної власності, свідчить, що найбільш поширеним підходом, який ми поділяємо, коли об'єкти права інтелектуальної власності поділяються на: об'єкти авторського права та суміжних прав, об'єкти промислової власності та нетрадиційні об'єкти [42, с. 10–19].

П. М. Цибульов і В. П. Чебатарьов класифікують об'єкти права інтелектуальної власності на три самостійні інститути. До об'єктів авторського права і суміжного права вони відносять: літературні твори, художні твори, комп'ютерні програми, бази даних, виконання творів, фонограми та відеограми, передачі організацій мовлення; до об'єктів промислової власності відносять: винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки, географічні зазначення, фірмові найменування; до нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності сорти рослин, породи тварин, топографії інтегральних мікросхем, комерційні таємниці, наукові відкриття, раціоналізаторські пропозиції [43, с. 9].

Найбільш розгалужену класифікацію надає В. Д. Базилевич, який усі види інтелектуальної власності поділив на чотири великі групи: авторські і суміжні права: літературні, наукові, художні твори; комп'ютерні програми; бази даних; виконавська діяльність, фонограми та відеограми; передачі теле- і радіомовлення; право промислової власності: винаходи (нові рішення конкретних технічних проблем); промислові зразки (нові оригінальні художньо-конструкторські рішення виробу, що визначають його дизайн, естетичний вигляд, зовнішнє оформлення тощо); корисні моделі (нові, оригінальні конструкторські рішення певних пристроїв: пристрої,

пристосування тощо); раціоналізаторські пропозиції (нові корисні технічні рішення щодо вдосконалення техніки, яка використовується, продукції, яка виробляється, способів управління, контролю тощо); засоби індивідуалізації учасників цивільного обігу та продукції, що ними виробляється: товарні знаки (умовне символічне позначення товарів), знаки обслуговування (умовне символічне позначення послуг, що надаються), фірмове найменування (назви, терміни, найменування); географічні зазначення (вказівки на походження товарів, послуг або найменування місця їх походження); нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності: нові сорти рослин, породи тварин, компонування інтегральних мікросхем, комерційні таємниці [44, с. 131–133].

У питанні класифікації об'єктів права інтелектуальної власності О. П. Світличний об'єкти інтелектуальної власності класифікує на декілька інститутів, шляхом віднесення до інституту авторського права і суміжних прав: творів у галузі науки, літератури і мистецтва; до інституту промислової власності: засоби індивідуалізації учасників господарського обороту товарів та послуг (торговельні марки, комерційні (фірмові) найменування, зазначення походження товару (географічне зазначення); винаходи та корисні моделі; промислові зразки; компонування інтегральних мікросхем; до інституту селекційних досліджень: на сорти рослин та породи тварин; до інституту нетрадиційних об'єктів права інтелектуальної власності: раціоналізаторські пропозиції; наукові відкриття; комерційна таємниця [8, с. 52].

Незважаючи на існуючі класифікації об'єктів інтелектуальної власності, слід погодитися з думкою А. О. Підпригори, згідно якої, одна справа створити винахід, інша – знак для товарів і послуг, промисловий зразок чи фірмове найменування. У цілому об'єкти промислової власності мають своїм призначенням підвищення ефективності виробництва, зниження собівартості продукції тощо, а засоби індивідуалізації – індивідуалізувати товаровиробника, показати відмінність товару одного виробника від подібного товару іншого виробника. Тому значимість об'єктів промислової власності дещо вища, ніж засобів індивідуалізації, а останні не дуже вписується у групу об'єктів

промислової власності за своїм функціональним призначенням [45, с. 525].

Наведене, в котрий раз підтверджує неоднозначні наукові позиції щодо віднесення тих чи інших об'єктів права інтелектуальної власності до різних інститутів права інтелектуальної власності. У питанні інституту об'єктів промислової власності О. Б. Петренко поділяє їх на два субінститути: патентного права та правової охорони засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту товарів, робіт і послуг. Він пише, що «субінститут патентного права регулює майнові, а також пов'язані із ними немайнові відносини, що виникають у зв'язку зі створенням та використанням винаходів, корисних моделей та промислових зразків, охорона яких здійснюється на підставі видачі патенту. Режим правової охорони цих об'єктів характеризується єдиними підходами, що дозволяє його відокремлювати від режимів охорони інших об'єктів інтелектуальної власності. Субінститут правової охорони засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів, робіт і послуг заснований на дещо інших принципах порівняно з охороною прав суб'єктів патентного права. Його мета полягає у забезпеченні належної індивідуалізації товаровиробників, їх робіт та послуг. Разом із тим, цей субінститут регулює відносини, пов'язані із реалізацією виключних прав у сфері виробництва, комерційного обігу, надання послуг, продажу товарів, що певною мірою об'єднує його із субінститутом патентного права» [46, с. 238].

При такому підході, поза межами субінституту патентного права залишилася охорона прав на топографії інтегральних мікросхем. Цілком усвідомлюємо, що охоронним документом цього об'єкта, на відміну від винаходів, корисних моделей та промислових зразків, є свідоцтво, водночас як уже наголошувалося, топографії інтегральних мікросхем підлягають правовій охороні в межах інституту об'єктів промислової власності.

У питанні класифікації об'єктів промислової власності офіційний веб-портал Державної служби інтелектуальної власності до об'єктів промислової власності відносить: винаходи та корисні моделі; топографії інтегральних мікросхем; промислові зразки; знаки для товарів і послуг; зазначення

погодження товару [47].

Враховуючи неоднозначні підходи в частині віднесення тих чи інших об'єктів інтелектуальної власності до інституту об'єктів промислової власності, роблячи проміжний висновок у питанні класифікації об'єктів промислової власності та пошуку шляхів її удосконалення, вбачаємо доцільним віднести до об'єктів промислової власності такі об'єкти права інтелектуальної власності: винаходи, корисні моделі; промислові зразки; торговельні марки; географічні зазначення; компонування інтегральних мікросхем; раціоналізаторські пропозиції.

Здійснений аналіз нормативно-правових актів, що регулюють відносини з приводу правової охорони об'єктів промислової власності, свідчать про значну їх кількість та розгалуженість. Проте, як відмічає І. Коваль, у питанні правової охорони та захисту об'єктів промислової власності сучасне законодавство не дає визначення дефініції поняття «промислова власність» та не встановлює чітко визначений перелік її об'єктів, незважаючи на те, що «право промислової власності» є широкоживаним у наукових колах, зокрема, в монографічній літературі, дисертаційних роботах, застосовуються у судовій практиці. Водночас, незважаючи на відсутність легімітизації терміна «промислова власність» у внутрішньому законодавстві України, він є загальновизнаним на рівні міжнародного документа – Паризької конвенції про охорону промислової власності, яка була прийнята у 1883 р. і набула чинності для України 25 грудня 1991 р., а тому є частиною національного законодавства і має пріоритет щодо актів законодавства України. Визначення промислової власності у Конвенції не розкривається, втім, наводиться перелік її об'єктів [48, с. 15].

На підтвердження цієї тези В. Є. Макода пише, що «термін «промислова власність» міцно увійшов до законодавства України» [49, с. 101].

Наведене в котрий раз свідчать, що до інституту промислової власності, вітчизняне і міжнародне законодавство у сфері охорони прав на об'єкти промислової власності, так і науковці, включають, або навпаки, виключають ті чи інші об'єкти. Наприклад, А. В. Чукаєва до об'єктів промислової власності

відносить:

а) об'єкти патентного права (породи тварин, сорти рослин, промислові зразки, корисні моделі, винаходи);

б) позначення торгові марки (знаки для товарів і послуг), комерційні (фірмові) найменування, географічні зазначення;

в) компонування (топографія) інтегральних мікросхем;

г) раціоналізаторські пропозиції, секрети виробництва (ноу-хау), селекційні досягнення [9, с. 51].

За такого підходу виникає низка дискусійних питань в частині класифікації об'єктів, запропонованою А. В. Чукаєвою. Зокрема, є дискусійним питанням, коли автор відносить до різних груп сорти рослин і селекційні досягнення. По-перше, вказані об'єкти не слід відносити до об'єктів промислової власності, а по-друге, вказані об'єкти, як на нашу думку, слід віднести до охорони прав на селекційні досягнення.

Підставою такого ствердження є те, що відносини з приводу правової охорони селекційних досягнень регулюються Законом України «Про охорону прав на сорти рослин» від 21 квітня 1993 р. [50], який ототожнює автора сорту із селекціонером, як людиною, яка безпосередньо вивела або виявила і поліпшила сорт та Законом України «Про племінне тваринництво» від 21 грудня 1999 р. [51]. На користь такого твердження слід погодитися із слушною думкою Є. Ш. Гарєєва, згідно якої «Селекційними досягненнями є сорти рослин та породи тварин, створені в результаті науково-практичної діяльності. Після створення, особи, які мають на це право, набувають права інтелектуальної власності на ці об'єкти [39, с. 432].

Повертаючись до змісту класифікації об'єктів промислової власності і враховуючи, що питання охорони об'єктів промислової власності безпосередньо пов'язано з її об'єктами, до яких ми відносимо: винаходи, корисні моделі; промислові зразки; торговельні марки; географічні зазначення; компонування інтегральних мікросхем; раціоналізаторські пропозиції.

Важливою складовою охорони об'єктів промислової власності є їх

міжнародна класифікація. Відповідні класифікатори засновані відповідними міжнародними угодами. Прийняття в 1993 р. низки законів у сфері промислової власності, поставило питання про створення довідково-пошукового апарату пов'язаного із охороною об'єктів інтелектуальної власності. У світовій системі правової охорони об'єктів інтелектуальної власності міжнародні класифікації періодично переглядаються (змінюються і/або доповнюються). Це робиться для поліпшення пошукових можливостей об'єктів інтелектуальної власності.

На сьогодні Україна приєдналася до значної кількості міжнародних угод стосовно міжнародних класифікацій об'єктів промислової власності. Однією із перших таких угод ратифікованих Україною є Ніццька угода про Міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків від 15 червня 1957 р., переглянута в Стокгольмі 14 липня 1967 р. і в Женеві 13 травня 1977 р., змінена 28 вересня 1979 р. [52] і яка набрала чинності для України 29 грудня 2000 р. [53].

Згідно Ніццької угоди країни, до яких застосовується ця Угода, утворюють Спеціальний союз, приймають єдину класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків. Класифікація складається з переліку класів, який супроводжується, в разі потреби, поясненнями та з алфавітного переліку товарів і послуг із зазначенням класу, до якого належить кожний товар або послуг [53].

Складовою міжнародної охорони об'єктів промислової власності є Віденська Угода про заснування Міжнародної класифікації зображувальних елементів знаків від 12 червня 1973 р. [54]. Україна є учасницею цієї Угоди з 18 лютого 2009 р. [55]. Згідно цієї Угоди класифікація зображувальних елементів включає перелік категорій, розділів та секцій, в яких класифіковано зображувальні елементи знаків, разом з пояснювальними примітками, залежно від конкретного випадку. З урахуванням вимог, установлених цією Угодою, сфера застосування класифікації зображувальних елементів є такою, яку їй надає кожна країна Спеціального союзу. Зокрема, класифікація зображувальних елементів не обмежує країн Спеціального союзу стосовно обсягу охорони, що

надається знаку. В межах цієї Угоди діє Міжнародна класифікація товарів і послуг, яка складається з переліку 45-ти класів на основні види товарів і послуг, з яких 34 класи призначені для товарів і 11 класів – для послуг, а також алфавітного переліку товарів і послуг. Класифікація розроблена, прийнята і використовується з метою реєстрації товарних знаків і знаків обслуговування на підставі Ніццької угоди про міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків.

Єдина міжнародна класифікація діє й щодо промислових зразків в межах підписаної 8 жовтня 1968 р. Локарнської угоди про заснування Міжнародної класифікації промислових зразків [56], яка набрала чинності для України 7 липня 2009 р. [57]. Відповідно до цієї Угоди, країни, до яких застосовується ця Угода, приймають єдину міжнародну класифікацію промислових зразків, яка включає: перелік класів і підкласів, що складається з 32 класів і 223 підкласів, заснованих на різних видах товарів; алфавітний перелік виробів, до якого включено промислові зразки, із зазначенням класів і підкласів, до яких вони належать; пояснювальні примітки.

Міжнародна класифікацію промислових зразків, має «виключно адміністративний характер» і не обмежує країни-учасниці Угоди «щодо сутності та охорони, що її надають промислового зразку, по класифікованому певним способом (ст. 2(1)). Локарнська угода вимагає, щоб відомства промислової власності кожної з країн-учасниць Угоди «в офіційних документах стосовно депонування чи реєстрації промислових зразків, а в разі їх офіційної публікації, у відповідних публікаціях, зазначали номери класів і підкласів Локарнської класифікації, до яких належать вироби, з використаними в них промисловими зразками» (ст. 2(3)).

З метою прийняття єдиної системи класифікації патентів, авторських свідоцтв, корисних моделей і свідоцтв про корисність, відповідає загальним інтересам і є доречним для встановлення більш тісного міжнародного співробітництва у сфері промислової власності та сприяння гармонізації національного законодавства в цій сфері, 24 березня 1971 р. Страсбурзькою

Угодою про міжнародну патентну класифікацію, була створена Міжнародна патентна класифікація [58]. Україна приєдналась до цієї Угоди 17 грудня 2008 р, проте повноправним учасником цієї Угоди стала з 7 квітня 2010 р. [59].

МПК є засобом для однакового в міжнародному масштабі класифікування патентних документів. Основним призначенням МПК є полегшення пошуку аналогічних технічних рішень. У зв'язку з цим МПК розроблена і повинна використовуватися таким чином, щоб однакові технічні рішення класифікувалися однаково, і, отже, могли бути знайдені в одному і тому ж місці системи класифікації. Опублікованим патентам усіх країн-учасниць, а також патентним документам більшості інших країн, надається принаймні один класифікаційний номер, що вказує на предмет, якого стосується винахід. Патентному документу можуть надаватися і додаткові класифікаційні та індексаційні номери з метою уточнити його зміст та спростити наступний пошук.

МПК охоплює всі галузі знань, об'єкти яких можуть підлягати захисту охоронними документами. Повний індекс МПК містить такі складові: розділ – клас – підклас – групу – підгрупу. Приєднання України до зазначених вище міжнародних угод надало змогу нашій країні не лише використовувати міжнародні класифікатори в роботі, але й брати участь в їх удосконаленні, зокрема, через діяльність у складі Комітетів експертів відповідних Союзів. З цією метою на офіційному веб-порталі ДСІВ розміщені інформаційні ресурси МКП.

Наказом Державної служби інтелектуальної власності України № 523-н від 18 грудня 2014 р., з метою державної охорони інтелектуальної власності та у зв'язку із запровадженням з 1 січня 2015 року Всесвітньою організацією інтелектуальної власності версії 2015 року 10-ї редакції Міжнародної класифікації товарів і послуг для реєстрації знаків (МКТП (10-2015) та з метою забезпечення застосування МКТП (10-2015) [60].

Наведена міжнародна та вітчизняна система класифікації об'єктів промислової власності, свідчить про ступінь впливу держави та її роль у

впорядкуванні та контролі у цій сфері. У той же час, виникнення прав на об'єкти промислової власності закон пов'язує з необхідністю дотримання певних правил. Мова йде про кваліфікуючі ознаки здійснення державою процедур, які необхідні для отримання особою охоронних документів на об'єкти промислової власності [61, с.144].

Процедура класифікації товарів чи/або послуг відповідно до Міжнародної класифікації товарів і послуг, для позначення яких реєструється знак для товарів і послуг, досить трудомістка. Складання переліку товарів чи/або починають з визначення кола товарів чи/або послуг, для яких передбачається реєстрація знака, і групують їх за класами МКТП. З 1 січня 2015 р. набула чинності 15 редакція МКТП та її український варіант [60].

Однак, незважаючи на те, що Україна тривалий час не була країною-учасницею міжнародних угод про заснування міжнародних класифікацій, відповідні класифікатори використовувалися як один із основних елементів довідково-пошукового апарату до фондів патентної документації. Приєднання України до зазначених вище міжнародних угод надало змогу нашій країні не лише використовувати міжнародні класифікації в роботі, а й брати активну участь в їх удосконаленні, зокрема у складі Комітетів експертів відповідних Союзів.

У світовій системі правової охорони об'єктів інтелектуальної власності міжнародні класифікації періодично переглядаються (змінюються і/або доповнюються) й для поліпшення пошукових можливостей та з урахуванням технічного прогресу видаються їх нові версії/редакції, зокрема, 2015 року. У зв'язку з цим систематично проводяться роботи щодо актуалізації українськомовних міжнародних класифікацій, які доступними на офіційних веб-порталах.

Аналіз об'єктів промислової власності – промислового зразка та знака для товарів і послуг (торговельної марки), процедур набуття прав на ці об'єкти показує, що в кожному конкретному випадку заявникові потрібно визначитись щодо форми правової охорони результату його творчої інтелектуальної

діяльності [62, с.79–80].

1.3. Правові засади адміністративно-правової охорони прав на об'єкти промислової власності

Як свідчить досвід США, Канади, Південної Кореї, Японії, Німеччини, Великої Британії та інших розвинених країн світу, досягнення економічного розвитку багато в чому залежить від стану охорони прав інтелектуальної власності, складовою якої є об'єкти промислової власності. Економічне піднесення, а отже і соціальний рівень життя громадян, їх добробут залежить від стану охорони та захистом об'єктів промислової власності. Нашій державі необхідно забезпечити охорону об'єктів промислової власності на рівні розвинених країн, і це питання наразі залишається для нашої держави одним із пріоритетних. При цьому слід відзначити, що важливу роль у цьому питанні відіграють норми адміністративного права.

Нормативно-правове регулювання охорони прав на об'єкти промислової власності має цілу низку питань, що потребує свого роз'яснення. Зокрема, це: підвищення рівня адміністративно-правової охорони прав на об'єкти промислової власності, вдосконалення національного законодавства, гармонізація його до міжнародних та європейських норм.

Утім, існування цих та поява нових проблемних аспектів у чинному законодавстві про охорону промислової власності загострює необхідність звернення до нормативно-правової охорони цієї сфери суспільних відносин. Суспільні відносини, що опосередковують вказані процеси вимагають відповідного правового регулювання. Не остання роль у цьому питанні відіграє й національне законодавство. В Україні відбувається постійний процес удосконалення національного законодавства у сфері охорони і захисту прав на об'єкти права інтелектуальної власності, у тому числі й прав на промислової власності. Нами уже наголошувалось, що національне законодавство у сфері охорони прав на об'єкти промислової власності молоде. Його становлення

почалося на початку дев'яностих років минулого століття. Сьогодні питання охорони промислової власності в Україні регламентується національними законами та міжнародними угодами. Наявність такої охорони має велике значення для України, як держави яка має значний науковий та інтелектуальний потенціал.

В патентних законах передбачаються різноманітні процедури, стосовно подання та розгляду заявок на отримання охоронних документів на об'єкти промислової власності, їх експертизи, видання охоронних документів, публікації щодо видання, розгляду патентних спорів, уступка права як на самі об'єкти промислової власності так і на їх використання та інші аспекти патентного права, діючій в даній країні [63, с.102].

У рамках поставленої мети, слід звернути увагу, що адміністративно-правова охорона об'єктів промислової власності неможлива без розробки дієвих правових механізмів та удосконалення законодавства, що дасть можливість забезпечити як належну охорону та захист власників таких об'єктів, так і зростання науково-технічного потенціалу України.

Як зазначалося «Програмою розвитку державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні на 2010 – 2014 роки», основними напрямками удосконалення чинного законодавства у сфері стимулювання розвитку ринку об'єктів промислової власності повинні стати його зміни, спрямовані на:

- 1) внесення змін до чинних нормативно-правових актів;
- 2) розробки нових нормативно-правових актів;
- 3) приєднання до міжнародних договорів у сфері інтелектуальної власності.

Метою внесення змін до чинних нормативно-правових актів та розробки нових нормативно-правових актів також є законодавче врегулювання питань, пов'язаних з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності, правовідносини щодо яких не врегульовані або недостатньо врегульовані спеціальним законодавством [64].

На удосконалення законодавства України у сфері інтелектуальної власності з урахуванням набутого досвіду, у тому числі й іншими країнами, а також останніх змін і сучасних тенденцій в окресленій сфері, з метою створення максимально сприятливих правових, організаційних та економічних умов для юридичних і фізичних осіб щодо набуття, здійснення та захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, зверталася увагу в «Програмі співробітництва між Державною службою інтелектуальної власності України та Всесвітньою організацією інтелектуальної власності на 2014 – 2016 роки» [65].

Наведене свідчить про проблемність питань нормативно-правового регулювання інтелектуальною власністю. І на сьогодні, національне законодавство у сфері промислової власності містить у собі як положення, закріплені у конвенціях з охорони об'єктів промислової власності, так і положення, закріплені у директивах ЄС. Водночас складність об'єктів права інтелектуальної власності породжує низку проблемних питань у правозастосовній та практичній діяльності, не останнє місце серед яких займає проблема визначення законодавчого акта, який необхідно застосовувати в регулюванні відносин пов'язаних із охороною об'єктів промислової власності.

Незважаючи на те, що в правовому регулюванні в цій сфері суспільної діяльності задіяна численна кількість нормативно-правових актів (більше 130), різної галузевої належності, існує чимало проблемних питань, які необхідно вирішувати.

У правовій системі проявляється багатогранність її структури, що пов'язано, зокрема із застосуванням певних методів і принципів правового регулювання. Саме тому слід підтримувати думки, що все частіше оприлюднюються в юридичній літературі, стосовно необхідності обговорення проблеми забезпечення балансу приватних та публічних інтересів, як однієї з основних задач права на сучасному етапі. Для сфери інтелектуальної власності це є, безперечно актуальним, оскільки так чи інакше сера творчої діяльності характеризується перетинанням приватних та публічних інтересів.

У цільному праві проявляються засади як приватного, так і публічного

права. Якщо виходити з того, що приватне та публічне право утворюють єдину загальну систему права, то з огляду на їх сутність можна визначити їхнє значення для регулювання тих чи інших відносин за участі приватних осіб, держави, державних органів тощо. І залежно від того, яка група відносин аналізується, слід робити висновок щодо превалювання приватних або публічних елементів в їх регулюванні. Тобто, відносини, залежно від їх конкретного змісту, підлягають регулюванню на засадах приватного або публічного права [62, с. 5–6]. У даному випадку мова йде про так звану конкуренцію законів [66, с. 90].

Законодавство в сфері промислової власності має свої характерні засоби і інструменти регулювання, які виявляються при визначенні об'єктів промислової власності, відповідності кожного конкретного об'єкта нормативно закріпленим критеріям, статусу суб'єктів, формування правовідносин, способах визначення їх змісту.

У той же час в системі охорони прав на об'єкти права промислової власності значну частину займають норми адміністративного права. Це стосується перш за все норм, які регулюють повноваження державних органів на видачу охоронних документів. Вони використовують адміністративні методи:

- 1) нормативний порядок отримання правової охорони;
- 2) при визначенні категорій відносності до об'єктів промислової власності юридично значимих творінь.

Слід зазначити, що норми, які визначають існування промислової власності підлягають кодифікації за предметною ознакою і поділяються на види:

- 1) адміністративні і цивільні (за методом правового регулювання);
- 2) регулятивні і охоронні (за підставами виникнення);
- 3) абсолютні і відносні (за колом зобов'язаних осіб) [67, с. 122 –123].

Особливе місце в регулюванні відносин у сфері охорони промислової власності займає спеціальне законодавство. Норми Законів України: «Про

охорону прав на винаходи та корисні моделі» [27]; «Про охорону прав на промислові зразки» [28]; «Про охорону прав на знаки для товарів та послуг» [29]; «Про охорону прав на зазначення походження товарів» [40]; «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем» [68] не містять визначення терміну «промислова власність». На відміну від норм вищезазначених законів, ст. 35 «Правопорушення у сфері наукової і науково-технічної експертизи» Закону України «Про наукову і науково-технічну експертизу» – містить пряму вказівку на об'єкти промислової власності [26].

Як наголошують О. Д. Святоцький і В. Л. Петров «промислова власність» послуговуються й для позначення виключного права на використання певних нематеріальних ресурсів. На їх думку використання цього терміну може і не стосуватися безпосередньо промисловості [69, с. 3].

На відміну від указаних науковців, А. В. Чукаєва під об'єктом промислової власності розуміє результати творчої діяльності людини в будь-якій галузі корисної діяльності, що є промислово придатними, відповідають суспільним інтересам, принципам гуманності та моралі, а також умовам патентоздатності [9, с. 35].

Не вдаючись до наукових підходів щодо визначення дефініції поняття «промислова власність», слід погодитися з думкою О. Д. Святоцького та В. Л. Петрова, що термін «промислова власність» досить умовний і застосовується щодо винаходів, корисних моделей, промислових зразків, знаків для товарів і послуг, фірмових найменувань, географічних зазначень походження товарів, раціоналізаторських пропозицій тощо, які, на відміну від результатів матеріального виробництва, втілено в описах, розрахунках, кресленнях, послугах тощо і може бути тиражовано та передано в промислове виробництво [69, с. 3].

Правовою основою охорони об'єктів промислової власності є нормативно-правові акти, які регулюють цю сферу суспільних відносин.

Законодавчу основу для прийняття актів, які регулюють питання охорони та захисту об'єктів промислової власності, є Конституція України. Базовою

основою охорони об'єктів промислової власності є спеціальне законодавство. У першу чергу, це Закони України: «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»; «Про охорону прав на промислові зразки»; «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг»; «Про охорону прав на зазначення походження товарів»; «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем». Крім указаних законів важливу роль в правовій охороні та захисті об'єктів промислової власності відіграють норми цивільного, господарського, адміністративного, митного та кримінального Кодексів України тощо.

За допомогою вказаних та інших нормативно-правових актів здійснюється охорона та захист особистих немайнових прав і майнових прав суб'єктів права інтелектуальної власності на належні їм об'єкти промислової власності.

Держава здійснює правову охорону вказаних об'єктів шляхом її реєстрації. Проаналізуємо об'єкти промислової власності в адміністративно-правовому аспекті.

Охорона всіх форм власності розглядається КУпАП як одне із основних завдань законодавства про адміністративні правопорушення [70], що узгоджується із нормами Конституції України, згідно з якими держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки. Усі суб'єкти права власності рівні перед законом (ч. 4 ст. 13). Громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом (ст. 54) [71].

Із завданням охорони та захисту прав на об'єкти промислової власності тісно пов'язані норми спеціального законодавства. Це завдання конкретизоване у низці статей спеціального законодавства. Пункт 1 і 2 ст. 20 Закону України

«Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» визначає, що порушення прав власника свідоцтва, є будь-яке посягання на права власника свідоцтва, передбачені статтею 16 цього Закону, в тому числі вчинення без згоди власника свідоцтва дій, що потребують його згоди, та готування до вчинення таких дій, вважається порушенням прав власника свідоцтва, що тягне за собою відповідальність згідно з чинним законодавством України.

Порушенням прав власника свідоцтва вважається також використання без його згоди в доменних іменах знаків та позначень, вказаних у пункті 5 статті 16 цього Закону. Крім того, в пункті 1 ст. 25 зазначено, що охорона прав на добре відомий знак здійснюється згідно з статтею 6 bis Паризької конвенції про охорону промислової власності та цим Законом на підставі визнання знака добре відомим Апеляційною палатою або судом. Знак може бути визнаний добре відомим незалежно від реєстрації його в Україні.

Стаття 16 Закону «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» встановлює права, що випливають із свідоцтва. Свідоцтво надає його власнику виключне право забороняти іншим особам використовувати без його згоди. Власник свідоцтва має право дати будь-якій особі дозвіл (видати ліцензію) на використання знака на підставі ліцензійного договору.

Будь-яке посягання на права власника свідоцтва, передбачені статтею 16 цього Закону, в тому числі вчинення без згоди власника свідоцтва дій, що потребують його згоди, та готування до вчинення таких дій, вважається порушенням прав власника свідоцтва, що тягне за собою відповідальність згідно з чинним законодавством України (частина перша ст. 20 Закону «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг»).

Що стосується правової охорони прав на знак для товарів і послуг, у правозастосовній діяльності при складанні протоколу про адміністративне правопорушення і направлення його до суду, слід звернути увагу на те, що суб'єктами права інтелектуальної власності на знак для товарів і послуг, згідно із Законом «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» є фізичні та

юридичні особи.

Частина перша ст. 21 Закону «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», передбачає тимчасову правову охорону винаходів у разі їх опублікування згідно з частиною шістнадцятою статті 16 цього Закону відомості про заявку на патент на винахід надають заявнику тимчасову правову охорону в обсязі формули винаходу, з урахуванням якої вони опубліковані. Частина перша ст. 34 того ж Закону визначає, що будь-яке посягання на права власника патенту, передбачені статтею 28 цього Закону, вважається порушенням прав власника патенту, що тягне за собою відповідальність згідно з чинним законодавством України, ст. 35 передбачає способи захисту прав.

Варто звернути увагу на той факт, що питання охорони прав на винаходи і корисні моделі регулюється й іншим нормативно-правовим актом, це стосується винаходу (корисної моделі), який є секретним. Зокрема, Законом України від 1 червня 2000 р. до Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», були внесені зміни, які на сьогодні регулюють порядок правової охорони секретних винаходів і корисних моделей [27]. Так, на законодавчому рівні була закріплена патентна форма охорони секретних винаходів і корисних моделей. На відміну від вказаних об'єктів, правова охорона промислових зразків в режимі секретності Законом України «Про охорону прав на промислові зразки» [28] не передбачена.

Окремо зупинимось на секретному винаході (корисній моделі). Відповідно до Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», секретний винахід (секретна корисна модель) – це винахід (корисна модель), що містить інформацію, віднесена до державної таємниці.

Крім указанного закону, правове регулювання відносин, що виникають з охороною прав на секретні винаходи і корисні моделі регулюється Законом України «Про державну таємницю» від 21 січня 1994 р. [72]. Закон визначає державну таємницю (секретна інформація) як вид таємної інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких

може завдати шкоди національній безпеці України та які визнані у порядку, встановленому Законом України «Про державну таємницю», державною таємницею і підлягають охороні державою.

Важливо зазначити, що правове регулювання секретних винаходів у провідних країнах (США, Велика Британія, Німеччина, Франція) здійснюється не за допомогою окремих спеціально розроблених з цією метою законодавчих актів, а в рамках єдиних національних законів, що регулюють правову охорону винаходів. У Франції таким законом є Кодекс інтелектуальної власності [73].

У рамках національних законів існують деякі загальні підходи в сфері правового регулювання секретних об'єктів промислової власності. Так, поняття секретного винаходу відображає інтереси захисту безпеки держави та суспільства як одне з найважливіших завдань будь-якої держави. Для вирішення цих завдань держава контролює на своїй території діяльність фізичних і юридичних осіб, що торкається інтересів національної безпеки. Як секретні об'єкти промислової власності охороняються тільки винаходи. Тому, як зазначають науковці, якщо в Законі залишити тільки один секретний винахід, то необхідно передбачити норми, які, в разі необхідності, дозволять засекречувати відомості, котрі містяться в заявці на корисну модель [62, с.18–19, с. 23].

Як наголошує В. Є. Макода на практиці виникають питання про відмінність винаходів від корисної моделі, а також про доцільність виділення останньою як самостійного об'єкта правової охорони. Він зазначає, що корисна модель є новим для законодавства України об'єктом, дуже привабливим для винахідників зважаючи на простоту і економічність оформлення та отримання повноцінного патентного захисту. Згідно зі ст. 460 ЦК України, корисна модель вважається придатною для набуття права інтелектуальної власності на неї, якщо вона, відповідно до Закону, є новою і придатною для промислового використання. Для патентоспроможності корисних моделей не вимагається наявності критерію винахідницького рівня, необхідного для винаходів. За цією ознакою корисні моделі в законодавстві низки країн називають «малими

винаходами» [49, с. 107–108].

Однак, слід звернути увагу на той факт, що на відміну від Закону «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», в ст. 39 Закону «Про державну таємницю» вказується, що за порушення законодавства посадові особи та громадяни несуть дисциплінарну, адміністративну та кримінальну відповідальність згідно із законом.

Що стосується охорони прав на інші об'єкти промислової власності, слід звернути увагу, що майже тотожні визначення охорони та способи захисту прав визначені в Законах України: «Про охорону прав на промислові зразки» (ст. ст. 26, 27); «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем» (ст. ст. 21, 22); «Про охорону прав на зазначення походження товарів» (ст. ст. 23, 25).

Оскільки будь-яка правозастосовна діяльність є складним процесом і проходить ряд послідовних стадій (ст. 213 КУпАП), проаналізуємо окремі аспекти правової охорони указаних об'єктів.

Сьогодні юридичний аспект адміністративно-правового регулювання у сфері охорони прав на промислові зразки, думку О. Ш. Чомахашвілі, на жаль, залишається без структурного, логічного аналізу як на доктринальному, так і нормативному рівні. Складність адміністративно-правового регулювання у зазначеній сфері полягає в тому, що існує значна кількість нормативно-правових актів, які містять норми, що відносяться до різних галузей законодавства, превалюють у більшості своїй підзаконні акти, що ускладнює систематизацію внаслідок їх великої кількості, відсутня визначена правова термінологія [74, с. 31].

З цією метою проаналізуємо нормативно-правові акти. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» промисловий зразок – це результат творчої діяльності людини у галузі художнього конструювання.

Згідно із пунктом 2 ст. 5 Закону об'єктом промислового зразка може бути форма, малюнок чи розфарбування або їх поєднання, які визначають зовнішній

вигляд промислового виробу і призначені для задоволення естетичних та ергономічних потреб. При цьому слід звернути увагу, що об'єктом охорони промислового зразка є не вироби чи продукти, а зображення, яке застосовується або втілюється в таких виробах чи продуктах.

Відповідно до ст. 461 ЦК України промисловий зразок вважається придатним для набуття права інтелектуальної власності на нього, якщо він, відповідно до закону, є новим. Об'єктом промислового зразка можуть бути форма, малюнок чи розфарбування або їх поєднання, що визначають зовнішній вигляд промислового виробу.

Прийнята Європейським Парламентом та Радою Європейського Союзу Директива 98/71 ЄС від 13 жовтня 1998 р. про правову охорону промислових зразків визначає «промисловий зразок» як зовнішній вигляд продукту в цілому або частини, який є результатом особливостей, зокрема, ліній, контурів, кольорів, форми текстури та/або матеріалів самого продукту та/або його орнаменту (ст. 1 (а)) [75, с. 15–19].

На теперішній час у світі не існує єдиної точки зору щодо правової охорони промислових зразків, що відрізняє їх від інших об'єктів права інтелектуальної власності (патентного та авторського права, права товарних знаків). Проблема правової охорони промислових зразків обумовлена подвійністю їх природи. Поєднуючи елементи мистецтва і промисловості, промисловий зразок знаходиться під впливом двох правових режимів: авторсько-правового та права промислової власності. З одного боку, виходячи з естетичної суті промислових зразків, доцільна їх охорона нормами авторського права як художніх виробів. З іншого – необхідність реалізації в промисловому серійному виробництві потребує надійнішої правової охорони, заснованої на принципах права промислової власності [62, с. 40].

Проблемність правової охорони прав на промислові зразки є настільки гострою, що навіть при проведенні формальної експертизи промислових зразків, з'ясовано, що при проведенні 34 експертиз промислових зразків проведених експертами Українського інституту промислової власності,

експерти припустилися низки помилок, які у свій час стали глибинними причинами спорів між сторонами судових процесів, зокрема мова йде про наступне.

За результатами експертизи надана правова охорона 6% об'єктів, які не відносяться до тих, яким надається така охорона відповідно до Закону України «Про охорону прав на промислові зразки». У 67% випадках виявлена невідповідність сукупності суттєвих ознак в описах промислових зразків їх опублікованим зображенням.

На стадії формальної експертизи, експерти, які її проводили, у 9% досліджень не змогли відрізнити технічний опис виробу від ознак, які характеризують промислові зразки як об'єкт творчої діяльності людини в галузі художнього конструювання. Виявлено, що у 3% досліджених промислових зразків наявна невідповідність їх вимозі єдності [76, с. 22–23].

У цьому питанні ми підтримуємо думку авторів монографічного дослідження за редакцією О. П. Орлюк, про доцільність більш ретельно використовувати норми цих документів, насамперед це стосується чіткого визначення об'єктів, яким надається правова охорона промисловим зразкам в Україні. Необхідно врахувати досвід європейського законодавства відповідно до якого охороняється як промисловий зразок – невід'ємні частини виробів, що не демонтується. Ця особливість європейського законодавства істотно розширює можливості зовнішнього вигляду виробів [62, с. 62].

Наведене свідчить, що законодавча неврегульованість охорони прав на промислові зразки, у порівнянні із законодавством Європейського Союзу, куди ми прагнемо, є менш дієвим і неспроможне в повній мірі захисти права власників промислових зразків, що призводить до правових конфліктів і відображається на правовідносинах між власниками прав на промислові зразки і суб'єктами господарювання і негативно позначається на правозастосовну діяльність.

Що стосується правової охорони топографії інтегральних мікросхем, як об'єкта промислової власності, на сьогодні одна інтегральна мікросхема здатна

замінити складну електричну схему, для реалізації якої ще недавно потрібно було використовувати сотні і тисячі громіздких елементів. Інтегральні мікросхеми виготовляються за дуже точними кресленнями, або проектами топографії. Існує постійна необхідність у розробці нових конструкцій, за допомогою яких можна зменшити розміри інтегральних схем і одночасно збільшити кількість функцій, що ними виконуються. Інтегральні схеми використовуються в багатьох виробках, включаючи як речі повсякденного користування, наприклад годинники, телевізори, пральні машини, автомобілі, так і дуже складні пристрої для обробки інформації [77 с. 344].

Відповідно до Закону України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем» обсяг прав на топографію ІМС визначається зображенням топографії ІМС на матеріальному носії. Топографія ІМС відповідає умовам охороноздатності, якщо вона є оригінальною. Вона визнається оригінальною, якщо вона не створена шляхом прямого відтворення (копіювання) іншої топографії ІМС, має відмінності, що надають їй нові властивості, і не була відомою у галузі мікроелектроніки до дати подання заявки до Установи або до дати її першого використання. Топографія ІМС визнається оригінальною доти, доки не доведено протилежне.

Згідно із пунктом 2 ст. 4 цього ж Закону не охороняються права на ідеї, способи, системи, технології або закодовану інформацію, які можуть бути втілені в топографію ІМС. Також слід звернути увагу, на особливості охорони прав на топографії ІМС, які віднесені до державної таємниці, визначаються Законом України «Про державну таємницю».

Стаття 1 Закону «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем» визначає топографія ІМС як зафіксоване на матеріальному носії просторово-геометричне розміщення сукупності елементів інтегральної мікросхеми та з'єднань між ними. У питанні правової охорони цього об'єкта європейський законодавець розширює межі його охорони за рахунок функції напівпровідникових виробів, які у великій мірі залежать від топографії напівпровідників. Згідно пункту 2 ст. 2 Директива Ради 87/54/ЄЕС від 16

грудня 1986 р. топографія напівпровідникового виробу повинна охоронятися настільки, наскільки вона задовольняє умови, які заключаються в тому, що ця топографія має бути результатом інтелектуальної праці творця та не становити собою звичайну загальновідому річ в напівпровідниковій промисловості. Якщо технологія напівпровідникового виробу складається з елементів, що є загальновідомими в напівпровідниковій промисловості, вона повинна охоронятися тільки у мірі, до якої комбінація цих елементів, взята як єдине ціле, відповідає вищезазначеним умовам [78].

Наведене свідчить, що обсяг охорони, який надається законодавством України виявляється вужчим, ніж обсяг, що надається Директивою Ради 87/54/ЄЕС. Оскільки ефективність правової охорони топографії ІМС, у значній мірі залежить від формування умов патентоздатності, та від їх застосування на практиці, а наша країна бажає у майбутньому стати членом ЄС, вбачається доцільним розширити межі охорони прав на топографія ІМС шляхом імплементації указаної директиви в національне законодавство.

Що стосується охорони прав на зазначення походження товарів, цей термін, відповідно до Закону України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» охоплює (об'єднує) терміни: просте зазначення походження товару і кваліфіковане зазначення походження товару [40].

З метою дослідження указаних термінів здійснимо аналіз норм цього Закону. Закон, під простим зазначенням походження товару, слід розуміти будь-яке словесне чи зображувальне (графічне) позначення, що прямо чи опосередковано вказує на географічне місце походження товару. Ним може бути і назва географічного місця, яка вживається для позначення товару або як складова частина такого позначення [40].

Незважаючи на те, що просте зазначення походження товару не підлягає реєстрації, згідно із ст. 6 Закону правова охорона простого зазначення походження товару надається на підставі його використання і полягає у недопущенні використання зазначень, що є неправдивими (фальшивими) чи такими, що вводять споживачів в оману щодо дійсного географічного місця

походження товару.

На відміну від простого зазначення походження товару, кваліфіковане зазначення походження товару включає:

- назва місця походження товару;
- географічне зазначення походження товару;

Назва місця походження товару – це назва географічного місця, яка вживається для позначення товару, що походить із зазначеного географічного місця та має особливі властивості, виключно або головним чином зумовлені характерними для даного географічного місця природними умовами або поєднанням цих природних умов з характерним для даного географічного місця людським фактором [40].

Географічне зазначення походження товару – це будь-яке словесне чи зображувальне (графічне) позначення, що прямо чи опосередковано вказує на географічне місце походження товару, який має певні якості, репутацію або інші характеристики, в основному зумовлені характерними для даного географічного місця природними умовами чи людським фактором або поєднанням цих природних умов і людського фактора.

Таким чином, наведене в Законі України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» норма, свідчить, на відміну від простого зазначення походження товару, правова охорона кваліфікованим зазначенням походження товарів надається на підставі їх реєстрації, яка діє безстроково від дати реєстрації [40].

Ст. 7 Закону висуває вимоги до такої охорони.

По-перше, правова охорона надається кваліфікованому зазначенню походження товару, що вказує на конкретне географічне місце, з якого походить товар, і на яке не поширюються підстави для відмови в наданні правової охорони.

По-друге, правова охорона надається назві місця походження товару, якщо вона є назвою географічного місця, з якого даний товар походить; вживається як назва даного товару чи як складова частина цієї назви; у

вказаному цією назвою географічному місці об'єктивно існують характерні природні умови чи поєднання характерних природних умов і людського фактора, що надають товару особливих властивостей порівняно з однорідними товарами з інших географічних місць; позначуваний цією назвою товар має відповідні властивості, що виключно або головним чином зумовлені характерними для даного географічного місця природними умовами чи поєднанням цих умов з характерним для даного географічного місця людським фактором; виробництво (видобування) і переробка позначуваного цією назвою товару здійснюються в межах зазначеного географічного місця [40].

Слід також звернути увагу на такий факт, що на відміну від спеціального закону, в якому вживається термін «географічне зазначення походження товару», в ЦК України (ст. ст. 501 – 504) вживається термін «географічне зазначення» [38], тоді як в ст. 229 КК України – «кваліфіковане зазначення походження товару» [79].

Правова охорона надається географічному зазначенню походження товару, якщо воно: є назвою географічного місця, з якого даний товар походить; вживається як назва даного товару чи як складова частина цієї назви; у вказаному цією назвою географічному місці наявні характерні умови та/або людський фактор, що надають товару певних якостей чи інших характеристик; позначуваний цією назвою товар має певні якості, репутацію чи інші характеристики, в основному зумовлені характерними для даного географічного місця природними умовами та/або людським фактором; хоча б основна складова позначуваного цією назвою товару виробляється та/або переробляється в межах зазначеного географічного місця [40].

Також, правова охорона може бути надана: однаковим зазначенням походження товару, що використовуються для позначення різних за властивостями однорідних товарів, за умови забезпечення при використанні цих зазначень відмінностей, достатніх для запобігання введенню в оману споживачів щодо дійсної ідентифікації товарів; омонімічним зазначенням походження товару за умови забезпечення запобігання введенню в оману

споживачів щодо дійсної ідентифікації товару, географічного місця походження товару або його меж; традиційній географічній або негеографічній назві, яка використовується для позначення товару [40].

Слід наголосити, що обрану українським законодавцем термінологію щодо зазначення цього виду права інтелектуальної власності не можна визнати досконалою та обґрунтованою.

Водночас норми спеціального законодавства, що регулюють правовідносини у сфері охорони промислової власності, безпосередньо не пов'язані із адміністративною відповідальністю. Основним джерелом норм, які встановлюють адміністративну відповідальність, є Кодекс України про адміністративні правопорушення та Митний кодекс України [70, 80]. Вказані кодекси містять норми, якими встановлюється адміністративна відповідальність за порушення прав на об'єкти промислової власності і становлять законодавство про адміністративні правопорушення.

Склади адміністративних правопорушень, що посягають на об'єкти промислової власності, містяться в ст. 51–2 КУпАП. Аналіз норм цієї статті свідчить, що законодавець до незаконного використання об'єкта права інтелектуальної власності включає: (літературний чи художній твір, їх виконання, фонограми, передачі організації мовлення, комп'ютерні програми, бази даних, наукові відкриття, винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, топографії інтегральної мікросхеми, раціоналізаторські пропозиції, сорти рослин тощо), привласнення авторства на такий об'єкт або інше умисне порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняється законом.

Вказане свідчить про відсутність в нормах адміністративного закону такого об'єкта права інтелектуальної власності як географічне зазначення. Для правильної кваліфікації вчиненого правопорушення обов'язковим є встановлення та правильне визначення об'єкта адміністративного правопорушення. Точне встановлення об'єкта адміністративного правопорушення повинне бути обумовлено існуючою системою охорони

зазначеного інституту права інтелектуальної власності цивільним (ст. ст. 501–504), господарським (ст. ст. 160–161) [81] та кримінальним (ст. 229) кодексами України. Наявність такої системи правової охорони визначає необхідність адміністративно-правової охорони географічного зазначення, шляхом включення цього об'єкта до ст. 51–2 КУпАП.

Включення географічного зазначення до ст. 51–2 КУпАП, з одного боку, буде відповідати змісту ст. 92 Конституції України, відповідно до якої засади цивільно-правової відповідальності; діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них, визначаються виключно законами України, а з іншого боку, дозволить усунути прогалини правозастосовної діяльності у системі адміністративної відповідальності. Точне встановлення об'єкта адміністративно-правової охорони повинно бути зумовлено й існуючою системою охорони права на географічне зазначення походження товару законодавством України [82, с. 27].

З метою удосконалення адміністративно-правової охорони прав на географічне зазначення, пропонуємо внести зміни до ст. 51–2 КУпАП, шляхом включення цього об'єкта до норм цієї статті.

З метою удосконалення адміністративного законодавства пропонується ст. 51–2 КУпАП викласти у такій редакції:

Ст. 51–2. «Порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності».

Незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності (літературного чи художнього твору, їх виконання, фонограми, передачі організації мовлення, комп'ютерної програми, бази даних, наукового відкриття, винаходу, корисної моделі, промислового зразка, знака для товарів і послуг, топографії інтегральної мікросхеми, географічного зазначення, раціоналізаторської пропозиції, сорту рослин тощо), привласнення авторства на такий об'єкт або інше умисне порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняється законом, – тягне за собою накладення штрафу від десяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з

конфіскацією незаконно виготовленої продукції та обладнання і матеріалів, які призначені для її виготовлення.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ОБ'ЄКТАМИ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

2.1. Принципи, мета, завдання і функції публічного управління об'єктами промислової власності

Аналіз різних наукових поглядів на поняття та елементи організаційно-правового механізму державного управління дозволяє визначити сукупність низки елементів, серед яких слід виділити: об'єкт, суб'єкт, принципи, мету, завдання, функції, форми і методи управління. В контексті нашого дослідження розглянемо окремі елементи управлінського процесу пов'язаних із сферою промислової власності.

У сучасних умовах у правовій площині проявляється багатогранність певних методів і принципів правового регулювання, забезпечення балансу приватних та публічних інтересів як одного з основних завдань права на сучасному етапі. Сфера інтелектуальної власності в цьому аспекті є надзвичайно актуальною, оскільки притаманна їй творча діяльність характеризується інтеграцією приватних та публічних інтересів [83, с. 214].

Одним із найважливіших елементів механізму, що розглядається, слід визнати принципи, за якими він формується, які формують основу всього управлінського процесу взагалі, в тому числі і щодо сфери об'єктів промислової власності. Найбільше значення вони мають для визначення загальних пріоритетів, стратегії управління, оскільки принципи, з огляду на їх абстрактний характер, ефективно «діють» на найбільш високому рівні [84, с. 8].

У вітчизняній правовій літературі принципи права залишаються малодослідженими і майже не бувають окремим предметом обговорення в наукових колах, тоді як у нових соціально-економічних умовах виникає необхідність подальшого розвитку ефективних форм управління взагалі [85, с. 76].

Як зазначає С. Г. Стеценко, формування принципів – це свідомо творча діяльність науковців, практиків, фахівців у сфері адміністративного права та державного управління [86, с. 52].

Філософське розуміння принципів полягає в тому, що принцип є першопочатком, основною та керівною ідеєю, визначальним правилом поведінки. Принцип розглядається як вираження необхідності закону. З позицій логіки принципи виступають центральним поняттям, основою системи. У процесі діяльності принципами (максимами) визнають, наприклад, етичні норми, що характеризують відносини людей в суспільстві [87, с. 294].

Акцентуючи свою увагу на важливості дослідження принципів управлінської діяльності у сфері промислової власності, слід зазначити, що чинним законодавством у сфері промислової власності, що виступає складовою об'єктів права інтелектуальної власності, окремо не визначено його принципів, їх сукупність може бути встановлена на підставі наукового узагальнення й аналізу нормативно-правових актів.

Здійснюючи дослідження принципів державного управління, слід зазначити, що загальні принципи права закріплені в Конституції України і стосуються всіх галузей права. Такі принципи державного управління, як: галузей, міжгалузевий, поєднання галузевого і міжгалузевого та територіальний, відіграють важливу роль в діяльності будь-яких органів державного управління, в тому числі й в державному управлінні об'єктами промислової власності. Проте ці принципи є дослідженими в науці адміністративного права, тому, вважаємо доцільним звернути увагу на принципи, які є малодослідженими в управлінні промисловою власністю.

Слід наголосити, що до цього часу питанням дослідження принципів у сфері права інтелектуальної власності розглядалися лише в дисертаційному дослідженні О. В. Кульчицької, яка в одному із підрозділів роботи розглядала «Поняття та принципи інституту державного контролю у сфері охорони об'єктів права інтелектуальної власності» [107, с.7], однак, дослідження принципів державного управління промисловою власністю в

українській науці адміністративного права не проводилося, що і зумовлює актуальність їх вивчення та розкриття.

Принципи, які закладають механізм управління у сфері об'єктів промислової власності ми знаходимо в Концепції розвитку національної системи правової охорони інтелектуальної власності, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України № 321-р від 13 червня 2002 р.

Основними принципами реалізації Концепції є:

– гармонізація національного законодавства з нормами міжнародних договорів, учасницею яких є Україна, зокрема нормами Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності та директивами Ради Європейського співтовариства щодо охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності;

– нормативно-правове забезпечення удосконалення процедури набуття, використання та захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності з урахуванням досвіду функціонування національної системи правової охорони інтелектуальної власності;

– формування та забезпечення реалізації єдиної політики щодо припинення та недопущення порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності;

– удосконалення інфраструктури національної системи правової охорони інтелектуальної власності;

– стимулювання інноваційної діяльності;

– стимулювання суб'єктів прав на об'єкти інтелектуальної власності та суб'єктів підприємницької діяльності, що створюють умови для законного використання цих об'єктів;

– удосконалення порядку формування патентно-інформаційних ресурсів України;

– подальше приєднання до міжнародних угод, співробітництво з міжнародними організаціями з питань інтелектуальної власності [89].

Вказані в Концепції принципи актуалізують дослідження стану нормативно-правового відображення інтересів учасників правовідносин у сфері

промислової власності.

Незважаючи, що існуюча в Україні нормативно-правова база забезпечує правову охорону прав на об'єкти інтелектуальної власності та порядок їх використання, однак, практика застосування законодавства виявила цілий ряд проблем, пов'язаних із охороною об'єктів промислової власності.

Спробуємо проаналізувати відносини, що виникають в зв'язку з окремими об'єктами промислової власності. Зокрема, це стосується відносин, що виникають у зв'язку з визначенням недійсного патенту на винахід, корисну модель та промисловий зразок, які становлять сферу перетинання широкого кола інтересів як приватноправового, так і публічного характеру стосовно охоронюваного об'єкта промислової власності. Йдеться, передусім, про інтереси патентовласника, що полягають у забезпеченні монопольного використання науково-технічного рішення; інтереси інших професійних учасників ринку, зацікавлених у безперешкодному використанні винаходу, промислового зразка на підставі договору, укладеного з патентовласником; інтереси особи, права інтелектуальної власності якої порушуються в результаті отримання патенту на відповідний об'єкт іншою особою без належних підстав.

Водночас визначення патенту недійсним з позиції забезпечення публічних інтересів, котрі полягають у створенні умов для надійної правової охорони об'єктів промислової власності задля формування засад інноваційної моделі розвитку економічних відносин.

Невідповідність запатентованого винаходу, корисної моделі, промислового зразка умовам патентоздатності є найбільш поширеною на практиці підставою недійсності патенту, що веде до анулювання правової охорони об'єкта, котрий як з'ясувалося після видання патенту, не відповідає умовам патентоздатності. Наявність у формулі винаходу, корисної моделі ознак, яких не було в поданій заявці (наявність у сукупності істотних ознак промислового зразка ознак, яких не було в поданій заявці) – наступна підстава визнання патенту недійсним. Логіка законодавця в закріплення зазначеної підстави недійсності патенту, орієнтовано, полягає в недопущенні фактів зміни

обсягу правової охорони запатентованого об'єкта порівняно з ознаками, що заявлялися під час подання заявки. Таким чином прагнуть запобігти випадкам, коли в поданій заявці зазначено одні ознаки формули винаходу й саме щодо них проводилася кваліфікаційна експертиза, а зрештою в патенті сформульовано інші «неперевірені» ознаки. Сукупність усіх ознак буде визначати обсяг правової охорони винаходу, а отже і предметні межі дії відповідного патенту [90, с. 70–71].

Тобто, законодавець, за таких підстав визнає патент недійсним. Тому ми підтримуємо думку В. Є. Макади, який вважає за доцільне вносити виправлення до патенту, а не визнавати його недійсним, підкреслюючи, що вини заявника в цьому немає [91, с. 74].

В сучасних складних економічних умовах розвитку національної промисловості визначення на цій підставі недійсним патенту, що є важливим інструментом забезпечення повноцінного функціонування інноваційної системи, навряд чи є ефективним кроком на шляху досягнення такого завдання. Зазначена підстава недійсності патенту не сприяє укріпленню патентної захищеності вітчизняних підприємств, робить патент «уразливим», залежним від технічних вад національної системи видання патенту [90, с. 74].

Мова йде про те, що патент може бути визнаний як із-за вини патентовласника. Наприклад, несвоечасної сплати коштів за підтримку дії патенту, або відмови від патенту. У той же час, патент може бути визнаний недійсним – Державною службою інтелектуальної власності України.

Беручи до уваги, що перевірка відповідності заявленого об'єкта умовам патентоздатності становить обов'язок спеціально створеного державного органу – Державної служби інтелектуальної власності, О. В. Ришкова, висловлює твердження про покладання обов'язку з відшкодування збитків, заподіяних власникові патенту визнанням останнього недійсним, саме на цей державний орган [92, с. 55].

У питанні відшкодуванні збитків, особливого значення мають особливості порядку патентування різних об'єктів промислової власності.

Якщо стосовно винаходу проводиться експертиза заявки, яка складається з попередньої, формальної та кваліфікаційної експертизи. Саме під час останньої перевіряється відповідність заявленого винаходу умовам патентоздатності. Щодо промислової зразка та корисної моделі, законодавством передбачена явочна процедура надання правової охорони, тобто без проведення кваліфікаційної експертизи. У такому випадку відповідальність за подану заявку покладається на заявника об'єкта промислової власності. Відповідальність уповноваженого державного органу може стосуватися порушення прав заявника щодо визнання патенту на винахід недійсним.

Сучасна теорія права розглядає наявність механізмів юридичної відповідальності держави як фактор ефективної діяльності державного апарату. Мова йде про постановку загальнотеоретичної проблеми юридичної відповідальності держави за всеосяжні наслідки, тобто як за історичні, так і за сьогоденні результати її діяльності [93, с. 14].

Наведене свідчить, що у разі визнання вини уповноваженого державного органу у сфері охорони прав інтелектуальної власності щодо відшкодування шкоди, спричиненої внаслідок визнання патенту недійсним, в основу розв'язання зазначеної проблеми, слід покласти принцип відшкодування заподіяної шкоди на державу.

Приймаючи рішення щодо визнання патенту недійсним, посадова особа уповноваженого державного органу приймає самостійне рішення у межах встановлених повноважень.

Тобто така діяльність суб'єктів виконавчої влади пов'язана з адміністративним розсудом [94, с. 68].

Адміністративний розсуд – це визначений межами норм права певний ступінь свободи суб'єкта публічної адміністрації (органу, посадової особи тощо) у правовому вирішенні того чи іншого підвідомчого питання (справи), яка надається з метою прийняття раціонального оптимального рішення у справі. Адміністративний розсуд обумовлений творчим, динамічним характером адміністрування, складністю різноманітних ситуацій у різних

сферах життєдіяльності та потребує розширення правового регулювання дозволеної поведінки та можливих варіантів її наслідків [95, с.130].

Визнання суб'єкта, котрий повинен відшкодувати заподіяну шкоду, має спиратися на Конституційний принцип, відповідно до якого кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень (ст. 56 Конституції України) [71].

Норми ЦК України також встановлюють засади відшкодування шкоди державою, посадовою або службовою особою органу державної влади або органу місцевого самоврядування (ст. ст. 1173, 1174) [38].

Примусове виконання рішень судів про стягнення шкоди спричиненої державними органами та їх посадовими або службовими особами покладається на державну виконавчу службу, яка входить до системи органів Міністерства юстиції України і здійснюється відповідно до Закону України «Про виконавче провадження» від 21 квітня 1999 р. [96].

Створенням об'єктів промислової власності і подальша реалізацій майнових і особистих немайнових прав власників таких об'єктів та їх законних користувачів потребує належної державної охорони та захисту. Ефективність охорони та захисту прав у сфері промислової власності, багато в чому залежить від законодавчого закріплення принципу про відшкодування шкоди, спричиненої внаслідок визнання патенту на винахід недійсним.

В умовах нестабільності ринкових відносин, з метою захисту суб'єктів права інтелектуальної власності на винаходи, принцип про відшкодування шкоди, спричиненої внаслідок визнання патенту на винахід недійсним набуває особливого значення і повинен бути закріплений в Законі України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі».

На цій підставі пропонуємо доповнити статтю 24. «Оскарження рішення за заявкою» Закону «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» частиною

десятою, яку викласти у такій редакції:

«У разі задоволення Установою заперечення за заявкою повністю в частині державної реєстрації патенту на винахід, заявник має право звернутися із письмовою заявою до Установи щодо відшкодування збитків, а у разі невиконання їх у добровільному порядку, має право на відшкодування збитків у судовому порядку».

Отже, спираючись на досягнення юридичної науки, аналіз чинного адміністративного законодавства України й практики його застосування, можна зробити проміжний висновок, що проведене дослідження основних принципів адміністративного права, поряд з цим до основних принципів регулювання взаємовідносин у сфері промислової власності можна віднести:

– принцип нормативно-правового забезпечення удосконалення процедури набуття, використання та захисту прав на об'єкти промислової власності;

– принцип про відшкодування шкоди, спричиненої внаслідок визнання патенту на винахід недійсним;

– принцип функціонування національної системи охорони прав промислової власності;

– принцип гармонізації національного законодавства у сфері промислової власності з нормами міжнародних договорів.

– принцип створення належних правових умов для законного використання об'єктів промислової власності суб'єктами прав на ці об'єкти та суб'єктами підприємницької діяльності.

Важливим елементом управління об'єктами промислової власності є мета. Як зазначають В. К. Колпаков і О. В. Кузьменко, управління передбачає «цілеспрямований, організуючий вплив суб'єкта на об'єкт управління, здійснений з метою приведення його у бажаний для суб'єкта стан» [97, с. 8].

Мета, що стоїть перед апаратом державного управління, досягається, а завдання вирішується шляхом виконання ними комплексу управлінських функцій [98, с. 150].

Завдання представляють собою поставлені для виконання цілі, і залежать

від реальної обстановки, в якій реалізується ця влада. Державне управління здійснюється шляхом владного впливу держави на суспільство в цілому, відповідні соціальні групи та окремого взятого індивіда, адже державне управління в широкому сенсі – це практичний організуючий та регулюючий вплив держави на суспільну життєдіяльність людей з метою її упорядкування, збереження або перетворення, що спирається на його владну силу [99, с. 78].

Мета та основні завдання у сфері управління об'єктами промислової власності закріплені в розділі II Концепції розвитку національної системи правової охорони інтелектуальної власності [89].

Метою Концепції є забезпечення ефективної охорони і захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності (*в тому числі й у сфері об'єктів промислової власності, виділено авторами*) та створення умов для формування цивілізованого ринку цих об'єктів.

Основними завданнями Концепції є:

- удосконалення нормативно-правової бази та системи захисту прав у сфері інтелектуальної власності;
- створення дієвого механізму боротьби з порушенням прав у сфері інтелектуальної власності, виготовленням і розповсюдженням контрафактної продукції;
- удосконалення системи оціночної діяльності у сфері інтелектуальної власності;
- забезпечення сприятливих умов для створення та використання об'єктів інтелектуальної власності;
- інформаційне забезпечення діяльності у сфері інтелектуальної власності;
- розвиток міжнародного співробітництва [89].

Мета завжди реалізуються за допомогою завдань і функцій. Конкретизація мети управління промисловою власністю реалізується суб'єктом управління. Таким суб'єктом управління в досліджуваній сфері й на сьогодні є Державна служба інтелектуальної власності України. Варто звернути увагу на

Положення про Державну службу інтелектуальної власності України, яке серед основних завдань виділяє:

- 1) реалізація державної політики у сфері інтелектуальної власності;
- 2) внесення на розгляд Міністра економічного розвитку і торгівлі пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері інтелектуальної власності [35].

Основним завданням ДСІВ у сфері промислової власності є забезпечення належної охорони та захист прав на об'єкти промислової власності.

Важливим елементом механізму управління є його функції, дослідженню яких завжди приділялось багато уваги науковцями. Незважаючи на це, функції державного управління промисловою власністю є малодослідженими і не були предметом окремого дослідження у вітчизняній адміністративно-правовій науці.

Функції держави та її завдання зумовлюють зміст її управлінської діяльності, а отже, і зміст державного управління. Суб'єктом державного управління є відповідно організована система, наділена певною компетенцією і державно-владними повноваженнями, що дозволяють їй втілювати свою волю у форму керівних команд чи рішень, обов'язкових для виконання [100, с. 22].

При цьому, як зазначає О. Ф. Скакун, функції держави не можна ототожнювати з функціями її окремих органів, які є частиною апарату держави та знаходять своє вираження в компетенції, предметі діяльності, правах та обов'язках (повноваження), закріплених за ними [101, с. 51].

Представниками науки адміністративного права приділяється достатньо уваги дослідженню функцій управління. Аналіз наукових праць та спеціальної літератури свідчить, що існують різні класифікації функцій управління. Існує розподіл функцій управління на певні групи. До першої: функції орієнтування системи управління (аналіз, прогнозування, планування, правове регулювання, методичне керівництво); до другої: функції забезпечення системи управління (матеріально-технічне забезпечення, фінансове забезпечення, кадрове забезпечення, інформаційне забезпечення; до третьої: функції оперативного

управління системою (організація управління, загальне керівництво й оперативне розпорядництво, контроль, облік, оцінка) [102, с. 13–14].

Не вдаючись до подальшого дослідження функцій державного управління та їх класифікації, зазначимо, що серед науковців найпоширенішою у вітчизняній науковій літературі є класифікації функцій державного управління на загальні, спеціальні та допоміжні, які ми підтримуємо. Загальні функції є притаманними будь-якому управлінню.

Таким функціями є планування, фінансування, прогнозування, організації, координація, облік, контроль [103, с. 126–128].

Однак, поділ функцій на загальні, спеціальні та допоміжні не виключає використання однакових найменувань функцій для характеристики їх різних видів (наприклад, планування, фінансування належать і до загальних, і до спеціальних функцій) [104, с. 259].

Беручи за основу поділ функцій на загальні, спеціальні та допоміжні, проаналізуємо їх у контексті дослідження державного управління промисловою власністю.

До загальних функцій управління слід віднести:

– конституційні засади, які визначені в Конституції України, права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (ст. 3).

Громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом (ст. 54);

– організаційні (визначення вимог щодо організаційної структури ДСІВ, який організує: в установленому порядку проведення експертизи заявок на об'єкти промислової власності; інформаційну та видавничу діяльність у сфері

інтелектуальної власності; роботу з підготовки та перепідготовки спеціалістів з питань інтелектуальної власності тощо);

– прогнозування обумовлено характером об'єкта управління. Так, Програма розвитку державної системи правової охорони інтелектуальної власності України на 2010–2014 рр. [64], передбачала створення умов для покращання інвестиційного клімату України та підтримки підприємництва; підвищення рівня свідомості та правової культури українського суспільства у сфері інтелектуальної власності; створення умов для реалізації конституційних прав громад. Мова йде про те, що управлінські дії, слід здійснювати прогнозовано. Наприклад, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, разом з іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади, а також Національним банком готує прогнози економічного і соціального розвитку України на середньо- та короткостроковий періоди;

– планування (існує на всіх рівнях органів державного управління). З метою усунення проблемних питань щодо розгляду заявки на промисловий зразок, яка останній час викликає багато нарікань з боку бізнесу, з метою пошуку механізму усунення перешкод щодо цього питання, ДСІВ планує обговорення цього питання шляхом залучення широкого кола фахівців, спеціалістів тощо;

– регулювання (за допомогою регулювання здійснюється безпосереднє керівництво, поведінка керованих об'єктів. Так, ДСІВ здійснює безпосереднє регулювання діяльністю Українським інститутом промислової власності. Регулювання охоплює переважно поточні заходи щодо будь-яких відхилень від завдань і програм);

– координація (забезпечує узгодження діяльності не тільки всередині ДСІВ, але й координацію управлінських дій різних структур. З метою охорони та захисту прав на об'єкти промислової власності здійснюють координацію своїх дій ДСІВ та ДФС);

– контроль має свої особливості відносно інших функцій і покликаний забезпечити встановлений нормативно-правовими актами порядок і дисципліну

та встановити відповідність чи невідповідність фактичного стану в державному управлінні, який ґрунтується на принципі зворотних зв'язків, які існують за будь-якої взаємодії суб'єкта й об'єкта в системі управління промислової власності. Наприклад, ДСІВ здійснює нагляд за діяльністю уповноважених організацій колективного управління.

Спеціальні функції характеризують особливості конкретного органу державного управління. До спеціальних функцій можна віднести функції суб'єктів управління промисловою власністю. Враховуючи певну специфіку діяльності ДСІВ у сфері інтелектуальної власності, спеціальними функціями державного управління промисловою власністю є: формування та реалізація державної політики у сфері охорони та захисту прав на об'єкти промислової власності; державна реєстрація об'єктів промислової власності та видача патентів/свідоцтв на об'єкти промислової власності; управління об'єктами державної власності, що належать до сфери управління ДСІВ.

До допоміжних функцій управління промисловою власністю слід віднести: ведення обліку організацій колективного управління, визначення уповноважених організацій колективного управління; вивчення та узагальнення досвіду зарубіжних країн, а також практику застосування законодавства України у сфері промислової власності; розробка нормативно-правових актів; надання адміністративних послуг.

Провідна роль у розвинутому суспільстві щодо забезпечення єдності регулюючих і саморегулюючих функцій належить державі, яка впливає на сферу промислової власності через певні інститути і механізм правового регулювання. Сутність та особливості функціонування механізму державного управління промислової власності є малодослідженими в науці адміністративного права. При цьому межі державного регулювання, його зміст, мета і принципи перебувають у повній залежності від пануючих нині в нашому суспільстві економічних відносин, а також характеру соціально-політичного устрою. Державне регулювання господарським комплексом України в цілому і окремими сферами та галузями – об'єктивна необхідність [105, с. 388].

Оскільки «управління є необхідною умовою розвитку суспільства, спільної праці людей для досягнення певних цілей у відповідних сферах і галузях діяльності. Ця діяльність здійснюється людьми – суб'єктами управління й може бути охарактеризована як цілеспрямована сукупність дій, що забезпечують погодження і координацію спільної праці з метою досягнення суспільно значущих цілей та розв'язання поставлених завдань» [103, с. 5], дослідження особливостей функціонування механізму державного управління промисловою власністю набуває актуального значення.

Механізм державного управління – це система, призначена для практичного здійснення державного управління та досягнення поставлених цілей, яка має визначену структуру, методи, важелі, інструменти впливу на об'єкт управління з відповідним правовим, нормативним та інформаційним забезпеченням [106, с. 6].

Поряд із механізмом державного управління у вітчизняній та зарубіжній юридичній літературі розглядаються різноманітні конфігурації поняття «регулювання» і «управління». В залежності від сфери застосування розглядаються й різноманітні підходи до дефініції вказаних понять. Вказані державні механізми мають правову регламентацію. Для кращого розуміння змісту організаційно-правового механізму державного управління у сфері об'єктів промислової власності України, вважаємо необхідним розкрити поняття та сутність ряду категорій, зокрема таких, як: «правове регулювання», «механізм правового регулювання» та «механізм державного управління».

Взагалі правове регулювання охоплює різні сторони суспільного життя, а юридичної форми набувають основні й найважливіші види суспільних відносин у різних сферах людської діяльності, які потребують не просто законодавчої форми, а її змістовної правової наповненості. У цьому плані спеціальні юридичні знання про особливості та прояви права, правового регулювання й забезпечення, що досягаються правознавством, дають змогу краще розібратися в тих соціальних процесах, які зазнають юридичного впливу з боку держави та вимагають свого юридичного впорядкування з одночасним наповненням його

правовим змістом [107, с. 32].

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови термін «регулювати» означає «впорядковувати що-небудь, керувати чимось, підкоряючи його відповідним правилам, певній системі» [108, с.1207].

Тоді як управління – це елемент, функція організованих систем різної природи, що забезпечує збереження їх визначеної структури, підтримку режиму діяльності, реалізацію їх програм і цілей [109, с.1388].

Отже, кожному із вказаних явищ властиві специфічні риси. Проте, Р. Ф. Абдеев ототожнює поняття «регулювання» і «управління» [110, с. 226].

Незважаючи на те, що регулювання тісно пов'язане із управлінням, це різні поняття, як мають самостійну характеристику, при цьому управління як правова категорія є поняттям ширшим ніж правове регулювання, а тому їх не слід ототожнювати. Переважна більшість науковців пов'язує термін «регулювання» із регулюванням суспільних відносин. Так, поняття «механізм правового регулювання» теоретики держави та права розкривають як: узяті в єдності систему правових засобів, способів і форм, за допомогою яких нормативність права переводиться в упорядкованість суспільних відносин, задовольняються інтереси суб'єктів права встановлюється і забезпечується правопорядок («належне» у праві стає «сущим») [111, с. 498].

Як зазначав С. С. Алексєєв, механізм правового регулювання вимагає:

- 1) норми права;
- 2) акти реалізації права;
- 3) індивідуальні вимоги, направлені на казуальну регламентацію суспільних відносин;
- 4) акти державних органів, направлені на примусову реалізацію юридичних суспільних обов'язків у випадку невиконання об'єктом державного управління умов і норм права, актів казуальної регламентації або індивідуальних вимог – в забезпеченні їх виконання;
- 5) правовідносини, пов'язані з реалізацією перелічених елементів механізму правового регулювання суб'єктом державного управління [112, с. 38].

Разом з тим, у подальшому С. С. Алексєєв пропонує розуміти це поняття у вузькому та широкому значеннях. У вузькому правове регулювання слід розуміти як дію норм права (системи правових норм), інших спеціальних юридичних засобів на поведінку особи та на суспільні відносини з метою їх упорядкування та прогресивного розвитку [113, с. 219].

У широкому значенні правове регулювання необхідно розуміти як усебічну дію на суспільні відносини всіх правових явищ, у тому числі й правових ідей, принципів правового життя суспільства, не втілених у юридичні форми (закони, нормативно-правові акти, рішення судових органів тощо), при цьому необхідно розуміти роль правового регулювання як сукупності заходів і способів реалізації позитивного права [113, с. 220].

О. Ф. Скакун під правовим регулюванням пропонує розуміти здійснюване державою за допомогою права і сукупності правових засобів упорядкування суспільних відносин, їх юридичне закріплення, охорону та розвиток. Вчена виокремлює такі ознаки правового регулювання: правове регулювання – різновид соціального регулювання; за допомогою правового регулювання відносини між суб'єктами набувають певної правової форми, яка має споконвічно державно-владний характер, тобто в юридичних нормах держава визначає міру можливої та належної поведінки; правове регулювання має конкретний характер, тому що завжди пов'язане з реальними відносинами; правове регулювання має цілеспрямований характер – спрямоване на задоволення законних інтересів суб'єктів права; правове регулювання здійснюється за допомогою правових засобів, які забезпечують його ефективність; правове регулювання гарантує доведення норм права до їх виконання [111, с. 488–489].

Представник науки адміністративного права В. Й. Развадовський зауважує, що поняття «правове регулювання» є особливою категорією, яка очолює специфічний понятійний ряд: «механізм правового регулювання», «правові способи», «правовий режим» тощо [114, с. 22–23].

Отже, на відміну від інших галузей права в науці адміністративного права

вживаються терміни «механізм адміністративно-правового регулювання» і «адміністративно-правове регулювання». Оскільки в юридичній науці головна увага приділяється саме правовому аспекту, механізм адміністративно-правового регулювання та адміністративно-правове регулювання характеризуються певними ознаками, що відрізняє вказані терміни одне від одного, а також від інших видів правового регулювання. Існують й різні наукові визначення вказаних термінів.

Серед значної кількості визначення поняття «механізм адміністративно-правового регулювання», нам імponує думка щодо розкриття цього поняття Т. О. Коломоєць, яка під цим терміном розуміє «сукупність правових засобів, за допомогою яких здійснюється правове регулювання суспільних відносин у сфері адміністративного права» і виокремлює у такому механізмі органічні та функціональні складові [115, с. 23–24].

За Т. О. Коломоєць до органічних складових механізму адміністративно-правового регулювання належать:

1. Норми права – загальнообов’язкові правила поведінки, встановлені з метою регулювання суспільних відносин.

2. Акти реалізації норм права – процес фактичного втілення в життя приписів правових норм через поведінку суб’єктів адміністративного права.

3. Правові відносини – вольові суспільні відносини, що виникають на основі норм права.

Функціональними складовими механізму адміністративно-правового регулювання є: юридичний факт; правова свідомість суб’єктів адміністративно-правового регулювання; законність; акти тлумачення норм права; акти застосування норм права [116, с. 68].

Також ми погоджуємося з тими вченими-адміністративістами, які стверджують, що механізм адміністративно-правового регулювання утворює система адміністративно-правових засобів (елементів), за допомогою яких здійснюється правове регулювання та впорядкування суспільних відносин у сфері управління. До структури цього механізму насамперед входять норми

адміністративного права, акти їх тлумачення та акти їх реалізації, а також адміністративно-правові відносини [117, с. 51].

Обов'язковим елементом механізму адміністративно-правового регулювання виступають адміністративно-правові норми, тобто правила поведінки, які встановлені або санкціоновані державою, вони визначають і закріплюють права та обов'язки суб'єктів права [103, с. 42].

У питання визначення поняття «адміністративно-правове регулювання», нам імпонує позиція В. І. Теремецького, на думку якого адміністративно-правове регулювання, як кожна соціальна категорія, має відповідні ознаки, що вирізняють його з-поміж інших видів регулювання.

За В. І. Теремецьким адміністративно-правове регулювання становить собою:

а) дію (вплив) держави на суспільні відносини, що виникають між їх суб'єктами;

б) здійснюється за допомогою відповідних правових засобів, сукупність яких утворює механізм адміністративно-правового регулювання;

в) має на меті упорядкування державно-владних відносин;

г) встановлює юридичні права та обов'язки учасників адміністративно-правових відносин, що упорядковуються [108, с. 51].

У сучасній юридичній літературі сьогодні немає однозначного трактування поняття «механізм державного управління». Механізм формування й реалізації державного управління, як зазначає Г. В. Атаманчук має ланцюг: «потреби – інтереси – цілі – рішення – дії – результати» [119, с. 128].

Н. Р. Нижник та О. А. Машков механізм управління розглядають як складову частину системи управління, що забезпечує вплив на фактори, від стану яких залежить результат діяльності управлінського об'єкта; як складну категорію управління, що включає цілі управління, елементи об'єкта та їхні зв'язки, на які здійснюється вплив, діяння в інтересах досягнення цілей; методи впливу; матеріальні і фінансові ресурси управління, соціальний та організаційний потенціали [120, с. 37, 49].

Виходячи із загальних уявлень співвідношення фундаментальних понять науки управління, слід відзначити і поняття «державне регулювання». Воно має розглядатися у співвідношенні з поняттям «державне управління» [121, с. 102].

Зазначені поняття спрямовані на досягнення однієї мети управління: впорядкування соціальних процесів, переведення їх з одного стану в інший. Як стверджував В. Б. Авер'янов, незважаючи на те, що зазначені поняття частково збігаються, державне регулювання й державне управління мають суттєві відмінності, пов'язані з використанням специфічних (методів) управлінського впливу. На думку вченого, державне управління, слід розглядати як певний вид діяльності органів держави, що має владний характер і передбачає насамперед організуючий і розпорядчий вплив на об'єкти управління шляхом використання певних повноважень.

Функціонування виконавчої влади на думку вчених-адміністративістів, поряд з використанням методів державного управління, передбачає і державне регулювання. Останнє, виходячи з аналізу правових актів, застосовується не тільки у межах виконавчої влади і передбачає не тільки вплив на об'єкти управління, а й вплив на суспільне середовище цих об'єктів [104, с. 82–83].

Тобто «державне регулювання» є більш широким поняттям, ніж «державне управління», оскільки охоплює ширшу сферу діяльності держави [104, с. 82–83].

На підставі вищенаведеного узагальнення функцій державного управління промисловою власністю та беручи за основу варіант класичного розподілу функцій управління, проаналізуємо їх у контексті управління промисловою власністю.

До основних, загальних функцій управління слід віднести:

- 1) організацію державного управління (держава надає пріоритетну підтримку розвитку та охороні об'єктів промислової власності як одного із джерел економічного зростання держави. Згідно ст. 54 Конституції України кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди,

за винятками, встановленими законом. Держава сприяє розвитку науки, встановленню наукових зв'язків України зі світовим співтовариством);

2) регулювання (регламентовано нормативно-правовими актами в залежності від об'єкта промислової власності, характерне для всіх суб'єктів управління через реалізацію нормотворчих повноважень);

3) систему органів управління (управління об'єктами промислової власності здійснюється системою органів виконавчої влади та їх структурних підрозділів, провідну роль серед яких відіграє Мінекономрозвитку);

4) координацію управлінських рішень (пов'язано із узгодженістю управлінських процесів, наприклад, між Мінекономрозвитком та Укрпатентом, спрямованих на здійснення експертизи об'єктів промислової власності, реєстрацію та видачу охоронних документів; між Мінекономрозвитком та ДФС в частині охорони майнових прав на об'єкти промислової власності під час перетину митного кордону тощо);

5) контроль (спрямований на охорону та захист майнових та особистих немайнових прав суб'єктів права інтелектуальної власності на належні їм об'єкти промислової власності, а також на захист державних інтересів. Наприклад, правова регламентація винаходу може містити інформацію, віднесену до державної таємниці, що потребує державного контролю з боку Служби безпеки України).

Підсумовуючи вищевикладене, маємо підстави зазначити, що розглянуті функції управління необхідні для здійснення державного управління промисловою власністю знайшли своє відображення в основних, спеціальних та допоміжних функціях, які впливають на всі елементи системи управління промисловою власністю.

Складовими елементами організаційно-правового механізму управління промисловою власністю є принципи, мета, завдання і функції. Кожен із них займаючи самостійне місце безпосередньо впливає на організаційно-правовий механізм державного управління промисловою власністю.

Будучи організаційно самостійним елементом державного апарату,

органи виконавчої влади у сфері промислової власності наділені чітко окресленим обсягом повноважень, відповідно до покладених на них завдань і функцій, складаються із структури підрозділів і посад, і утворюють систему органів виконавчої влади визначених нормативно-правовими актами.

2.2. Система органів публічного управління об'єктами промислової власності

Система органів та її правове становище має велике смислове навантаження. Її необхідність закономірно пов'язана з принципом поділу державної влади, який означає, що державна влада реалізується через певні види органів публічної влади. Адже ефективність правового регулювання інтелектуальної власності все більшою мірою визначається рівнем знань суб'єкта регулювання про відносини у сфері інтелектуальної власності. На наш погляд, на сучасному етапі розвитку суспільства саме стан правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності та динаміка їх якісних характеристик є визначальним фактором та критерієм розвитку правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності [94, с. 89].

Наведене свідчить, що важливе місце в організаційно-правовому механізмі державного управління інтелектуальної власності, в тому числі у сфері промислової власності, об'єкти якої виступають складовою об'єктів права інтелектуальної власності, займає суб'єкт управління.

Конституційний поділ державної влади в Україні на законодавчу, виконавчу та судову, покладає на вказані органи здійснювати свої повноваження у межах встановлених Конституцією і відповідно до законів України. Проте «поділяється не сама влада, а структурно-функціональний механізм її здійснення. Це означає, що державний апарат як цілісна сукупність органів, що здійснюють державну владу, формується за функціональною та суб'єктивною (інституційною) ознаками» [104, с. 68].

У першому випадку поділ влади означає виділення основних

функціональних видів діяльності держави: 1) законотворення; 2) виконання законів; правосуддя. У другому – означає розмежування у структурному устрої держави різних видів державних органів: 1) законодавчих; 2) виконавчих; 3) судових (і це тільки основні види) з притаманними їм державно-владними повноваженнями. Тобто поділ влади доцільно тлумачити як констатацію того факту, що різні функції державної влади реалізуються через певні види державних органів» [104, с. 68].

Крім того, органи виконавчої влади відрізняються від законодавчих та судових органів – своїм цільовим призначенням, функціями, характером діяльності, порядком утворення, формами і методами здійснення своїх юридично-владних повноважень.

Основою управління будь-якою системою є правильна організація її структури. З часу незалежності української держави триває процес реформування адміністративно-державного управління системи її органів. На протязі всього цього періоду відбувається пошук оптимальної системи органів державного управління. У сьогоднішніх умовах реформування системи органів державного управління має будуватись на наукових основах, враховуючи цілий ряд суб'єктивних та об'єктивних факторів. У першу чергу це пов'язано зі становленням української державності. Невипадково увесь цей час відбувається постійний процес пошуку оптимальної системи державного управління [122, с. 225].

Поділ державної влади, означає, що державна влада реалізується через певні види державних органів. Саме тому в Конституції України чітко виділене не конкретні гілки влади, а конкретні види її суб'єктів (інституцій) – державні органи та їх системи [104, с. 205].

Таким чином, «поняття «система органів» щодо гілки влади означає:

по-перше, відокремленість відповідної групи державних органів, що входять до конкретної системи, від решти видів органів держави;

по-друге, чітко визначений склад цієї системи;

по-третє, наявність у сукупності відповідних державних органів певних

ознак, притаманних складним соціальним системам» [104, с. 205].

Незважаючи на специфічну діяльність органів державного управління у сфері охорони об'єктів промислової власності, що пов'язано із її об'єктами, їх діяльність здійснюється на основі норм права і має юридичні наслідки. Правова природа державного регулювання проявляється і в тому, що уповноважені державою органи, їх посадові особи при здійсненні державного регулювання діють у межах, визначених нормативно-правовими актами, на підставі норм права і у відповідності з ними. Тобто, такий вид управлінської діяльності здійснюється у визначених державою правових межах, чинними нормами права і завжди має певні юридичні наслідки. Це свідчить про те, що в основі його виникнення й у процесі здійснення лежать правові засади. Вони проявляються і характеризуються низкою ознак. Такими ознаками, насамперед, є те, що така діяльність здійснюється уповноваженими державними органами і закріплюється в нормах, які визначають їх діяльність і повноваження [123, с.105].

В адміністративно-правовій науці під органом виконавчої влади визнають частину державного апарату (організацію), яка має власну структуру та штат службовців і в межах установленної компетенції здійснює від імені й за дорученням держави функції державного управління в економічній, соціально-культурній і адміністративно-політичній сферах суспільного життя. Це поняття має найвагоміші ознаки органів виконавчої влади. Такі органи є державними й разом з органами законодавчої та судової влади складають єдиний державний апарат. Тому органи виконавчої влади мають усі найвагоміші ознаки органів державної влади, але крім того, вони мають специфічні риси, обумовлені завданнями та особливим характером державного управління [124, с. 69].

Науковці визначають характерні ознаки органів виконавчої влади. Зокрема, С. М. Алфьоров, С. В. Ващенко, М. М. Долгополова, А. П. Купін, визначають такі їх ознаки:

– орган виконавчої влади являє собою організацію – колектив людей – державних службовців. У рамках цього колективу (структурних підрозділів)

розподілені повноваження і відповідальність за доручену справу;

– кожен орган виконавчої влади має офіційне найменування та повноваження використовувати різні атрибути з державною символікою;

– це різновид державних органів, найбільш значна частина державного апарату;

– вони створюються державою у встановленому законом порядку спеціально для здійснення її управлінських функцій – функцій державної виконавчої влади (забезпечують фактичну реалізацію цієї влади);

– цільовим призначенням цих органів є здійснення виконавчо-розпорядчої (управлінської) діяльності шляхом безпосереднього

повсякденного керівництва економікою, соціально-культурним та адміністративно-політичним будівництвом;

– кожен орган наділений державно-владними повноваженнями, має певний обсяг прав та обов'язків у сфері державного управління, компетенцію [125, с. 39].

Органи виконавчої влади є численними і різноманітними, що обумовлено безпосередньою спрямованістю виконавчо-розпорядчої діяльності. В зв'язку з чим, науці адміністративного права існують різні класифікації побудови системи органів виконавчої влади. Так, О. В. Дьяченко, залежно від територіального масштабу діяльності, органи виконавчої влади поділяє на чотири групи: центральні, органи виконавчої влади АРК, міжтериторіальні, місцеві [124, с. 73]. На думку В. Б. Авер'янова, базовою засадою структурної побудови системи органів виконавчої влади є ієрархічна організація системи органів, яка зумовлює необхідність існування так званої управлінської вертикалі. Ієрархічну вертикаль виконавчої влади утворюють органи трьох організаційно-правових рівнів. Кожний з цих рівнів вчений представляє такими органами:

1) рівень вищого органу в системі органів виконавчої влади – Кабінетом Міністрів України (урядом);

2) рівень центральних органів виконавчої влади – міністерствами,

державними комітетами, центральними органами виконавчої влади зі спеціальним статусом;

3) рівень місцевих органів виконавчої влади – а) місцевими органами загальної компетенції: Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська і Севастопольська міські, районні державні адміністрації;

б) місцевими органами спеціальної (галузевої, функціональної, змішаної) компетенції, котрі як безпосередньо підпорядковані відповідним центральним органам виконавчої влади, так і перебувають у підпорядкуванні місцевих державних адміністрацій [104, с. 207].

Найбільш розгалужену класифікацію органів виконавчої влади надають С. М. Алфьоров, С. В. Ващенко, М. М. Долгополова, А. П. Купін, які для кращого вивчення особливостей організації їх діяльності, а також для виявлення закономірностей у взаємозв'язках окремих органів, при їх класифікації, за основу взяли беруть різні критерії, а саме:

1. Від обсягу і характеру компетенції:

– загальної компетенції (КМУ, Рада міністрів АРК, місцеві державні адміністрації);

– галузевої компетенції (Міністерство внутрішніх справ, Міністерство оборони, Міністерство науки і освіти, Міністерство промислової політики

України);

– спеціальної компетенції (міжгалузевої) (Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції, Міністерство фінансів та інші);

2. Від порядку вирішення питань:

– єдиноначальні (міністерства, комітети та ін.);

– колегіальні (КМУ, РМ АРК);

3. Від предмета спрямованості компетенції:

– органи управління економічною сферою;

– органи управління соціально-культурною сферою;

– органи управління адміністративно-політичною сферою;

4. Від обсягу повноважень по території:

- центральні (КМУ, міністерства, комітети);
- місцеві (державні адміністрації);

5. Від характеру повноважень: міністерства, державні комітети (державні служби), центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом;

6. За місцем в системі органів виконавчої влади:

- вищі та нижчі [125, с. 41].

Варто звернути увагу, що спеціальне законодавство у сфері правової охорони об'єктів промислової власності не дає чіткого визначення органу виконавчої влади, а лише констатує належність не визначених законом органів та установ до державної системи правової охорони інтелектуальної власності.

Наприклад, в ст. 1 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» зазначено, що державну систему правової охорони інтелектуальної власності, становлять – Установа і сукупність експертних, наукових, освітніх, інформаційних та інших відповідної спеціалізації державних закладів, що входять до сфери управління Установи [28].

На думку Ю. П. Битяка, з усіх галузей і сфер, які регулюють адміністративно-правові норми, найскладнішими є ті, що належать до економіки. Формування Україною власної економічної політики пов'язано з визначенням головних її напрямів на основі принципів демократії, свободи підприємництва й відкритості для інтеграції у світове економічне співтовариство. Ефективна національна економіка є гарантією незалежності держави. Серед органів управління економікою визначальне місце посідає Кабінет Міністрів України. До суб'єктів управління економіки вчений також відносить міністерства та місцеві державні адміністрації [103, с. 299–301].

До органів виконавчої влади, які здійснюють організуючу, цілеспрямовану діяльність у сфері економіки В. К. Гіжевський і О. П. Рябченко відносять Кабінет Міністрів України, міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, місцеві державні адміністрації, керівників державними підприємствами та організаціями [126, с. 18].

Перехід до ринкового механізму регулювання економічних відносин

передбачає постійне поглиблення правового впливу на економічні процеси та пошуку оптимальних форм організації економіки її галузей та створення нової системи управління економіки. Саме з цією метою постановою КМУ «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» №442 від 14 вересня 2014 р., Державна служба інтелектуальної власності України була підпорядкована Міністерству економічного розвитку і торгівлі України [127].

Традиційно науковці, які досліджували систему суб'єктів державного управління інтелектуальної власності, поділяють суб'єктів на органи загальної та спеціальної компетенції. Зокрема, до органів загальної відноситься: Верховну Раду України, Кабінет Міністрів України, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство культури України, Міністерство аграрної політики та продовольства України, Міністерство охорони та здоров'я України, Державну фіскальну службу України, Антимонопольний комітет України, Міністерство юстиції України. До органів спеціальної компетенції: Державну службу інтелектуальної власності України і Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів [8, 58–59].

Оскільки об'єкти промислової власності виступають лише складовою об'єктів права інтелектуальної власності, наведений перелік суб'єктів державного управління інтелектуальною власністю охоплюється й органами державного управління сфери промислової власності.

Взявши за основу вище запропоновану структуру побудови системи органів виконавчої влади, розглянемо систему суб'єктів публічного управління промисловою власністю, щоправда, з урахуванням специфіки останньої.

При характеристиці системи органів виконавчої влади виконавчої влади певні труднощі виникають при визначенні повноважень Президента України. Це пов'язано із тим, що встановлена Конституцією України республіканська форма державного правління змішаного типу закономірно пов'язана з так званим дуалізмом виконавчої влади. Він означає, що повноваження вищого суб'єкта виконавчої влади певним чином поділені між Президентом України і

Кабінетом Міністрів України [104, с. 210].

Підставою такого твердження були зміни внесені Законом від 8 грудня 2004 р. до Конституції України в напрямі перетворення у парламентсько-президентську республіку [128], який Рішенням Конституційного Суду України №20-рп/2010 від 30 вересня 2010 р. визнано неконституційним [129].

На сьогодні Президент України є носієм вагомих повноважень у сфері виконавчої влади. Зокрема, він:

- вносить за пропозицією коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України, сформованої відповідно до статті 83 Конституції України, подання про призначення Верховною Радою України Прем'єр-міністра України;

- зупиняє дію актів Кабінету Міністрів України з мотивів невідповідності цій Конституції з одночасним зверненням до Конституційного Суду України щодо їх конституційності;

- утворює суди у визначеному законом порядку;

- створює у межах коштів, передбачених у Державному бюджеті України, для здійснення своїх повноважень консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи і служби;

- підписує закони, прийняті Верховною Радою України.

Президент України на основі та на виконання Конституції і законів України видає укази і розпорядження, які є обов'язковими до виконання на території України. Про це свідчать і укази Президента у сфері інтелектуальної власності. Зокрема, «Про Тимчасове положення про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні» [25], «Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні» [130], «Про приєднання України до Найробського договору про охорону Олімпійського символу» [131] та багато інших.

На думку В. Б. Авер'янова «пост (посада) Президента України належить до системи органів виконавчої влади суто функціонально, а точніше – компетенційно, тобто через певний обсяг своїх повноважень (компетенції). Але він не віднесений до неї структурно, як самостійний складовий елемент

системи органів виконавчої влади» [104, с. 212].

Відповідно до ст. 113 Конституції України Кабінет Міністрів України є вищим органом у системі органів виконавчої влади. Кабінет Міністрів України відповідальний перед Президентом України і Верховною Радою України, підконтрольний і підзвітний Верховній Раді України у межах, передбачених цією Конституцією.

Статус Кабінету Міністрів України як вищого серед органів виконавчої влади підтверджується також пунктами 9, 9–1 та 9 –2 частини першої ст. 116 Конституції, згідно з якими КМУ спрямовує і координує роботу міністерств, інших органів виконавчої влади; утворює, реорганізовує та ліквідує відповідно до закону міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, діючи в межах коштів, передбачених на утримання органів виконавчої влади; призначає на посади та звільняє з посад за поданням Прем'єр-міністра України керівників центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України.

Статус Кабінету Міністрів України як вищого серед органів виконавчої влади також підтверджується Законом України «Кабінет Міністрів України» від 27 лютого 2014 р., який розробляє і здійснює загальнодержавні програми економічного, науково-технічного, соціального і культурного розвитку України, забезпечує проведення фінансової, цінової, інвестиційної та податкової політики, здійснює управління об'єктами державної власності відповідно до закону тощо [132].

Деякі повноваження і функції Кабінету Міністрів України спрямовано на забезпечення і реалізацію державної науково-технічної політики, розвиток і зміцнення науково-технічного потенціалу України. Вказані повноваження КМУ у цій сфері здійснюються відповідно до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26 листопада 2015 р. [133].

Важливу роль в охороні прав на об'єкти промислової власності відіграють нормативно-правові акти видані КМУ. Серед значної кількості яких слід звернути увагу на розпорядження Кабінету Міністрів України «Про

спеціально уповноважені органи для визначення та контролю особливих властивостей та інших характеристик товарів» №149-р від 23 квітня 2001 р. [134]. У цьому розпорядженні зазначено, що відповідно до ст. 10 Закону України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» покласти повноваження щодо визначення та контролю особливих властивостей, певних якостей та інших характеристик товарів на:

Мінагрополітики – щодо товарів сільськогосподарського виробництва;

Мінкультури – щодо виробів художніх народних промислів;

Державну службу з питань геодезії, картографії та кадастру – щодо визначення меж географічних місць, з якими пов'язані особливі властивості, певні якості та інші характеристики товарів;

МОЗ – щодо продуктів харчування, продовольчої сировини та мінеральних природних вод.

Оскільки, згідно ст. 1 Закону «Про охорону прав на зазначення походження товарів» під географічним зазначенням походження товару, слід розуміти будь-яке словесне чи зображувальне (графічне) позначення, що прямо чи опосередковано вказує на географічне місце походження товару, який має певні якості, репутацію або інші характеристики, в основному зумовлені характерними для даного географічного місця природними умовами чи людським фактором або поєднанням цих природних умов і людського фактора [40], вказане розпорядження Кабінету Міністрів України значно розширює систему суб'єктів управлінської діяльності покликаних забезпечити правову охорону об'єктів промислової власності.

До системи суб'єктів управлінської діяльності слід віднести Міністерство юстиції України, в складі якого діє науково-дослідний центр судової експертизи з питань інтелектуальної власності, створений розпорядженням Кабінету Міністрів України № 984-р від 31 грудня 2004 р. Центр є державною спеціалізованою установою, яка належить до сфери управління Міністерства юстиції України [135].

Відповідно до Положення про Державну фіскальну службу України –

ДФС є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів і який реалізує державну податкову політику, державну політику у сфері державної митної справи, державну політику з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску.

Одним із завдань ДФС є вжиття заходів до захисту прав інтелектуальної власності у процесі зовнішньоекономічної діяльності, недопущення переміщення через митний кордон України контрафактних товарів [136].

Ми погоджується з думкою, що вагомий вплив на діяльність господарюючих суб'єктів має Антимонопольний комітет України, який є державним органом зі спеціальним статусом, що здійснює державний контроль за дотриманням законодавства про захист від недобросовісної конкуренції.

Відносини, пов'язані із захистом від недобросовісної конкуренції, можуть бути пов'язані із незаконним використанням об'єктів права інтелектуальної власності. Відповідно до Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 7 липня 1996 р., в частині: неправомірного використання позначень; неправомірного використання товару іншого виробника; копіювання зовнішнього вигляду виробу [137].

Згідно Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» неправомірним є: використання імені, комерційного (фірмового) найменування, торговельної марки (знака для товарів і послуг), рекламних матеріалів, оформлення упаковки товарів і періодичних видань, інших позначень без дозволу (згоди) суб'єкта господарювання, який раніше почав використовувати їх або схожі на них позначення у господарській діяльності, що призвело чи може призвести до змішування з діяльністю цього суб'єкта господарювання. Неправомірним використанням товару іншого виробника є введення у господарський обіг під своїм позначенням товару іншого виробника шляхом змін чи зняття позначень виробника без дозволу уповноваженої на те

особи [137].

Копіюванням зовнішнього вигляду виробу є відтворення зовнішнього вигляду виробу іншого суб'єкта господарювання і введення його у господарський обіг без однозначного зазначення виробника копії, що може призвести до змішування з діяльністю іншого суб'єкта господарювання [8, с. 65].

За певних обставин, важливе значення для суспільства має використання окремих об'єктів промислової власності без згоди власника відповідного патенту чи/або свідоцтва. У вирішенні цього питання важливу роль відіграє «Порядок надання Кабінетом Міністрів України дозволу на використання запатентованого винаходу (корисної моделі) чи зареєстрованої топографії інтегральної мікросхеми», затверджений постановою кабінету міністрів № 8 від 14 січня 2004 р. [138].

Цей Порядок визначає процедуру розгляду клопотання про надання Кабінету Міністрів України дозволу на використання запатентованого винаходу (корисної моделі) чи зареєстрованої топографії інтегральної мікросхеми без згоди власника відповідного патенту (свідоцтва), але з виплатою йому компенсації.

Такий дозвіл надається з метою забезпечення охорони здоров'я населення, екологічної безпеки та задоволення інших інтересів суспільства. Він може бути надано будь-якій особі, яка має намір використовувати запатентований винахід (корисну модель) чи зареєстровану топографію інтегральної мікросхеми, за наявності підстав і з дотриманням вимог ст. 30 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» та ст. 19 Закону України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем».

Спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері економіки є Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України.

У загальних рисах повноваження Міністерства економічного розвитку і

торгівлі України визначені в Положенні про Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, затвердженого постановою КМУ № 459 від 20 серпня 2014 р. [139].

Серед широкого загалу завдань Мінекономрозвитку, виділимо такі:

- 1) забезпечення формування та реалізація:
  - державної політики економічного і соціального розвитку;
  - державної цінової політики;
  - державної промислової політики;
  - державної політики у сфері розвитку підприємництва;
  - державної політики у сфері захисту прав споживачів;
- 2) забезпечення формування та реалізації державної політики:
  - у сфері державного експортного контролю;
  - у сфері інтелектуальної власності тощо.

Оскільки Мінекономрозвитку є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, яке забезпечує формування та реалізує державну політику економічного, соціального розвитку і торгівлі, державну промислову політику, державну інвестиційну політику, державну зовнішньоекономічну політику, державну політику у сфері технічного регулювання, стандартизації, інтелектуальної власності, рішення Мінекономрозвитку, крім інших органів виконавчої влади, є обов'язковими до виконання і Державною службою інтелектуальної власності України.

Як нами уже підкреслювалося, 23 серпня 2016 р. постановою №585 КМУ здійснив перший крок на шляху реалізації концепції – постановив ліквідувати ДСІВ і віднести цілісні майнові комплекси державних підприємств та організацій, що належать до її сфери управління, до Міністерства економічного розвитку і торгівлі. Також КМУ затвердив план заходів, відповідно до якого розроблення та подання законопроекту щодо створення національного органу інтелектуальної власності. Окрім цього, в плані йдеться і про визначення державної організації, на яку покладатимуться функції національного органу інтелектуальної власності, що також не сприяє однозначному трактуванню

можливого правового статусу та місця в системі правової охорони інтелектуальної власності майбутнього патентного відомства. Насамкінець слід відзначити, що багато позицій плану містять прив'язку за строками до прийняття того чи іншого закону, що в українських реаліях виступає фактором затягування процесу реалізації реформи.

У будь-якому випадку, ДСІВ продовжуватиме здійснювати повноваження та функції з реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності до набрання чинності актом Кабінету Міністрів України щодо можливості забезпечення здійснення зазначених повноважень та функцій Міністерством економічного розвитку і торгівлі.

Відповідно до Положення про Державну службу інтелектуальної власності України, ДСІВ є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра економічного розвитку і торгівлі [35].

ДСІВ відповідно до покладених на неї завдань: узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до її компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів міністерств та в установленому порядку подає їх Міністрові економічного розвитку і торгівлі; організовує в установленому порядку проведення експертизи заявок на об'єкти права інтелектуальної власності, видає патенти/свідоцтва на об'єкти права інтелектуальної власності; здійснює державну реєстрацію об'єктів права інтелектуальної власності, проводить реєстрацію договорів про передачу прав на об'єкти права інтелектуальної власності, що охороняються на території України, ліцензійних договорів; визначає уповноважені заклади для проведення експертизи заявок на об'єкти права інтелектуальної власності та доручає їм проведення такої експертизи; веде державні реєстри об'єктів права інтелектуальної власності тощо.

У межах своєї компетенції ДСІВ видає нормативно-правові акти, які безпосередньо викликають правові наслідки, пов'язані із встановленням або

застосуванням норм права. Останнім часом набуває поширення адміністративно-договірна практика надання адміністративних послуг.

Відповідно до частини першої ст. 1 Закону України «Про адміністративні послуги» від 6 вересня 2012 р., адміністративна послуга – це результат здійснення владних повноважень суб'єктом надання адміністративних послуг за заявою фізичної або юридичної особи, спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та/або обов'язків такої особи відповідно до закону [140].

Будучи носієм державно-владних повноважень щодо інших суб'єктів надання адміністративних послуг ДСІВ надає адміністративні послуги пов'язані з об'єктами промислової власності. Наприклад, з метою визначення найменувань адміністративних послуг та стандартів їх надання, ДСІВ виданий наказ: «Про визначення найменувань адміністративних послуг, які надаються Державною службою інтелектуальної власності України та стандартів їх надання» № 139-Н від 18 вересня 2015 р. [141].

Важливо наголосити, що відповідно до пункту 4.5 Рекомендацій Парламентських слухань: «Про стан та законодавче забезпечення розвитку науки та науково-технічної сфери держави» від 11 лютого 2015 р., Кабінету Міністрів України доручено уточнити функції Міністерства освіти і науки України та Мінекономрозвитку в частині повноважень щодо трансферу технологій та питань інтелектуальної власності та повернути ДСІВ у підпорядкування Міністерства освіти і науки України [142].

До вищевикладеного слід додати, що відповідно до Рекомендацій Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти від 17 червня 2015 р., Комітетом розглянуто питання щодо реорганізації Державної служби інтелектуальної власності України в Державну службу України з питань інтелектуальної власності як центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України, враховуючи міжгалузевий характер відносин у сфері інтелектуальної власності. Поряд з іншими повноваженнями покласти на новоутворену державну службу сприяння трансферу (передачі) та поширенню

технологій, надання правової охорони сортам рослин та породам тварин [143].

Як бачимо, існують реальні підстави не тільки щодо розширення повноважень ДСІВ, але й підпорядкування її Міністерству освіти і науки України. При цьому ми не повинні забувати про постанову КМУ від 23 серпня 2016 р. №585 щодо ліквідації ДСІВ.

Особливе місце у відповідній системі управління посідає Державне підприємство «Український інститут промислової власності», який здійснює експертизи заявок на об'єкти промислової власності [34].

Саме «Укрпатент» після проведення експертизи заявок забезпечує функціонування об'єктів промислової власності. Важливо також звернути увагу, що у питанні пов'язаних із об'єктами промислової власності «Укрпатент», крім іншого, бере участь у розробці пропозицій формування державної політики в сфері охорони промислової власності, заходів щодо її реалізації та здійсненні цих заходів тощо.

Про важливість діяльності «Укрпатенту» свідчать і статистичні дані. Так, тільки у 2014 році до «Укрпатенту» надійшло більше 4,8 тис. заявок на винаходи, майже 9,4 тис. – на корисні моделі, понад 2,6 тис. – на промислові зразки і більше 2 27,5 тис. – на знаки для товарів і послуг [144].

На прийняття управлінських рішень у сфері промислової власності, мають вплив так звані науково-експертні ради. У структурі ДСІВ діє науково-експертна рада, яка виконує функції дорадчого органу, який створений відповідно до Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» та Положення про ДСІВ, членами якого є представники секретаріату Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти, Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності Академії правових наук України, Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Української Групи Міжнародної асоціації з охорони інтелектуальної власності, Всеукраїнської асоціації представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених), Всеукраїнського об'єднання суб'єктів авторських і суміжних прав

«Оберіг», Коаліції виконавців і продюсерів України, Асоціації музичної індустрії України, Об'єднання підприємств «Український музичний альянс», Європейської Бізнес Асоціації, Американської Торгівельної Палати в Україні, Асоціації правників України, Торгово-промислової палати в Україні, Вищого господарського суду України, Вищого адміністративного суду України, Асоціації адвокатів України, журналу «Інтелектуальна власність в Україні» [145].

У питанні діяльності місцевих державних адміністрацій, які діють у межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці, слід звернути увагу на здійснене дослідження діяльності цих органів О. В. Кульчицькою, яка свідчить, що діяльність державних адміністрацій у сфері охорони об'єктів інтелектуальної власності обмежується об'єктами авторського права і суміжних прав в частині створення координаційних рад з боротьби з порушниками прав інтелектуальної власності щодо вказаних об'єктів [88 с. 97–98].

До цього слід додати, що активність державних адміністрацій у сфері охорони об'єктів авторського права і суміжних прав була пов'язана із проведенням в Україні чемпіонату Європи 2012 року, в частині забезпечення захисту прав інтелектуальної власності УЄФА.

Крім органів державного управління, важливу роль у сфері охорони об'єктів промислової власності відіграють й інші державні суб'єкти, серед яких: Верховна Рада України; Рада національної безпеки і оборони; Генеральна прокуратура України; Служба безпеки України; Міністерство внутрішніх справ України та судові органи.

Про важливість системи інтелектуальної власності йдеться і в «Проекті Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період до 2020 року» [146]. В ній зазначається, що Національна стратегія здійснюється на основі аналізу сучасного стану сфери інтелектуальної власності, визначенні пріоритетів та перспектив розвитку Національної системи інтелектуальної власності, меті, стратегічних напрямів та основних завдань, на виконання яких має бути спрямована реалізація державної політики в сфері

інтелектуальної власності.

Таким чином, в Україні існує розгалужена система суб'єктів державного управління, які в межах, визначених нормативно-правовими актами повноважень (компетенції), спрямовані на виконання завдань у сфері охорони об'єктів промислової власності. Вони перебувають у певних системних зв'язках, вступають в адміністративно-правові відносини з приводу виконання покладених на них обов'язків і реалізації належних їм прав у сфері державного управління. Особливість суб'єктів державного управління полягає в тому, що саме вони забезпечують виконання завдань держави шляхом здійсненні владно-організуючого впливу.

Як зазначають Т. О. Коломєць і О. Ю. Меліхова, саме наявність елементів та зв'язків між ними є атрибутами системи. Зв'язки між цими суб'єктами є внутрішніми (між собою) та зовнішніми (з іншими державними органами та недержавними організаціями, установами). Внутрішні, у свою чергу поділяються на вертикальні (враховуючи ієрархічність структури системи органів виконавчої влади) та горизонтальні (між однорідними органами) [147, с. 138].

Сказане притаманне системі суб'єктів державного управління промисловою власністю, яке здійснюється у формі управлінської діяльності.

Звідси вплив державного управління спирається на авторитет держави і силу державної влади, підкріплюється і забезпечується нею. Це не просто побажання, наміри, заклики й очікування, а силовий вплив (який потенційно існує завжди, а здійснюється за необхідності). Це означає, що поставлені в управлінні цілі, організаційні заходи, встановлені ним регулюючі норми повинні бути беззаперечно досягнуті, здійснені, виконані [104, с. 75].

Отже, в Україні діє розгалужена система суб'єктів державного управління, яка покликана забезпечити належну охорону та захист об'єктів промислової власності, що здійснюється у належних формах управлінської діяльності.

До системи суб'єктів державного управління промисловою власністю

відносимо: Президента України; Кабінет Міністрів України; Міністерство економічного розвитку і торгівлі України; Міністерство аграрної політики і продовольства України; Міністерство культури України; Міністерство охорони здоров'я України; Міністерство юстиції України; Державну фіскальну службу України; Антимонопольний комітет України; Службу безпеки України.

Державні органи управління промисловою власністю, слід поділити на суб'єктів загальної та спеціальної компетенції. До суб'єктів загальної компетенції відносимо: Президента України; Кабінет Міністрів України; Міністерство економічного розвитку і торгівлі України; Міністерство аграрної політики і продовольства України; Міністерство культури України; Міністерство охорони здоров'я України; Міністерство юстиції України; Державну фіскальну службу України; Антимонопольний комітет України; Службу безпеки України.

Для цих суб'єктів реалізація управлінських функцій у зазначеній сфері відносин не є основним призначенням.

Суб'єкти загальної компетенції мають різноманітний управлінський вплив на сферу промислової власності і поділяються на декілька груп.

Перша група: Президент України; Кабінет Міністрів України.

Друга група: Міністерство аграрної політики і продовольства України; Міністерство культури України; Міністерство охорони здоров'я України; Міністерство юстиції України; Державна фіскальна служба України; АМКУ [148, с. 180], та Служба безпеки України.

Суб'єктом спеціальної компетенції, який безпосередньо покликаний здійснювати управлінські функції у сфері промислової власності й на сьогодні є Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Державна служба інтелектуальної власності України та підпорядковане цій службі Державне підприємство «Український інститут промислової власності».

Варто зазначити, що на відміну від суб'єктів загальної компетенції, які віднесені до другої і третьої групи, розподіл суб'єктів спеціальної компетенції у сфері промислової власності за територіальним принципом чинними

нормативно-правовими актами не передбачений.

2.3. Форми і методи державного управління об'єктами промислової власності

Термін «форма» означає вид, будь-який зовнішній вияв певного змісту. Якщо функції управління розкривають основні напрями цілеспрямованого впливу суб'єктів управління, то форми управління – це шляхи здійснення такого цілеспрямованого впливу, тобто форми управління показують, як практично здійснюється управлінська діяльність [103, с. 132].

Відтак, державного управління, переважний обсяг якого втілено в діяльності органів виконавчої влади, виражається у певних формах. Саме через форми державного управління управлінської діяльності відбувається реалізація компетенції органів. По формах можна судити про те, що як і робиться в державних органах відповідно до їх компетенції [104, с. 272].

В повній мірі це стосується й державного управління об'єктами промислової власності.

У спеціальній літературі існують різні підходи до розуміння форм державного управління. Так, Г. В. Атаманчук форми управлінської діяльності як зовнішні, постійно та типізовано фіксовані вираження (прояви) практичної активності державних органів щодо формування та реалізації управлінських цілей та функцій, а також забезпечення власної життєдіяльності. Він виділяє дві основні форми управлінської діяльності:

- 1) правові, за допомогою яких фіксуються управлінські рішення і дії, що мають юридичний сенс (встановлення та застосування правових норм);
- 2) організаційні, які пов'язані із здійсненням певних колективних або індивідуальних дій (оперативно-організаційних та матеріально-технічних операцій [149, с. 132].

В свою чергу Т. О. Коломoeць, П. С. Лютиков, О. Ю. Меліхова під

формами діяльності суб'єктів публічної адміністрації розуміють зовнішню виражену дію, волевиявлення суб'єкта публічної адміністрації (посадової особи), здійснене у рамках режиму законності та його компетенції для досягнення мети адміністрування – вираження у зовнішньому вигляді конкретних дій суб'єкта публічної адміністрації, які здійснюються у процесі їхньої діяльності й спрямовані на реалізацію функцій адміністрування. Вони виділяють правові та не правові форми діяльності.

Правові форми діяльності суб'єктів публічної адміністрації – форми діяльності, які безпосередньо викликають правові наслідки, пов'язані із встановленням або застосуванням норм права.

Серед них виділяють:

- 1) видання правових актів адміністрування (адміністративна нормотворчість);
- 2) прийняття адміністративних актів;
- 3) укладання адміністративних договорів;
- 4) здійснення інших юридично значущих дій.

Не правові форми діяльності суб'єктів публічної адміністрації – форми діяльності безпосередньо не пов'язані із правовими наслідками.

До не правових форм діяльності належать:

- 1) організаційні дії (проведення нарад, зборів, обговорень, перевірок, розробка прогнозів, програм, здійснення бухгалтерського, статистичного, податкового обліку, проведення конференцій тощо);
- 2) матеріально-технічні операції (діловодство, складання доповідей, звітів, видання юридичних актів тощо).

Правові і неправові форми доповнюють одна одну в процесі реалізації функцій діяльності суб'єктів публічної адміністрації [95, с. 136–139].

С. В. Ківалов під формами державного управління розуміє зовнішній прояв конкретних дій, що здійснюються органами державного управління для реалізації поставлених перед ними завдань. Він пропонує виділити такі основні форми державного управління:

- 1) видання нормативних актів управління;
- 2) видання індивідуальних актів управління;
- 3) укладання адміністративних договорів;
- 4) здійснення юридично-значимих дій (державна реєстрація, ліцензування тощо);
- 5) проведення організаційних заходів;
- 6) здійснення матеріально-технічних операцій.

Перші чотири форми вчений відносить до правових, тому що тягнуть правові наслідки, дві останні – не правові, тому що не обумовлюють виникнення правових наслідків [150, с. 176–179].

Заслуговує на окрему увагу позиція Ю. І. Крегула, який під формами державного управління розуміє відмінні за своїм характером та наслідками способами зовнішнього вираження діяльності органів виконавчої влади. На його думку форми управлінської діяльності відзначається помітною універсальністю щодо конкретних сфер і галузей державного управління. Через це одні й ті самі форми успішно застосовуються і в економіці, і в адміністративно-політичній діяльності, а також при вирішенні внутрішньо організаційних питань. Тому такого великого значення набуває вміння вільно орієнтуватись у всій різноманітності форм, здатність здійснити обґрунтований вибір найефективніших серед них, а за необхідності – вдосконалювати існуючі форми.

Ю. І. Крегул до основних правових форм управління відносить:

- 1) видання правових актів управління (нормативного й індивідуального характеру);
- 2) укладання адміністративних договорів (угод);
- 3) вчинення (здійснення) інших юридично значущих дій.

До неправових форм такі дії, як організація та проведення нарад, обговорень, перевірок, розробка проектів, планів, прогнозів, програм, методичних рекомендацій, здійснення заходів щодо підвищення якості та ефективності управлінської праці і т. ін. [151, с. 273–274].

Проаналізувавши наявні в адміністративно-правовій науці поняття та форми державного управління, слід виходити із того, що форми управлінської діяльності органами виконавчої влади (їх посадових осіб) здійснюються у правовій (зумовлюють юридичні наслідки) і не правовій формі (не зумовлюють настання юридичних наслідків), які складаються в процесі здійснення виконавчої та розпорядчої діяльності.

З огляду на значну кількість суб'єктів державного управління промисловою власністю, їх функціональне призначення та різноманіття форм управління, вбачаємо доцільним здійснити класифікацію форм управлінської діяльності у досліджуваній сфері, взявши за основу вищенаведені основні форми управління, здійснимо їх класифікацію на прикладі діяльності Державної служби інтелектуальної власності України, яка входить до системи органів виконавчої влади і забезпечує реалізацію державної політики у сфері промислової власності.

На думку Н. О. Можаровської, «надання правової охорони та забезпечення захисту суб'єктивних прав у сфері промислової власності в широкому розумінні цього поняття, можна розглядати як основну функцію Державної служби інтелектуальної власності. Всі інші функції та напрями діяльності можна розглядати як додаткові, але направлені на забезпечення головної мети, їх можна класифікувати на 5 основних груп за їх змістом: захист інтересів держави як у середині країни, так і за кордоном, охорона та захист інтересів суб'єктів промислової власності; розробка відповідної сучасним вимогам та суспільним інтересам нормативної бази в сфері промислової власності; підготовці кадрів; створення структури органів, необхідних для функціонування єдиної патентної системи в Україні» [152, с. 230].

Взявши за основу запропоновані Ю. І. Крегулом основні правові форми управління:

- 1) видання правових актів управління;
- 2) укладання адміністративних договорів (надання адміністративних послуг);

3) вчинення інших юридично значущих дій [151, с. 274].

Вищезазначені Ю. І. Крегулом основні правові форми управління в певній мірі мають практичне значення в управлінській діяльності ДСІВ. На прикладі ДСІВ розглянемо ці правові форми управління.

1. Провідною формою управлінської діяльності ДСІВ є прийняття рішень у вигляді правових актів управління. Видання правових актів управління слушно розглядається як провідна форма реалізації завдань, функцій та компетенції органів виконавчої влади [151, с. 276].

В адміністративно-правовій науці акт державного управління визначають як офіційний припис, що заснований на законі, прийнятий суб'єктом управління на будь-якому рівні державної ієрархії в порядку одностороннього виявлення і в межах його компетенції з додержанням встановленої процедури та форми і спричиняє певні юридичні наслідки [103, с. 138; 153, с. 147].

За суб'єктами права видання актів їх класифікують на акти, які видають Президент України, Кабінет Міністрів України, центральні та місцеві органи виконавчої влади. На підставі чинного законодавства можна виділити такі основні форми актів виконавчої влади: укази, постанови, розпорядження, рішення, накази, інструкції.

Прийняті акти управління ДСІВ, або іншим уповноваженим органом публічної адміністрації мають юридичну природу і є обов'язковими для тих кому вони адресованими. Такими актами управління ДСІВ є накази. Наприклад, наказ ДСІВ «Про продовження дослідних випробувань системи електронного подання заявок на об'єкти права інтелектуальної власності» № 51-Н від 31 січня 2012 р. та «Про оприлюднення рішень Апеляційної палати Державної служби інтелектуальної власності України» № 122-Н від 1 вересня 2015 р. [154, 155].

Ці накази видані головою ДСІВ і є найкатегоричнішою регламентуючою формою передачі рішення та зобов'язує підлеглих точно виконувати передане рішення. Накази, залежно від характеру питань, що ними регулюються, можуть бути як нормативними, так і індивідуальними. Так, індивідуальним є наказ

«Про затвердження Плану заходів щодо попередження та профілактики корупційних правопорушень в Державній службі інтелектуальної власності України на 2015 рік» № 31-Н, від 24 лютого 2015 р. на виконання завдань, передбачених Планом заходів, зобов'язує начальника фінансово-організаційного відділу О. В. Карасевича забезпечити ознайомлення з цим наказом керівників структурних підрозділів ДСІВ та керівників державних підприємств, організації, що належать до сфери управління ДСІВ, а головного спеціаліста сектора європейської інтеграції та міжнародного співробітництва О. А. Шанчука забезпечити оприлюднення цього наказу на офіційному веб-порталі ДСІВ [156].

2. Укладання адміністративних договорів в системі державного управління застосовують у різних сферах діяльності держави. Юридична природа адміністративного договору полягає в тому, що він є актом застосування норм права, в результаті чого реалізуються функції виконавчої влади за деякими винятками.

Водночас, як зазначають науковці, адміністративний договір, базується переважно на адміністративно-правових нормах, але багато адміністративних договорів мають комплексний характер і регулюються нормами декількох галузей права: цивільного, фінансового, екологічного, трудового. Адміністративний договір є різновидом публічно-правового договору. В системі правових зв'язків він посідає проміжне місце між адміністративним актом (одностороннє волевиявлення державного органу влади) й договором приватноправового характеру [103, с. 154].

За сучасних умов розвитку юридичної науки охорона та захист суб'єктивних прав у сфері промислової власності гарантується і охороняється нормами як приватного, так і публічного права.

Визначення поняття адміністративний договір надається в ст. 3 КАС, відповідно до якого – це дво- або багатостороння угода, зміст якої складають права та обов'язки сторін, що впливають із владних управлінських функцій суб'єкта владних повноважень, який є однією із сторін угоди [157].

Якщо ми звернемося до офіційного веб-портал ДСІВ ми знайдемо розділ «Адміністративні послуги» [47]. Так, «Укрпатентом» надаються послуги фізичним та юридичним особам пов'язаними з набуттям, здійсненням та захистом прав на об'єкти промислової власності, що відповідає новій ідеології адміністративного права.

Дефініція «послуги» акцентує увагу на виконанні саме обов'язків держави перед приватними особами, спрямованих на забезпечення належної реалізації ними своїх прав і охоронюваних законом інтересів. Таке розуміння повніше відповідає новій ідеології «служіння держави» інтересам людини. Адже «служіння» з боку виконавчої влади – це і є багато в чому надання її органами і службовцями різноманітних послуг [104, с.10].

Інший приклад, це укладання угоди між Державною службою інтелектуальної власності України та Міжнародним бюро Всесвітньої організації інтелектуальної власності від 27 листопада 2015 р., в частині виконання Державним підприємством «Український інститут інтелектуальної власності» функцій Міжнародного пошукового органу та Органу міжнародної попередньої експертизи відповідно до Договору про патентну кооперацію [158]. Підписання цієї угоди є надзвичайно важливою подією як для всієї державної системи охорони інтелектуальної власності, так і для нашої країни в цілому, й безумовно буде сприятиме підвищенню міжнародного іміджу України.

Водночас об'єкти права інтелектуальної власності мають свою специфічність, що може позначатися на умовах договору, на що й звертається увагу в листі Державної митної служби України № 12/2-12.1/4994-ЕП від 17 грудня 2012 р. [159]. Суть цього листа полягає в тому, що відповідно до частини третьої та частини четвертої ст. 18 Закону України «Про адміністративні послуги» обов'язковою умовою договору про створення об'єкта права інтелектуальної власності на замовлення суб'єкта надання адміністративної послуги є повне набуття цим суб'єктом майнових прав інтелектуальної власності на створений на його замовлення об'єкт; суб'єкт

надання адміністративної послуги не може укладати договори про створення об'єкта права інтелектуальної власності на замовлення, якщо умовами такого договору не передбачається повне передання майнових прав інтелектуальної власності на такий об'єкт суб'єкту надання адміністративної послуги.

3. Що ж до вчинення (здійснення) інших юридично значущих дій, то до такої форми належать насамперед різні реєстраційні дії, які мають важливе значення у сфері промислової власності. Наприклад, при реєстрації об'єктів промислової власності. Відповідно до чинного законодавства права на створені об'єкти промислової власності можуть бути визнані лише після їх кваліфікації як таких відповідним державним органом, державної реєстрації і видачі охоронного документа. Державна кваліфікація здійснюється «Укрпатентом», що входить до складу ДСІВ, на підставі проведення спеціальних експертиз, які здійснюються відповідно до спеціальних законів і відомчих нормативних актів.

Особливо важливе значення реєстрація об'єктів промислової власності має на митному кордоні України. Так, в розділі XIV «Сприяння захисту прав інтелектуальної власності» (ст. ст. 397–403) Митного кодексу України [80], висвітлюються питання, що регулюють процедуру внесення об'єктів промислової власності до митного реєстру. Зокрема, правовласник, який має підстави вважати, що під час переміщення товарів через митний кордон України порушуються чи можуть бути порушені його права на об'єкт права інтелектуальної власності, має право подати до центрального органу виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері державної митної справи, заяву про сприяння захисту належних йому майнових прав на об'єкт інтелектуальної власності шляхом внесення відповідних відомостей до митного реєстру об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону.

Порядок реєстрації у митному реєстрі об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону, включаючи форму заяви, перелік інформації та документів, які додаються до заяви, порядок подання і розгляду заяви та ведення реєстру визначаються центральним органом

виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері фінансів (частина друга, третя ст. 398 МК).

Що ж стосується не правових форм, то до них належать форми, які безпосередньо юридичного значення не мають, тобто не спричиняють виникнення конкретного юридичного результату. Найчастіше неправовими формами визначаються різноманітні організаційні дії службовців органів виконавчої влади на різних етапах підготовки і виконання управлінських рішень. Це такі дії, як організація та проведення нарад, обговорень, перевірок, розробка проектів планів, прогнозів, програм, методичних рекомендацій, здійснення заходів щодо підвищення якості та ефективності управлінської праці і т. ін. Дані форми можуть як безпосередньо «супроводжувати» правові форми, так і мати певне самостійне значення [151, с. 274].

Так, 21 травня 2015 р. у ДСІВ відбувся круглий стіл тему: «Напрями удосконалення діяльності державної системи правової охорони інтелектуальної власності», під час якого фахівці ДСІВ та експерти «Укрпатенту» отримали від юристів, адвокатів, патентних повірених та науковців низку пропозицій, які допоможуть удосконалити роботу закладу експертизи та впевнено продовжити розвиток законодавчої бази у сфері промислової власності для формування конкурентної економіки. Інший приклад, 19 листопада 2015 р. у ДСІВ експертами ЄС було обговорено методологію оцінки рівня піратства із представниками ДСІВ та «Укрпатенту» [160].

Кожен орган виконавчої влади, діючи від імені та за дорученням держави, має певний правовий статус, є носієм владно-управлінського характеру, реалізація яких забезпечує йому досягнення мети виконавчо-розпорядчої діяльності. Тому, органи державної виконавчої влади наділяються необхідною оперативною самостійністю, що виражається в їх компетенції – предметах відання, правах, обов'язках, територіальних межах діяльності кожного окремого органу [103, с. 70].

Не менш важливим елементом організаційно-правового механізму промислової власності є методи державного управління. Правильне розуміння

методів можливе на підставі та в зв'язку з функціями управління.

В адміністративно-правовій літературі існує різноманіття дефініцій поняття «методу управління». На це звертає увагу Г. В. Атаманчук, який зазначає, що в науковій літературі по-різному трактуються методи управлінської діяльності, але узагальнюючи їх можна визначити як способи та прийоми аналізу та оцінки управлінської ситуації, використання правових та не правових форм, вплив на свідомість та поведінку людей в управлінні суспільними процесами, відносинами та зв'язками [149, с. 248].

На думку Р. А. Калюжного методами державного управління слід вважати певні способи практичного здійснення органами виконавчої влади та іншими суб'єктами державного управління владно-організуючого впливу на керовані об'єкти, що відповідають характеру й обсягу наданих цим суб'єктом функцій та повноважень (компетенції), а також особливостями керованих об'єктів [161, с. 295].

Т. О. Коломоєць, П. С. Лютіков, О. Ю. Меліхова під методами розуміють сукупність засобів, способів здійснення функцій суб'єкта публічної адміністрації, впливу суб'єктів публічної адміністрації на об'єкт публічної діяльності [95, с. 141].

В. А. Ліпкан під методом управління розуміє науково обґрунтований, дозволений законом спосіб дії на об'єкт управління для найбільш правильного оперативного розв'язання управлінських завдань та досягнення максимальної ефективності управління [162, с. 276].

Аналіз різних наукових визначень дає підстави вважати, що категорія методу управління в концентрованій формі відображає взаємозв'язок керуючих і керованих підсистем, де керуючий суб'єкт управління здійснює управлінський вплив на керований об'єкт. Крім того, внаслідок значного різноманіття суб'єктів виконавчої влади й об'єктів, що перебувають під їх впливом, методи управління теж є різноманітними. У такому розумінні для методів управління промисловою власністю характерними є такі риси:

- 1) здійснюється в межах повноважень суб'єкта державного управління.

Зокрема, повноваження ДСІВ закріплені у «Положенні про Державну службу інтелектуальної власності України», згідно з яким ДСІВ організовує в установленому порядку проведення експертизи заявок на об'єкти права інтелектуальної власності, видає патенти/свідоцтва на об'єкти права інтелектуальної власності; здійснює державну реєстрацію об'єктів права інтелектуальної власності, проводить реєстрацію договорів про передачу прав на об'єкти права інтелектуальної власності, що охороняються на території України, ліцензійних договорів; визначає уповноважені заклади для проведення експертизи заявок на об'єкти права інтелектуальної власності та доручає їм проведення такої експертизи тощо;

2) використовуються суб'єктами державного управління як засоби реалізації закріпленої за ними компетенції і безпосередньо виражають повноваження державно-владного характеру;

3) виражають управлінський вплив органів виконавчої влади та інших суб'єктів державного управління на відповідні керовані об'єкти. Наприклад, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України на Державну службу інтелектуальної власності України, або Державною службою інтелектуальної власності України та ДП «Український інститут промислової власності»;

4) здійснюються у взаємозв'язках між суб'єктами і об'єктами державного управління (між Державною службою інтелектуальної власності України та ДП «Український інститут промислової власності»);

5) завжди мають своїм адресатам відповідні керовані об'єкти (індивідуальні або колективні). На керованість індивідуальних об'єктів ми уже звертали свою увагу, що стосується колективних об'єктів, слід звернути увагу на той факт, що у сфері охорони об'єктів інтелектуальної власності важливу роль відіграють організації колективного управління. Зокрема такими, є: ВГО «Автор»; ПО «Організація колективного управління авторськими і суміжними правами»; ВОСАСП «Оберіг» тощо. Проте, ці колективні об'єднання захищають суб'єктивні майнові права пов'язані із авторськими і суміжними правами;

б) забезпечують порядок в державному управлінні;

7) залежать від особливостей організаційно-правового статусу суб'єктів виконавчої влади (Міністерства економічного розвитку і торгівлі України; Державної служби інтелектуальної власності України тощо), а й насамперед від особливостей керованого об'єкта, індивідуального або колективного.

Будучи правильно поєднані, ці та інші методи створюють взаємопов'язану систему способів впливу, за допомогою яких суб'єкт виконавчої влади у сфері промислової власності здійснює управлінський вплив на об'єкт шляхом використання адміністративно-правових форм управління.

В адміністративному праві загальноновизнано, що метод і форма управління є взаємопов'язаними сторонами процесу управління. Саме у відповідній формі метод управління реально виконує роль способу (засобу) управлінського впливу. Форма ж управління дає життя методам, а через них – і функціям управління [163, с. 159–160].

Отже, термін «метод» у загальноприйнятому розумінні означає спосіб чи прийом здійснення чого-небудь, засіб досягнення поставленої мети. Методи виявляються у формах управління, через взаємодію суб'єктів і об'єктів управління, зв'язки, що між ними склалися у сфері промислової власності. В методах державного управління промисловою власністю реалізується воля держави, через уповноважені нею органи (їх посадових осіб), які наділені повноваження з метою забезпечити певний порядок в управлінні і мають організуючий вплив.

За сучасних умов розвитку ринкових відносин і корінних змін в механізмі державного управління та організаційно-правовому статусі суб'єктів управління, різноманітність конкретно використаних в управлінській діяльності методів реалізації завдань і функцій державних органів роблять актуальною класифікацію видів адміністративно-правових методів.

Аналіз наукових праць свідчить про розмаїття підходів вчених-адміністративістів до класифікацію види (групи) управлінських методів.

О. І. Остапенко, З. Р. Кісіль, М. В. Ковалів, аналізуючи стадії

управлінського процесу виділяють чотири загальні групи методів до яких відносять: підготовку, прийняття, організацію й контроль за виконанням управлінських рішень; за характером впливу на виконавців розрізняють чотири основні типи методів управління: економічні, організаційно-розпорядчі, правові й соціально-психологічні. Вчені виділяють методи прямого (безпосереднього) та непрямого (опосередкованого) впливу: адміністративні, моральні, матеріального стимулювання; за масштабом застосування виділяють загальні та спеціальні методи [164, с. 195].

Г. Г. Забарний, Р. А. Калюжний, О. В. Терещук, В. К. Шкарупа зазначають, що управлінські методи реалізуються шляхом: адміністративної нормотворчості, адміністративного розпорядництва, загального керівництва, безпосередньої організації та односторонньо-владного вирішення поточних питань, нагляду та контролю, застосування роз'яснювальних заходів, застосування опосередкованих організаційно-правових заходів, у тому числі комплексу заходів економічного впливу, застосування адміністративного примусу тощо [102, с. 85].

Найбільш розгалужену класифікацію управлінських методів пропонують Т. О. Коломоєць, П. С. Лютіков, О. Ю. Меліхова поділяють методи на: наукові та ненаукові; демократичні й диктаторські; державні й суспільні (громадські); творчі й шаблонні; адміністративні й економічні; прямого й непрямого впливу; загальні й спеціальні. Найпоширенішою є класифікація методів на загальні й спеціальні. До загальних методів діяльності суб'єктів адміністрування відносять:

- 1) контроль і нагляд;
- 2) метод прямого та непрямого (опосередкованого) впливу;
- 3) адміністративні й економічні методи;
- 4) регулювання, керівництво, управління;

5) переконання й примус. При цьому вони виділяють три групи адміністративних методів: регламентаційні, розпорядчі, нормативні [95, с. 141–146].

Як зазначає Р. А. Калюжний класифікація методів державного управління охоплює розмежування методів економічних, адміністративних (або організаційно-розпорядчих, що розглядаються часто як синонім адміністративних), правових, соціальних (соціально-психологічних), політико-виховних. Розрізняють також методи одноосібні (єдиноначальні) і колегіальні. Найбільш поширене розмежування таких універсальних видів методів, як методи переконання і примусу, а також методи прямого та непрямого (опосередкованого) впливу. При цьому дві останні групи методів збігаються в цілому з широковідомими визначеннями адміністративних і економічних методів управління [161, с. 296].

На думку Є. В. Юркової, вибір форми управлінських дій підпорядкований певним правилам: вони повинні відповідати компетенції публічної адміністрації призначенням, функціям, правовим методам адміністративної діяльності, особливостям об'єкта права інтелектуальної власності; можуть поширюватися лише на ті об'єкти, які знаходяться в межах ведення відповідної компетенції суб'єкта публічної адміністрації [165, с. 107].

Не наводячи більше наукових підходів до класифікацію методів державного управління та взявши за основу види методів управлінської діяльності запропоновані Р. А. Калюжним щодо адміністративних та економічних методів [161, с. 297], які вчений виділяє при розгляді державного управління у сфері економіки, є характерними й для управління промисловою власністю.

Адміністративні методи – це вплив на об'єкт адміністрування шляхом встановлення їх прав, обов'язків, через систему наказів, що спирається на систему підпорядкування, владні повноваження. Це односторонній вибір суб'єктом адміністрації способу вирішення завдання чи конкретного варіанта поведінки об'єкта адміністрування [95, с. 143].

Отже, адміністративний метод управління виражає прямий вплив на керований об'єкт з метою вирішення відповідного питання (ситуації) і має обов'язкову силу для виконавця, оскільки базується на застосуванні

нормативно-правових актів (постанов, розпоряджень, наказів органів виконавчої влади). При використанні адміністративного методу суб'єкт управління прямо вказує керованому об'єкту, що він повинен робити.

Прикладом адміністративного методу управління промисловою власністю є розпорядження Кабінету Міністрів України №856-р від 18 червня 2008 р. «Про визначення компетентного органу з виконання Угоди між Україною та Грузією про взаємну правову охорону географічних зазначень для вин, спиртних напоїв та мінеральних вод», згідно з яким таким компетентним органом визначено Державну службу інтелектуальної власності України [166]. Інший приклад, пов'язаний об'єктом промислової власності, у зв'язку з чим був виданий наказ «Про виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС» № 02-н від 4 січня 2016 р., згідно з яким на директора ДП «Укрпатент» покладено обов'язок забезпечити реєстрацію місць походження та географічних зазначень походження товарів і прав на використання зареєстрованих кваліфікованих зазначень [167].

Отже, адміністративні методи досить різноманітні, вони пов'язані із видачою різноманітних дозволів, здійснення реєстраційних дій у сфері промислової власності тощо, і без них неможливо обійтися. Для кожного об'єкта промислової власності існують свої критерії обороноздатності, що визначені у відповідних законах України. Наприклад, для оформлення прав на винаходи, корисні моделі і промислові зразки необхідно подати відповідним чином оформлену заявку до Державного підприємства «Український інститут промислової власності», де заявка проходить відповідну експертизу. У разі позитивного висновку, одночасно з публікацією відомостей про видачу патенту ДСІВ здійснює державну реєстрацію патенту, для чого вносить до реєстру відповідні дані.

Проте, як зазначають науковці, реформування економіки України потребує здійснення переходу від переважно адміністративних до економічних методів адміністрування на всіх рівнях та активізації людського фактора.

Економічні методи діяльності суб'єктів публічної адміністрації – це

система прийомів і засобів прямої дії суб'єктів господарювання шляхом прийняття законів з фінансово-економічних питань, формування грошово-кредитних відносин з метою створення оптимальних умов, що забезпечують досягнення високих економічних результатів [95, с. 145].

Загалом же адміністративні та економічні методи управління є вираженням свідомого використання державою об'єктивних законів і мають єдині економічні цілі. У цьому значенні економічні методи, як і адміністративні, є методами централізованого управління економікою.

Співвідношення адміністративних і економічних методів характеризується тим, що:

- ці методи використовуються з єдиною кінцевою метою – реалізації управлінського впливу суб'єкта управління на поведінку керованого об'єкта;
- ці методи практично використовуються одними й тими самими, а не різними суб'єктами управління;
- вони застосовуються щодо одних і тих самих керованих об'єктів; практично немає таких об'єктів, до яких застосовувався б будь-який один метод впливу;
- для реалізації і тих, й інших методів потрібна, як правило правова форма [161, с. 299].

Згідно із словником української мови співвідношення – це взаємне відношення, взаємний зв'язок, взаємна залежність різних величин, предметів, явищ [168, с. 516].

Прикладом взаємних зв'язків адміністративних і економічних методів є наказ Державного комітету України по стандартизації, метрології та сертифікації № 327 від 6 червня 1997 р. [169], яким з 1 січня 1998 р. в дію введено державний стандарт: ДСТУ 3574-97 «Патентний формуляр. Основні положення. Порядок складання та оформлення». Цей стандарт установлює основні положення, порядок складання та оформлення патентного формуляра – офіційного інформаційного документа, який засвідчує стан об'єкта господарської діяльності як товару щодо порушення прав власників чинних

охоронних документів та заявників на об'єкти промислової власності. Застосовується для забезпечення використання об'єкта господарської діяльності у державі та за кордоном без порушення прав власників чинних охоронних документів та заявників на об'єкти промислової власності. Для полегшення складання та оформлення патентного формуляра розроблено посібник «Виявлення порушення прав власників чинних охоронних документів та заявників на об'єкти промислової власності. Порядок складання та оформлення патентного формуляра. Методичні рекомендації», в якому детально роз'яснюється як правильно заповнювати кожний розділ патентного формуляра з урахуванням чинних законодавчих актів України, а також норм міжнародного права у сфері правової охорони інтелектуальної власності. Та державний стандарт ДСТУ 3575-97 «Патентні дослідження. Основні положення та порядок проведення». Цей стандарт установлює основні положення, порядок проведення та форму звіту про патентні дослідження. Стандарт застосовується в усіх галузях господарської діяльності на етапах створення і використання об'єкта господарської діяльності. Суттю проведення патентних досліджень є визначення патентоспроможності об'єктів господарської діяльності, ситуації щодо використання прав на об'єкти промислової власності, а також виявлення порушення прав власників чинних охоронних документів та прав заявників на об'єкти промислової власності. У стандарті знайшли відображення правові відносини на всіх етапах життєвого циклу об'єкта господарської діяльності, здійснена гармонізація термінів та визначень з тими, що використовуються у чинному законодавстві України.

Оскільки державне управління так чи інакше спирається на владу, то воно в необхідних випадках не може бути реалізоване без застосування примусу. Тому переконання і примус посідають центральне місце серед видів методів управління [104, с. 296].

Методи переконання і примусу використовуються в усіх сферах та на всіх рівнях адміністрування, багато в чому визначаючи зміст та конкретний прояв інших методів. Наприклад, економічні та адміністративні методи

адміністрування засновані на методі переконання [95, с. 146].

На думку С. Г. Стеценка, переконання – це метод державного управління, що полягає в застосуванні способів впливу на свідомість і поведінку людей і проявляється у використанні роз'яснювальних і виховних заходів із метою дотримання вимог чинного законодавства. До основних способів переконання вчений відносить: роз'яснення завдань і функцій державного управління, виховання, навчання, агітацію за підвищення рівня правової свідомості та правової культури, пропаганда дотримання вимог чинного законодавства та правової поведінки в цілому, обмін передовим досвідом [86, с. 173].

Основними формами переконання, що застосовуються у публічному адмініструванні, є: організація державних і громадських заходів, спрямованих на вирішення конкретних завдань (облік, контроль, прийняття необхідних документів, проведення семінарів, зборів тощо); виховання (економічне, правове, моральне, тощо); особистий приклад; роз'яснення завдань державного управління (усне чи через засоби масової інформації); інструктаж осіб підпорядкованого апарату і громад кості з питань найбільш успішного виконання поставлених завдань; заохочення (моральне – подяка, нагородження почесним знаком, присвоєння почесного звання; матеріальне – грошові премії, путівки тощо); критика роботи і поведінки окремих осіб; організація певних заходів тощо [95, с. 146].

Наведене вище свідчить, що в державному управлінні, в тому числі й управлінні промисловою власністю метод переконання відіграє важливу роль. Пріоритет прав людини, охорона та захист суб'єктивних прав у сфері промислової власності вимагають від суб'єктів управління всіх рівнів вживати різноманітні заходи спрямовані на зміцнення правосвідомості громадян, виховання у них громадського обов'язку, підвищення дисципліни і організованості тощо. Наприклад, «Український центр інноватики та патентно-інформаційних послуг», що є філією Державного підприємства «Український інститут промислової власності» проводить конференції, виставки, конкурси пов'язані з об'єктами промислової власності, здійснює консультації з питань

охорони, використання та захисту прав на об'єкти промислової власності [170].

ДСІВ як орган державного управління застосовуючи метод переконання вживає різноманітні заходи спрямовані на вирішення конкретних завдань правового і неправого характеру: здійснює моніторинг стану охорони та захисту об'єктів промислової власності; здійснює випуск журналів: «Теорія і практика інтелектуальної власності» та «Інтелектуальна власність в Україні» для широкого загалу громадськості, науковців, спеціалістів, на сторінках яких здійснюється роз'яснювання нормативно-правових актів, узагальнення правозастосовної та судової діяльності тощо.

Метод переконання використовується патентними повіреними, які приймають участь у роботі з опрацювання проектів нормативно-правових документів державної системи інтелектуальної власності та у громадській раді при ДСІВ, ведуть роз'яснювальну роботу що охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності серед населення

Таким чином, метод переконання в управлінській діяльності промисловою власністю використовується як система заходів правового і не правового характеру, які здійснюють органи управління промисловою власністю та громадські організації, що виявляється в здійсненні виховних, роз'яснювальних і заохочувальних методів, спрямованих на формування у громадян розуміння необхідності виконання нормативно-правових актів з метою охорони та захисту об'єктів промислової власності.

Опора на методи переконання у здійсненні державного управління промисловою власністю не виключає того, що переконання має поєднуватися з методом державного примусу, який традиційно розглядають з позицій охорони та захисту сформованих державою правовідносин і забезпечення неухильного й точного виконання юридичних норм у сфері промислової власності, коли в цьому виникає необхідність. На думку Л. В. Коваль, державний примус у його формах – фізичній, майновій та психічній (спонукання) – явище вельми розгалужене, бо охоплює всі відомі види юридичної відповідальності (кримінальну, за адміністративні проступки, цивільну, дисциплінарну,

матеріальну та відповідальність за завдання моральної шкоди); судову (процесуальну) відповідальність, що є наслідком неправильної поведінки у судовому засіданні; заходи адміністративно-примусового впливу у вигляді адміністративного попередження та припинення; примусові заходи медичного, медико-педагогічного характеру; заходи виховного впливу, спрямовані на поведінку та особу неповнолітніх, економічно-фінансові санкції, що не належать до форм юридичної відповідальності [171, с. 4].

Як зазначає М. Г. Шульга, адміністративний примус є одним із видів державного примусу. Йому, як і державному примусу в цілому, притаманні риси, сутність яких зводиться до використання державними органами, а в окремих випадках і громадськими об'єднаннями засобів примусового характеру з метою забезпечення належної поведінки людей [163, с. 163].

Разом із тим адміністративний примус має низку характерних особливостей, він завжди відрізнявся серед інших видів державного примусу питомою вагою, високою мобільністю і здатністю адаптуватися до потреб держави та права, що й зумовлювало підвищену зацікавленість вчених-адміністративістів до поглибленого вивчення цього методу. Так, в ХІХ ст. І. Т. Тарасов та І. В. Андріївський трактували його як крайній захід, наданий виконавчій владі для застосування його у своїй діяльності [172, с. 94].

На початку 70-х років минулого століття радянський вчений Л. Л. Попов та А. П. Шергін визначали його як метод державного впливу суспільства або держави на свідомість і поведінку особи, яка вчинила адміністративний проступок [173, с. 40–49].

Вітчизняні вчені визначають адміністративний примус як систему заходів, в яких виявляється керуючий вплив держави з метою забезпечення бажаної і необхідної для неї поведінки об'єктів управління [174, с. 151], як метод вольового забезпечення відповідно правовій нормі поведінки громадян, посадових та юридичних осіб за допомогою застосування заходів впливу, врегульованих адміністративно-правовими нормами, з метою досягнення відповідного порядку [175, с. 68].

В контексті наведеного важливою є думка А. Т. Комзюка, який звертає увагу на тому, що у розв'язанні питання про підстави застосування державного примусу необхідно виходити з того, який це вид (форма) державного примусу. Якщо йдеться про кримінальний примус (судову форму), то, безперечно, підставою його застосування може бути тільки суспільно небезпечне діяння, тобто злочин. Що ж стосується адміністративного (позасудового) примусу, то необхідно враховувати кілька моментів, серед яких найбільш важливим є те, що адміністративний примус має свої особливості, з якими пов'язане визначення його сутності, а саме: застосування адміністративного примусу завжди поєднане з широким використанням багатогранних виховних засобів, із активним формуванням правосвідомості, нетерпимого ставлення до антигромадських учинків; адміністративний примус використовується в державному управлінні з метою охорони суспільних відносин, що виникають у цій сфері державної діяльності [176, с. 261].

Викладене дає можливість визначити, що адміністративний примус застосовується у державному управлінні промисловою власністю як психологічний або фізичний вплив уповноваженими державними органами (їх посадовими особами) з метою виконувати приписи правових норм пов'язаних із охорони прав на об'єкти промислової власності.

Примусові засоби адміністративного характеру застосовують органи державної виконавчої влади (їх посадові особи), суди (судді) для припинення порушення прав на об'єкти промислової власності та притягнення правопорушників до відповідальності.

В адміністративній науці існують різні класифікації заходів адміністративного примусу, проте, найбільш життєдіяльними, як на нашу думку є заходи адміністративного: запобігання; припинення; стягнення [95, с. 164; 163, с. 163; 177, с. 75].

Як зазначають В. К. Колпаков і О. В. Кузьменко, заходи адміністративного попередження (запобігання, профілактики) порушень полягає, по-перше, в тому, щоб не допустити протиправної поведінки з боку

конкретних осіб, які до такої поведінки схильні; а по-друге, в усуненні причин, що сприяють вчиненню правопорушень і утворенню умов, які виключають протиправну поведінку [97, с. 194].

На нашу думку, запобігання порушень не обов'язково може здійснюватися щодо конкретних осіб, а також осіб, які схильні до такої поведінки, у той же час, це може виражатися у вигляді певних обмежень і заборон. Так, відповідно до Порядку реєстрації у митному реєстрі об'єктів права інтелектуальної власності [178], які охороняються відповідно до спеціального законодавства у сфері промислової власності, митний реєстр ведеться з метою сприяння захисту майнових прав на об'єкти промислової власності час митного контролю та митного оформлення товарів, що містять такі об'єкти, на підставі заяв правовласників, і містить інформацію, яка використовується з метою запобігання переміщення через митний кордон України товарів з порушення прав інтелектуальної власності.

Найтипівішими заходами адміністративного запобігання у сфері промислової власності, за певних обставин може бути: перевірка патенту, свідоцтва на право власності на певний об'єкт промислової власності; перевірка інших документів, наприклад, ліцензії на використання об'єкта промислової власності; призупинення митного оформлення об'єктів промислової власності тощо.

На відміну від заходів запобігання (попередження) заходи адміністративного припинення спрямовані на припинення (переривання) відповідної ситуації (поведінки), встановлення особи порушника, забезпечення у подальшому з'ясування всіх обставин справи й застосування до порушника адміністративного стягнення. Вони не мають своєю метою покарати порушника [179, с. 70].

Підставами застосування заходів адміністративного припинення у сфері порушення прав на об'єкти промислової власності є сукупність обставин, необхідних і для того, щоб їх застосування було визнано законним. Зокрема, для припинення порушень прав на об'єкти промислової власності,

уповноважені на те посадові особи органів виконавчої влади, можуть здійснювати адміністративне; огляд документів і речей, їх вилучення тощо.

Здійснений аналіз поняття та ознак адміністративного примусу дає підстави зробити висновки, що цей різновид державно-правового примусу визначений нормами адміністративного права, які застосовують уповноважені державні органи (їх посадові особи), носить комплексний правовий характер, поєднує профілактичні та припиняючі заходи з метою забезпечення належної охорони прав на об'єкти промислової власності.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ОХОРОНИ ПРАВ НА ОБ'ЄКТИ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

3.1. Удосконалення охорони об'єктів промислової власності як гарантія забезпечення суб'єктивних прав власників об'єктів промислової власності

Охорона і захист прав на об'єкти промислової власності як складової економічного розвитку є обов'язком держави. Необхідність здійснення такої охорони та захисту зумовлена потребами як суспільних інтересів, так й інтересами власників та законних користувачів об'єктів промислової власності.

Стрімкий розвиток науки і технологій у світі призвів до того, що останніми роками в комерційному обігу країн зберігається зростання обсягів використання нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності у вигляді «ноу-хау». При цьому за деякими статистичними даними, патенти та ліцензії складають приблизно 20%, патент та ліцензії разом з переданням «ноу-хау» – приблизно 50%, а угоди по передання «ноу-хау» – приблизно 30% від загального комерційного обігу об'єктів інтелектуальної власності [180, с. 18].

Наведене свідчить, частка, яка припадає на ноу-хау є суттєвою. Взагалі термін «know-how» вперше з'явився у 1916 році в США у рішенні суду у справі «Дізенд проти Брауна». Означав він тоді дослівно «знати, як застосувати» а йшлося про те, що Браун продав Дюранду патент на використання певного винаходу, але в цьому описі свідомо пропустив інформацію, без якого реалізація цього винаходу була неможливою З того часу цей термін почав широко застосовуватися у світовій практиці [181, с. 236].

У міжнародних правових актах визначення «ноу-хау» надається в Регламенті Комісії ЄС № 772/2004 від 27 квітня 2004 року щодо застосування частини третьої статті 81 Договору про заснування ЄС до категорій угод про передачу технологій, де «ноу-хау» визначається як сукупність незапатентованої

практичної інформації, що є результатом досвіду або випробувань і яка є:

- 1) секретною, тобто не загальновідомою або легко доступною;
- 2) значимою, тобто важливою та корисною для виробництва товарів за угодою;
- 3) визначеною, тобто описаною у достатньо повний спосіб так, що можна підтвердити, що вона відповідає критеріям секретності та значимості [182].

Міжнародна асоціація з охорони промислової власності запропонувала визначення «ноу-хау» як знання і практичний досвід технічного, комерційного управлінського та іншого характеру, які мають практичне застосування у виробництві та професійній практиці [183, с. 71–72].

В наведених міжнародних актах «ноу-хау» пов'язують із комерційною таємницею. Що стосується України, то тут перш за все слід відзначити, що термін «ноу-хау» вперше на законодавчому рівні з'явився в Законі «Про інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 р., в ст. 1 якого зазначається, що інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект. Такими цінностями можуть бути сукупність технічних, технологічних, комерційних та інших знань, оформлених у вигляді технічної документації, навиків та виробничого досвіду, необхідних для організації того чи іншого виду виробництва, але не запатентованих («ноу-хау») [184].

З прийняттям Закону України «Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України щодо охорони інтелектуальної власності» від 28 лютого 1995 р. [185], термін («ноу-хау» почав використовуватися в деяких нормативно-правових актах, проте вказаний термін почав використовуватися ще в Декреті Кабінету Міністрів України «Про режим іноземного інвестування» № 55–93 від 20 травня 1993 р., в якому зазначається, що іноземні інвестори мали право здійснювати інвестиції на території України, зокрема, у вигляді будь-яких прав інтелектуальної власності, вартість яких у конвертованій валюті підтверджена згідно із законами (процедурами) країни

інвестора або міжнародними торговельними звичаями, включаючи авторські права, права на винаходи, торговельні знаки (товарні знаки і знаки обслуговування), фірмові найменування, промислові зразки, «ноу-хау» та інші [186].

Цей термін поряд з іншими об'єктами інтелектуальної діяльності, також використовується в Інструкції «Про порядок заповнення звіту про продаж за кордон ліцензій на об'єкти інтелектуальної власності за формою № 6-нт (ліцензії)» Міністерства статистики України № 168 від 06 липня 1995 р., в пункті 1. 2 якої вказується, що обліку підлягають всі діючі ліцензійні договори, укладені з іноземними фірмами на передачу прав по використанню винаходів, корисних моделей, промислових зразків, знаків для товарів і послуг, сортів рослин, «ноу-хау» та надання послуг типу «інжиніринг», а в пункті 2. 5 тієї ж інструкції під «ноу-хау» розуміється конфіденційна інформація технічного, економічного адміністративного характеру, яка є власністю продавця та не є доступною будь-якій особі при використанні патента або в результаті простого виявлення [187].

У своїй більшості в наведених вітчизняних нормативно-правових актах термін «ноу-хау» використовується поряд з іншими об'єктами інтелектуальної власності. Як і Законі України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» від 16 липня 1999 р., де «ноу-хау» використовується поряд із винаходами, корисними моделями, промисловими зразками тощо [188]. На відміну від вищевказаних нормативних актів, пункт 5 ст. 1 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14 вересня 2006 р., визначає «ноу-хау» як технічну, організаційну або комерційну інформацію, що отримана завдяки досвіду та випробуванням технології та її складових, яка: не є загальновідомою чи легкодоступною на день укладення договору про трансфер технологій; є істотною, тобто важливою та корисною для виробництва продукції, технологічного процесу та/або надання послуг; є визначеною, тобто описаною достатньо вичерпно, щоб можливо було перевірити її відповідність критеріям не загальновідомості та

істотності [189].

Такий підхід законодавця до визначення терміну «ноу-хау» в Законі України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій», дало підстави О. Є. Колесову дійти висновку, що наведене означення дозволяє віднести «ноу-хау» до категорії інформації з обмеженим доступом. І, якщо бути точнішим, до конфіденційної інформації, оскільки Закон України «Про інформацію», дає таке означення «конфіденційної інформації – це відомості, які знаходяться у володінні, користуванні або розпорядженні окремих фізичних або юридичних осіб і поширюються за їх бажанням відповідно до передбачених ними умов». Вчений на підставі аналізу норм Цивільного Кодексу України відносить «ноу-хау» до категорії конфіденційної інформації, що становить комерційну таємницю [190, с. 31].

У подальшому О. Є. Колесов робить висновок, що комерційна таємниця і «ноу-хау» мають різну правову природу: перша, маючи спільні ознаки з інформацією взагалі і конфіденційною інформацією зокрема, виступає як її різновид, у той час як «ноу-хау» повинно бути віднесено до об'єктів інтелектуальної власності і права. Водночас до критеріїв охороноздатності інформації відноситься секретність (не загальновідомість), відсутність доступу з використанням законних засобів (закритість), а також наявність обґрунтованого інтересу в збереженні режиму конфіденційності відомостей (цінність) [190, с. 35].

При цьому О. Є. Колесов, разом із Є. М. Пановим і В. І. Сівецьким, визначають «ноу-хау» як один з нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності [191].

Н. О. Попова також робить висновок, що «комерційна таємниця» та «ноу-хау» є самостійні економіко-правові категорії, що не можуть підпадати під один правовий режим у зв'язку із розбіжністю низки їхніх істотних ознак та різним змістовим наповненням [192, с. 32].

Слід також зазначити, що Класифікатор галузей законодавства України «ноу-хау» пов'язує із секретами виробництва (020.080.000), тоді як комерційна

таємниця, разом із комерційними найменуваннями, торговими марками і географічними зазначеннями віднесені до іншої галузі (020.070.070) [193].

В Положенні про об'єкти права інтелектуальної власності, що створені в НТУУ «Київський політехнічний інститут», що визначає дії працівників, докторантів, аспірантів та студентів цього вузу при виконанні ними своїх професійних обов'язків у рамках виконання науково-дослідної тематики згідно посадових інструкцій, в п. 1.3 цього Положення подано таке визначення цього об'єкта «ноу-хау» – це відомості технічного, економічного тощо характеру, що існують у вигляді інформації, у тому числі в режимі комерційної таємниці, навичок, досвіду, що не охороняються як об'єкти промислової власності та не розкриті з різних причин» [194].

Незважаючи на те, що на сьогодні термін «ноу-хау» вживається у різних нормативно-правових актах, загальноприйнятого визначення цього поняття, як в міжнародних, так і вітчизняних нормативних актах не існує. Це також стосується і наукових підходів до визначень цього терміну. Крім того, науковці «ноу-хау» класифікують з різними об'єктами інтелектуальної власності. Наприклад, О. М. Стороженко відносить до інституту промислової власності три групи ОПВ: патентні права, права на нетрадиційні об'єкти, права на засоби індивідуалізації учасників цивільного обігу. Секрети виробництва (ноу-хау) вона відносить до нетрадиційних об'єктів поряд із компонуванням інтегральних мікросхем, раціоналізаторськими пропозиціями, сортами рослин, селекційними досягненнями у рослинництві. Щодо «ноу-хау» вона пише: ... «що за природою такий об'єкт неможливо виокремити і тому єдиний спосіб їх ідентифікації – це збереження конфіденційності, і ця конфіденційність одночасно є змістом правової охорони. Тому такий об'єкт як ноу-хау може належати до будь-якої групи залежно від форми» [195, с. 62].

Тобто, «ноу-хау» за О. М. Стороженко, може належати до будь-якої групи об'єктів інституту промислової власності.

Слід відзначити, що Закон Республіки Білорусь «Про комерційну таємницю» ототожнює секрети виробництва із ноу-хау, включаючи вказаний

об'єкт до комерційної таємниці [196].

Відповідно до цього Закону, комерційною таємницею вважаються відомості любого (технічного, виробничого, організаційного, комерційного, фінансового та іншого характеру), у тому числі секрети виробництва (ноу-хау), що відповідають вимогам цього Закону, щодо яких встановлений режим комерційної таємниці.

Крім того, вищевказаний Закон містить Главу 66, яка має назву «Право на захист секретів виробництва (ноу-хау) від незаконного використання».

Т. Бєгова розмежовує поняття «ноу-хау» і «комерційну таємницю», насамперед, за ознаками самого об'єкта, тобто за характером інформації (за змістом). Вона вважає, що поняття «комерційна таємниця» значно ширше, ніж поняття «ноу-хау», оскільки комерційна таємниця окрім відомостей, які є результатами інтелектуальної творчої діяльності, може включати відомості, які мають суто інформаційне і навіть пізнавальне значення. Посилаючись на ст. 39. «Про торгові аспекти прав інтелектуальної власності» (Угода TRIPS) де визначено критерії віднесення певної інформації до ноу-хау:

- інформація має бути секретною (тобто не повинна бути загальновідомою чи загальнодоступною зацікавленим в ній колам);
- в силу своєї невідомості має комерційну цінність;
- законний власник цієї інформації повинен розуміти необхідність заходів для збереження її секретності.

Вона також вважає, що термін «ноу-хау» включено в поняття «комерційна таємниця» ЦК України, а, тому «ноу-хау» є об'єктом інтелектуальної власності [197, с. 23–26].

Ноу-хау до комерційної таємниці відносить і О. С. Кізлова, яка пише: «До числа правових можливостей власника комерційної таємниці належить віднести також його можливість розпорядження належним йому об'єктом інтелектуальної власності. Насамперед, він може в будь-який момент розкрити перед публікою ті відомості, що склали комерційну таємницю, якщо це не порушує прийнятих ним зобов'язань перед тим контрагентами. Далі власник

інформації, що є конфіденційною, може передати чи іншим способом переуступити цю інформацію зацікавленій особі. Зокрема, предметом такого договору можуть бути результати виробництва, ноу-хау) і т. п. Умовами такої переуступки інформації є звичайно відмова самого правовласника від її подальшого використання, а також його зобов'язання не передавати цю інформацію іншим особам. Виробничі, комерційні і ділові секрети (комерційна таємниця) можуть бути предметом договорів відчуження і використання. На її думку, такі договори можуть називаються ліцензійними чи договорами передачі ноу-хау [39, с. 448].

Відомий фахівець у сфері охорони об'єктів промислової власності Б. Г. Прахов виокремлює такі специфічні риси «ноу-хау»:

- нематеріальна природа;
- режим конфіденційності як основа надання правової охорони;
- право на ноу-хау не має строку охорони, воно діє поки зберігається конфіденційність інформації.

На його думку «ноу-хау» не вимагає офіційного визнання його охороноздатності й державної реєстрації, оскільки у міжнародних угодах, підписаних Україною, серед об'єктів інтелектуальної власності згадується і нерозкрита інформація, включаючи й ноу-хау. У цих угодах термін «інтелектуальна власність» включає захист від несумлінної конкуренції в змісті ст. 10 bis Паризької конвенції з охорони промислової власності [198, с. 23–24].

Проте, є й інші думки щодо «ноу-хау». Зокрема, Ю. М. Кузнецов виділяє технічне ноу-хау, згідно якого – це логічний результат, що забезпечує технічне досягнення (воно може бути додатковим елементом, який істотно підсилює ефективність патентного захисту винаходів та інших науково-технічних досягнень).

Технічне досягнення він визначає як реальний пріоритет над існуючим технічним рішенням. Тоді як нетривіальне технічне рішення, як рішення, що не має аналогів.

На його думку, технічні ноу-хау можна класифікувати на:

- науково-дослідні в області НДР;
- конструкторські в області ДКР;
- технологічні й виробничі – «секрети виробництва»;
- розрахункові – в області інженерних розрахунків;
- проектні – в області проектування промислових і цивільних об'єктів та інші [199, с. 208].

Наведене є свідченням того, що «ноу-хау» підлягає не тільки правовій охороні, але й певних методів у разі його використання у будь-якій сфері суспільно-корисної діяльності.

Зміст управлінського ноу-хау полягає звичайно в більш ефективних структурах і методах управління, простих і надійних структурних зв'язках як по вертикалі, так і по горизонталі, у чіткому розподілі обов'язків та їхнього змісту, функціональній взаємодії структурних підрозділів, методах взаємодії фірм, що випускає продукцію, з постачальниками, фірмами, що реалізують продукцію та експлуатують її) кооперуються, (наприклад, фірма, що випускає продукцію, з постачальниками, фірмами, що реалізують продукцію та експлуатують її) [199, с. 208].

А. Тернер визначає «ноу-хау» як інформацію, що використовується для позначення всіх цінних пізнань і відомостей, накопичених дослідниками, експериментаторами й розроблювачами, що створили новий процес, спосіб або новий пристрій або новий матеріал. Складовими елементами «ноу-хау» він вважає:

1. «ноу-хау» являє собою певну інформацію, що може бути втілена у матеріальний об'єкт;
2. інформація не повинна бути відома третім особам;
3. власник інформації повинен вживати певних заходів, що демонструють його зацікавленість у збереженні інформації в секреті;
4. інформація повинна бути придатною для промислового або комерційного застосування [200].

У той же час існують думки, коли «ноу-хау» слід відмежувати від

об'єктів промислової власності та особливостей правової охорони, яка їм надається. Зокрема, Г. О. Цифра звертає увагу, що визначення правового режиму «ноу-хау» надзвичайно складне практичне завдання. На його думку існує ряд питань необхідних для попереднього вирішення поставленої задачі.

По-перше, слід однозначно визначити поняття «ноу-хау» та розглядати його як об'єкт інтелектуальної власності, окремо від інших об'єктів промислової власності. Також не слід ототожнювати його із комерційною таємницею.

По-друге, необхідно розробити механізм технічного документування розробок «ноу-хау», при цьому, забезпечивши конфіденційність інформації, та зазначення первинного автора.

По-третє, удосконалити договірні конструкції [201, с. 147–148].

Досліджуючи правову природу секретів виробництва (ноу-хау) та виходячи з визначення співвідношення між такими об'єктами права, як інформація, результат інтелектуальної діяльності, об'єкт інтелектуальної власності, і їх розмежування шляхом зіставлення притаманних їм ознак з ознаками, властивими об'єктам, віднесеними, насамперед, практикою, в тому числі міжнародної, до ноу-хау, а також досліджуються історичні аспекти формування і розвитку інституту секретів виробництва в порівнянні з інститутом комерційної таємниці, О. О. Потрашкова приходять до висновку, що зіставлення основних властивостей інформації, що визначають специфіку предметів та об'єктів правового регулювання в інформаційній сфері, повною мірою притаманних такої її різновидності як інформація обмеженого доступу, складова комерційну таємницю, і ознак ноу-хау показує, спільне між інститутами комерційної таємниці і ноу-хау проявляється, насамперед, у нематеріальному характері результату, з'являється як у першому, так і в другому випадку у формі інформації, відносно якої застосовуються ідентичні критерії охорони прав на неї: дійсна або потенційна комерційна цінність в силу невідомості третім особам; відсутність вільного доступу на законній підставі; прийняті володарем інформації заходів до охорони її конфіденційності.

Відмінності між цими інститутами зводяться до наступного:

- 1) різний склад інформації, що входить в їх зміст;
- 2) різна правова природа комерційної таємниці і ноу-хау;
- 3) різний склад суб'єктів права на ці об'єкти та їх правомочностей [202, с. 11–12].

У питання комерційної таємниці цікавою є думка В. А. Дозорцева, який вважає, що найбільш вдалим терміном, який за своїм змістом відповідає обсягу цього об'єкта права інтелектуальної власності, є «секрет промислу» або «таємниця промислу» [203, с. 111–115].

Таким чином, вищенаведений аналіз нормативно-правового регулювання та наукових думок щодо існуючих детермінацій та правового режиму «ноу-хау», дає підстави констатувати, що в сучасній науковій доктрині існує декілька підходів пов'язаних із регулюванням цього об'єкта.

Перший – полягає у тому, що «ноу-хау» відносять до конфіденційної інформації, що становить комерційну таємницю (Т. Бегова, О. Кізлова, О. Колосов, С. Князєв, Б. Прахов).

Другий – «ноу-хау» і комерційна таємниця – це різні економіко-правові категорії (Н. О. Попова, Г. О. Цифра).

Третій – «ноу-хау» і секрети виробництва – тотожні поняття (О. М. Стороженко, О. О. Потрашкова).

Четвертий – «ноу-хау» пов'язують із технічним виробництвом (Ю. М. Кузнецов).

П'ятий – «ноу-хау» пов'язують із інформацією (А. Тернер).

Шостий – полягає у тому, що «ноу-хау» відносять до об'єктів промислової власності (О. М. Стороженко).

Сьомий – полягає у тому, що «ноу-хау» відносять до об'єктів права інтелектуальної власності, який слід розглядати окремо від об'єктів промислової власності (Г. О. Цифра).

Проаналізувавши визначення понять «ноу-хау» та «комерційна таємниця» у національному законодавстві, Н. О. Попова робить висновок, що

законодавство України про «комерційну таємницю» і «ноу-хау» має ряд недоліків та суперечностей, які закріплені у нормах різних законів та підзаконних актів. Воно потребує вдосконалення та подальшого розвитку, який має бути невіддільним від процесів гармонізації та адаптації його до міжнародно-правових та європейських стандартів [192, с. 35].

Вищевказані проблемні питання потребують більш детального дослідження цього об'єкта промислової власності. На користь такого твердження свідчить «практичне використання» терміну «ноу-хау» в нормативно-правових актах України.

Як нами уже наголошувалося цей термін використовується поряд з іншими об'єктами промислової власності у Законах України: «Про інвестиційну діяльність», «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» та інших правових актах. Наведений перелік не є повним. Зокрема, абзац 7 ст. 4 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», до одного із видів зовнішньоекономічної діяльності, які здійснюють в Україні суб'єкти цієї діяльності, належить підприємницька діяльність, яка пов'язана з наданням ліцензій, патентів, ноу-хау, торговельних марок та інших нематеріальних об'єктів власності з боку іноземних суб'єктів господарської діяльності [204].

Як зазначає С. Князєв, настільки широкий спектр віднесення «ноу-хау» до різних видів інформації примушує замислитись, а чи не може така інформація відноситись і до державної таємниці. Згадаємо Указ Президента України 2001 року «Про заходи щодо використання космічних технологій для інноваційного розвитку економіки держави», згідно якого: реструктуризація підприємств здійснюватиметься відповідно до принципів структурної перебудови галузі; при цьому має бути враховано стратегічне значення підприємства в забезпеченні потреб національної безпеки та оборони держави, наявність науково-технічного і виробничого потенціалів для організації технологічно замкнутих виробництв, критичних технологій, технологій

подвійного призначення, ноу-хау, фінансову та виробничу стабільність, можливості комерціалізації виробництва тощо [205; 180, с. 20].

Отже, спектр «ноу-хау» пов'язаний із різними видами інформації. Проте така інформація повинна бути конфіденційною, такою, яка не має ознак державної таємниці. На думку В. Ю. Баскакова, термін «таємниця» є доволі часто вживаним. Однак не кожен із видів інформації можна віднести до категорії таємної. Наприклад, комерційна таємниця відповідно до вітчизняного законодавства за умов бажання власника цієї таємниці може бути розголошена. Тобто закон не вимагає таємності інформації в силу її існування, а обмеження доступу виникає з моменту прийняття власником рішення про це. На його думку, незалежно від назви таємниці за змістом така інформація є конфіденційною [206, с. 8].

Однак, комерційна таємниця не збігається з іншими видами інформації з обмеженим доступом, які не є результатом інтелектуальної діяльності і не можуть бути віднесені до об'єктів права інтелектуальної власності [207, с. 184].

Як на нашу думку, комерційна таємниця будучи міжгалузевим інститутом, слід розглядати через призму вчинення правопорушень щодо цього об'єкта права інтелектуальної власності, порушення щодо якого передбачені нормами цивільного та господарського, адміністративного та кримінального права.

Зокрема, О. О. Потрашкова визначає секрет виробництва як результат інтелектуальної (творчої) діяльності, який відповідає критеріям суттєвості, невідомості третім особам, не загальнодоступності та ідентифікації в будь-якій зручній формі і представляє цінність для його власника. Вона приходить до висновку, що секрет виробництва (ноу-хау) – це специфічний об'єкт права, який має подвійну правову природу (об'єкт інтелектуальної власності та інформація, права на яку виникають з моменту встановлення щодо неї режиму комерційної таємниці). В силу своєї двоїстості ноу-хау, з одного боку, бере участь у цивільно-правових відносинах інтелектуальної власності, а з іншого – цій участі передують інформаційні відносини, пов'язані із встановленням

режиму комерційної таємниці. Виходячи з цього, ознаки ноу-хау можна підрозділити на дві категорії:

– відносяться до властивостей, характером самого об'єкта, що визначаються як приналежністю ноу-хау до інформації, так і приналежністю ноу-хау до охоронюваним результатами інтелектуальної діяльності;

– визначають умови правової охорони об'єкта [202, с. 7–8].

Відповідно, при визначенні правового режиму вказаного об'єкта слід виходити із галузі права та законодавства, у тому числі й адміністративного, норми якого передбачають відповідальність за порушення прав на комерційну таємницю, складовою якої виступає «ноу-хау».

На думку О. А. Чобот, зазначена категорія об'єктів права інтелектуальної власності отримала у нормах вітчизняного законодавства визначення «комерційна таємниця», тоді як у більшості інших держав застосовується визначення «ноу-хау» (know how) [208, с. 3].

Аналіз наукових підходів щодо розуміння комерційної таємниці, та її правової регламентації дає підстави констатувати, що на сьогодні, у вік сучасних технологій, вирішення проблемних питань комерційної таємниці має практичне значення, оскільки питання захисту секретної інформації в діяльності суб'єкта господарювання відповідає найважливішим потребам сучасності.

Сутність права на комерційну таємницю полягає в забезпеченні суб'єкту права інтелектуальної власності на комерційну таємницю можливості засекретити цю інформацію від сторонніх осіб і вимагати, щоб ці особи утримувалися від використання незаконних методів одержання даної інформації. Зміст права інтелектуальної власності на комерційну таємницю (майнові права) полягає у тому, що лише суб'єкт права інтелектуальної власності на комерційну таємницю (власник) комерційної таємниці має :

- 1) право на використання комерційної таємниці;
- 2) виключне право дозволяти використання комерційної таємниці;
- 3) виключне право перешкоджати неправомірному розголошенню,

збиранню або використанню комерційної таємниці;

4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом [207, с. 180 –182].

Д. О. Гетманцев виділяє такі принципові ознаки комерційної таємниці: наявність «комерційної цінності»; секретність; зміст і об'єм комерційної таємниці встановлюється володільцем інформації на власний розсуд;

володільцю комерційної таємниці належать всі права щодо розпорядження нею; правовий режим комерційної таємниці визначається ГК України та ЦК України; суб'єктивне право особи на комерційну таємницю має специфічні визначені законом способи захисту [209, с. 14 – 15].

Спроби дати всеосяжне визначення «ноу-хау» вживали не тільки окремі дослідники, але й деякі організації. Наприклад, організація зв'язку в металевій промисловості Європи, до якої входять Великобританія, Німеччина, Франція, Італія й інші, розробили навіть проект типової угоди, в якому теж давалося не дуже чітке визначення поняття «ноу-хау» була зроблена й Міжнародною торговельною палатою. Це визначення було таким: «Сукупність відомостей, професійних знань і досвіду в процесі виготовлення й технічного здійснення виробництва будь-якого продукту може бути названа «ноу-хау». При всій обережності й стриманості авторів цього визначення воно не витримує критики.

Як слушно зазначає Б. Г. Прахов, по-перше, нічого не сказано про конфіденційність на даний момент цієї сукупності, а по-друге, про те, що ці відомості не є предметом патенту (а вони ж носять технічний характер, оскільки призначені для виробництва продукту). Обидві ці ознаки (конфіденційність і відсутність патентного захисту) є обов'язковими для «ноу-хау», оскільки захищені охоронними документами технічні рішення вже стають винаходами або корисними моделями, але ніяк не «ноу-хау» [210, с. 41– 42].

На думку Б. Г. Прахова, який надає найбільш точне визначення поняття, де «ноу-хау» являє собою конфіденційну (у цілому або в якій-небудь її частині) на даний момент часу сукупність відомостей у вигляді незапатентованих технічних рішень, знань і досвіду, необхідних для організації на найбільш

високому рівні (технічному або іншому) виробництва прогресивної конкурентоспроможної продукції, або найбільш ефективного здійснення інших видів діяльності – комерційної, фінансової, адміністративної й іншої [210, с. 42].

Надане визначення «ноу-хау» включає сукупність інформації, яка може носити технічний, комерційний, фінансовий, адміністративний або інший характер, і бути конфіденційною.

Ми вважаємо, що «ноу-хау» маючи подвійну правову природу, неможливо розглядати без секретів виробництва, які у першу чергу пов'язані із господарською (підприємницькою) діяльністю суб'єктів господарювання. Визначення поняття «комерційна таємниця» міститься у частині першій ст. 505 ЦК України, відповідно до якої комерційною таємницею є інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію.

Ст. 10 Закону «Про інформацію» та частина друга ст. 505 ЦК України в цілому відображають інформацію, яка може бути комерційною таємницею і відносять до них відомості науково-технічного, організаційного, комерційного, виробничого, статистичного та іншого характеру, за винятком тих, які відповідно до закону не можуть бути віднесені до комерційної таємниці.

Визначення комерційної таємниці міститься і в ст. 36 ГК України, яка визначає, що відомості, пов'язані з виробництвом, технологією, управлінням, фінансовою та іншою діяльністю суб'єкту господарювання, що не є державною таємницею, розголошення яких може завдати шкоди інтересам суб'єкту господарювання, можуть бути визнані його комерційною таємницею.

Безпосередньо в ст. 162 ГК України передбачено правомочності суб'єктів господарювання щодо комерційної таємниці, відповідно до якої суб'єкт

господарювання, що є володільцем технічної, організаційної або іншої комерційної інформації, має право на захист від незаконного використання цієї інформації третіми особами, за умов, що ця інформація має комерційну цінність у зв'язку з тим, що вона невідома третім особам і до неї немає вільного доступу інших осіб на законних підставах, а володільць інформації вживає належних заходів до охорони її конфіденційності.

Ми погоджуємося з думкою, що інститут правового режиму комерційної таємниці є господарсько-правовим, оскільки сферою використання комерційної таємниці є господарська діяльність, яка є предметом регулювання ГК України, який регулює господарські відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання. Також метою встановлення правового режиму комерційної таємниці є досягнення економічно вагомого результату у господарській діяльності, що відповідає сутності господарсько-правових відносин. Суб'єктом права на комерційну таємницю є суб'єкт господарювання, який безпосередньо здійснює господарську діяльність [211, с. 28].

При цьому ми повинні звернути увагу на той факт, що комерційна таємниця, також підлягає охороні нормами адміністративного та кримінального законодавства.

Науковці зазначають, що відсутність законодавчо врегульованої процедури визнання виключних прав на «ноу-хау» ставить питання щодо ефективного режиму його захисту. Врахування домінанти виробничої та промислової спрямованості «ноу-хау» (насамперед, технічного характеру) вимагають відповідних варіантів охорони, до яких можна віднести захист від промислового, економічного шпигунства та інших подібних дій [190, с. 33].

З врахуванням світового досвіду, основними принципами захисту «ноу-хау» в Україні мають стати такі:

– «ноу-хау» має економічну цінність і належить тому, хто його створив або придбав законним шляхом;

– передача «ноу-хау» здійснюється на договірній основі або іншим способом відповідно до національного законодавства;

– «ноу-хау» захищається від незаконного присвоєння і розголошення. При цьому власник «ноу-хау» повинен вжити всіх заходів для збереження таємниці «ноу-хау» [180, с. 21].

Крім наведеного, зазначимо, що комерційна таємниця є найбільш універсальним серед інших об'єктів права інтелектуальної власності, яку використовують суб'єкти господарської (підприємницької) діяльності.

Повертаючись до правової охорони «ноу-хау», потрібно відзначити достатню складність як самої цієї охорони, та її правового регулювання. Незважаючи на широке коло правових інститутів, що регулюють правовий режим та способи захисту комерційної таємниці, складовою якою є «ноу-хау», питання пов'язані із захистом цього об'єкта становить, як теоретичну, так і суто практичну діяльність. Відсутність спеціального нормативного акту, який врегулював би відносини, що виникають із приводу цього об'єкта права інтелектуальної власності, неповнота та невідповідність правових норм, які регулюють однакові суспільні відносини, ставить питання про потребу прийняття нормативно-правового акту.

З метою удосконалення правової охорони «ноу-хау», підтримуємо думку про необхідність прийняття спеціального нормативно-правового акту, який урегулював би факт неправомірного використання цього об'єкта.

3.2. Напрями удосконалення охорони прав на об'єкти промислової власності

Конституція України у ст. 3 проголошує головним обов'язком держави утвердження і забезпечення прав і свобод людини і громадянина, а також встановлює принцип, згідно з яким саме ці права і свободи та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, а вона відповідає перед

людиною за свою діяльність. Ця конституційна формула означає підпорядкування усіх державних і правових інститутів суспільства потребам реалізації та захисту прав людини, їх (прав) пріоритетність перед іншими цінностями демократичної, соціальної, правової держави.

Правильність і перспективність такого підходу підтверджується, зокрема, практикою світового співтовариства, зокрема положеннями міжнародно-правових актів. Вони не суперечать меті й принципам діяльності будь-якої демократичної держави. Саме тому органи виконавчої влади повинні зважати не лише на статус громадянина, закріплений у національному законодавстві, а й на відповідні міжнародно-правові акти. Певна річ, їх прийняття і гарантування у національному законодавстві повинні відбуватися з урахуванням реальних, насамперед економічних можливостей [104, с. 8].

Отже, для прийняття ефективних управлінських рішень важливими є наукові підходи, які змогли б покращити правову охорону об'єктів промислової власності.

Поступове роздержавлення та демонополізація економіки, а також поява ринкового механізму саморегулювання не звільняє державу від необхідності здійснювати широкі економічні, соціально-курортні та інші загальні та спеціальні функції, а зобов'язує виконувати їх в інших формах і за допомогою інших методів: сприяння утворення ринку капіталу, житла, цінних паперів, прогнозування, податкова, кредитна і дотаційна політика, пільгове квотування, заохочення науково-технічного прогресу тощо, тобто державне регулювання економіки не має нічого спільного з директивними методами командно-адміністративного управління. Владно-примусовий характер державного управління в ринкових умовах якісно змінюється, хоч і зберігає свою принципову природу (мова йде про владну природу, оскільки її витокami є державна воля). Відтак, здійснення загальних функцій, обслуговування суспільних потреб не виключає застосування владно-регулюючих і примусових заходів державного управління, але вони становлять лише допоміжну основу змісту цієї діяльності [212, с. 11–12].

Слід врахувати, що й на сьогодні місце державного управління у регулюванні суспільних відносин є одним із найвагоміших. Не виключення є й сфера управління об'єктами промислової власності, де органи виконавчої влади, їх посадові особи покликані забезпечити належну охорону та захист суб'єктів права інтелектуальної власності на належні їм об'єкти промислової власності.

Нормативно-правові акти у сфері інтелектуальної власності передбачають реалізацію механізму захисту прав заявників шляхом звернення до Апеляційної палати Державної служби інтелектуальної власності України, як однією із форм спеціального досудового захисту у сфері інтелектуальної власності, діяльність якої потребує удосконалення.

Вказаний спеціальний адміністративний порядок оскарження заперечень проти рішень ДСІВ щодо набуття прав на об'єкти промислової власності та заяв щодо визнання знака добре відомим в Україні, покликаний захистити прав заявників, в першу чергу захист особистих прав у сфері інтелектуальної власності. Тому є незрозумілою думка, згідно якої «адміністративно-правовими способами, які передбачають участь держави, захист приватних прав, як правило, не здійснюються» [213, с. 83].

Така форма захисту передбачена для розв'язання певної категорії спорів, що виникають переважно на стадії реєстрації прав інтелектуальної власності. Щодо норм, якими урегульовано спеціальне адміністративне оскарження заперечень проти рішень ДСІВ (або іншого уповноваженого органу, виділено авторами) слід вказати, що вони містяться переважно в підзаконному нормативно-правовому акті – Регламенті Апеляційної палати Державного департаменту інтелектуальної власності, затвердженому наказом Міністерства освіти і науки України від 15 вересня 2003 № 622 [214], прийнятому, як зазначено у преамбулі, відповідно до Законів України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [27], «Про охорону прав на промислові зразки» [28], «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» [29], «Про охорону прав на зазначення походження товарів» [40], «Про охорону прав на топографії

інтегральних мікросхем» [68].

Регламентация на рівні підзаконного акта відносин щодо процесуального порядку розгляду заперечень і заяв викликає застереження, наявність яких зумовлено нормою пункту 1 частини першої ст. 92 Конституції України, якою встановлено, що виключно законами України визначаються, зокрема гарантії прав і свобод людини і громадянина.

Відповідно ст. 41 Основного Закону до таких прав належить право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності.

Звернення до доктринальних положень загальної теорії права свідчать про те, що норми процесуального права можуть бути визначені тільки на рівні законодавчих актів. Це свідчить про потребу вдосконалення правового регулювання відносин у сфері здійснення спеціального адміністративного оскарження [215, с. 174].

У даному випадку мова йде про процесуальну форму захисту прав інтелектуальної власності в органі державного управління.

У загальній теорії права сутність процесуального права розкривається через сукупність правових норм, які визначають процедуру (процес) реалізації норм матеріального права в різних формах правової діяльності уповноважених органів і посадових осіб. Вказується на наявність тенденції до законодавчого відокремлення процесуальними кодексами та відносну самостійність [216, с. 363].

Справи за поданими до Апеляційної палати запереченнями розглядаються на основі спеціальної (апеляційної) процедури. Рішення, прийняте Апеляційною палатою за результатами розгляду конкретного заперечення, може бути оскаржене в судовому порядку.

До Апеляційної палати може бути подане заперечення стосовно: заявки на винахід; заявки на корисну модель; заявки на промисловий зразок; заявки на реєстрацію топографії інтегральної мікросхеми; заявки на видачу свідоцтва на знак для товарів і послуг; заявки на реєстрацію кваліфікованого зазначення

походження товару та/або права на використання зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару; або рішення про остаточну відмову в наданні охорони знака, що є об'єктом міжнародної реєстрації, чи копій затребуваних матеріалів [214].

Статистичні дані свідчать, що під час перевірки обґрунтованості рішень за заявками протягом 2009–2013 років Апеляційна палата Державної служби інтелектуальної власності України винесла 259 рішень про задоволення заперечення повністю або частково і 131 рішення про відмову у задоволенні заперечення та залишення рішення ДСІВ в силі. Співвідношення задоволених Апеляційною палатою ДСІВ заперечень становить 66, 4% по відношенню до розглянутих заперечень. За цей період в Окружних адміністративних судах України було порушено провадження по 22 справам, предметом яких було визначення не чинними та скасування рішень Апеляційною палатою ДСІВ. За результатами розгляду судами прийнято рішення про задоволення позовних вимог та скасування рішення Апеляційної палати ДСІВ по п'яти справам [217, с. 48].

Аналізуючи процедури реєстрації та введення в господарський обіг торговельної марки ми вважаємо, що правопорушення відбувається під час отримання свідоцтва на торговельну марку у Держдепартаменті. Серед характерних порушень Держдепартаменту є: безпідставна відмова у державній реєстрації торговельної марки та недобросовісна реєстрація чужих позначень. На думку автора, здійснюючи недобросовісну реєстрацію торговельної марки, яка належить іншій особі, відповідальна особа Держдепартаменту може вчиняти це з метою примушення добросовісного власника викупити зареєстровану торговельну марку, а тому залежно від спричиненої матеріальної шкоди, така особа повинна нести юридичну відповідальність [218, с. 11].

У цьому сенсі діяльність Апеляційної палати ДСІВ потребує удосконалення, зокрема, в частині забезпечення однакових підходів під час розгляду однакових за своєю суттю заперечень та дотримання строків розгляду заперечень та заяв про визнання знаків добре відомими в Україні, що

передбачено Регламентом Апеляційної палати ДСІВ та порядком визнання знака добре відомим в Україні.

Особливо гострим це питання є сьогодні, коли стан загальний стан державного регулювання та управління у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності потребує удосконалення.

На сьогодні норми Закони України: «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [27], «Про охорону прав на промислові зразки» [28], «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем» [68], не в рівній мірі захищають права третіх, коли в ході експертизи заявок щодо таких об'єктів, як винахід і корисна модель, топографія інтегральної мікросхеми та промислові зразки, законодавець, на відміну від таких об'єктів як торговельні марки та географічні зазначення, передбачив право третіх осіб оскаржувати рішення за заявою проти реєстрації прав на них, що у певній мірі кореспондується із ст. 6. «Право на звернення до Апеляційної палати» Регламенту Апеляційної палати.

Відповідно до Регламенту Апеляційної палати ДСІВ право на звернення до Апеляційної палати в порядку, установленому цим Регламентом, мають:

- апелянт або його представник – із запереченням проти будь-якого рішення Державної служби щодо набуття прав на об'єкт інтелектуальної власності;
- власник знака – із заявою про визнання його знака добре відомим в Україні;
- Голова Державної служби інтелектуальної власності України – з протестом на рішення Апеляційної палати, прийняте за результатами розгляду заперечення.

На відміну від законів «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем», право третіх осіб передбачено іншими законодавчими актами у сфері промислової власності. Зокрема, частиною восьмою ст. 10 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» передбачено, що будь-яка особа може подати до закладу експертизи мотивоване заперечення

проти заявки щодо невідповідності наведеного в ній позначення умовам надання правової охорони. Майже подібний припис передбачений і нормами Закону України «Про охорону прав на зазначення походження товарів». Частиною дев'ятою та частиною десятою ст. 11 цього Закону зазначено, що після опублікування офіційних відомостей про заявку на реєстрацію кваліфікованого зазначення походження товару та/або права на використання зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару будь-яка особа має право ознайомитися в установленому порядку з матеріалами заявки. Крім того, протягом шести місяців від дати опублікування офіційних відомостей про заявку будь-яка особа може подати до Апеляційної палати заперечення проти реєстрації заявленої назви місця походження товару або заявленого географічного зазначення походження товару та/або права на використання зареєстрованого відповідного кваліфікованого зазначення походження товару.

У разі, коли таке заперечення подано, а мотиви третьої особи проти реєстрації прав на указані об'єкти визнаються експертом обґрунтованими та переконливими, то вказана аргументація може стати підставою для відмови в реєстрації прав на торговельну марку та «реєстрації заявленої назви місця походження товару або заявленого географічного зазначення походження товару та/або права на використання зареєстрованого відповідного кваліфікованого зазначення походження товару» [40].

У даному випадку, як неважко помітити, порівняно із нормами Законів України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» та «Про охорону прав на зазначення походження товарів», норми Законів України: «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»; «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем»; «Про охорону прав на промислові зразки», надають право на оскарження тільки заявнику, при цьому обмежують право третіх осіб на оскарження в Апеляційній палаті ДСІВ, що порушує рівність учасників розгляду заперечення перед законом і Апеляційною палатою ДСІВ.

Враховуючи, що надзвичайно важливим для суспільства та держави є стан належної правової охорони прав на об'єкти промислової власності, такий

вибірковий підхід законодавця не сприяє їх належній охороні, натомість, призводить до неузгодженості, та виникнення у подальшому конфліктів у правозастосовній діяльності та при судовому розгляді спорів з порушення прав на об'єкти промислової власності [219, с. 41].

У теоретичному та практичному відношенні такий підхід законодавця в частині надання права на подання до закладу експертизи мотивованого заперечення, тільки заявнику (апелянту), у суто прикладному плані це означає, що держава ставить в нерівні співвідношення об'єкти промислової власності при їх реєстрації.

Підставою такого твердження є нерівне співвідношення фактично рівних за своїм формально-юридичним статусом законів, які регулюють відносини, що виникають у зв'язку з набуттям і здійсненням права власності на різні об'єкти промислової власності. Законодавче закріплення пріоритету щодо одних об'єктів ставить в нерівні умови відносини правової охорони інших об'єктів промислової власності.

У зв'язку з цим, слід звернути увагу на необхідність внесення до спеціальних законів України у сфері промислової власності змін, в частині оскаржувати рішення в Апеляційній палаті ДСІВ щодо видачі охоронних документів (патентів, свідоцтв) третім особам.

З метою удосконалення суспільних відносин у сфері охорони прав на винаходи і корисні моделі, топографії інтегральних мікросхем та промислові зразки, пропонуємо внести зміни до норм Законів України: «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»; «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем»; «Про охорону прав на промислові зразки».

З цією метою пропонуємо: абзац третій частини третьої ст. 22 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», викласти у такій редакції:

«Будь-яка особа може подати до закладу експертизи мотивоване заперечення проти заявки щодо невідповідності наведеного в ній відомостей про певний патент умовам надання правової охорони, встановленим цим

Законом»;

абзац другий частини третьої ст. 12 Закону України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем», викласти у такій редакції:

«Будь-яка особа може подати до закладу експертизи мотивоване заперечення проти заявки щодо невідповідності наведеного в ній відомостей про топографію інтегральної мікросхеми умовам надання правової охорони, встановленим цим Законом»;

абзац другий частини другої ст. 16 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» викласти у такій редакції:

«Будь-яка особа може подати до закладу експертизи мотивоване заперечення проти заявки щодо невідповідності наведеного в ній відомостей про патент умовам надання правової охорони, встановленим цим Законом.

Водночас при вирішенні проблем правового забезпечення сфери інтелектуальної власності перетинається багато факторів та інтересів, які часто є протилежними. Первинно це є інтереси авторів, творців. Сюди слід віднести й інтереси підприємців, котрі використовують результати інтелектуальної діяльності з метою отримання прибутків, а також інтереси держави, яка в зазначених відносинах, з одного боку виступає гарантом закону, а з іншого – безпосереднім їх учасником. Сюди слід додати різні інтереси осіб, зокрема посадових осіб різноманітних органів влади, які залучалися до нормотворчого процесу. Це й різноманітні наукові концепції, що використовувалися у процесі нормо проектування [62, с. 8].

Наявність специфіки справ у сфері промислової власності, пов'язаних із захистом прав на об'єкти промислової власності, породжує дилему щодо розгляду таких спорів господарськими чи/або адміністративними судами. До запровадження системи адміністративного судочинства, справи пов'язані із порушенням прав на об'єкти права інтелектуальної власності у своїй більшості розглядалися господарськими судами. У той же час, прийняття процесуального законодавства з питань адміністративного судочинства привело до перерозподілу повноважень у вирішенні спорів за участю органів державної

влади між господарськими і адміністративними судами. У першу чергу це стосується спорів, де однією зі сторін виступає уповноважений орган публічної адміністрації.

З приводу визначення компетенції адміністративних і господарських судів у сфері розгляду справ за іншими недійсними індивідуальних актів державних органів у відносинах промислової власності – єдині підходи відсутні. Як свідчить практика розгляду справ із оскаржень рішень Державної служби інтелектуальної власності України, наприклад, про видачу патенту, переважає розгляд такої категорії справ адміністративними судами [220].

Більшість справ, пов'язаних з визнанням недійсними правовстановлювальних документів (у яких одним з відповідачів виступає орган державної влади, а іншим – власник патенту чи свідоцтва), тісно пов'язані з розглядом конфліктних ситуацій економічного характеру про порушення майнового права на об'єкт промислової власності. Так типовою є ситуація, коли позивач подає позов про припинення порушення прав, що надаються патентом, а відповідач, своєю чергою, пред'являє зустрічний позов про визнання цього патенту недійсним. Критерієм визначення підвідомчості спорів у сфері захисту промислової власності має бути характер предмета цих спорів, який зумовлений переважно господарською природою правовідносин щодо набуття, здійснення та захисту прав на об'єкти промислової власності [221, с. 51–52].

Віднесення до підвідомчості адміністративних судів господарських за своїм змістом і правовою природою спорів (податкових, щодо визнання недійсними актів державних органів), на думку В. С. Щербини не виправдовує себе лише через знаку їх публічності [222, с. 51–52].

О. П. Віхров та В. О. Коверзнев спираючись на особливість господарських правовідносин, вважають, що усі категорії господарських спорів повинні належати до юрисдикції господарських судів [223, с. 114].

Для визначення судової юрисдикції щодо захисту прав у сфері промислової власності, та усунення суперечностей розмежування судових

юрисдикцій, науковцями та фахівцями у сфері інтелектуальної власності обговорюються питання створення спеціалізованого суду, котрий має здійснювати правосуддя виключно щодо захисту прав у сфері інтелектуальної власності. Що стосується діяльності патентних судів, то такі суди діють у багатьох країнах світу. Наприклад, в Австрії, Республіці Білорусь, Німеччині, Швеції, США, Великобританії, Кореї та інших країнах.

У питанні створення патентного суду у професійних колах достатньо давно. З цього приводу позиції науковців не однакові. У своїй більшості вони обстоюють позицію про необхідність створення патентних судів в Україні, проте є й інші думки. Наприклад, С. О. Пархомчук відстоює позицію, що «запровадження в Україні патентного судочинства є складним завданням, все-таки створення Спеціалізованого суду з розгляду справ у сфері інтелектуальної власності та економічної конкуренції (патентного суду) видається необхідним кроком на шляху удосконалення існуючої судової системи України та створення дієвого механізму захисту прав інтелектуальної власності» [224, с. 230].

У свою чергу І. Ф. Коваль пише, «що одним із перспективних напрямів удосконалення судової реформи захисту прав на об'єкти судової форми захисту прав на об'єкти промислової власності в частині визначення судової юрисдикції спорів у зазначеній сфері має стати забезпечення повноцінної судової спеціалізації з питань захисту цієї категорії прав через створення патентних судів» [221, с. 53].

Про створення Патентного суду мова йшла і в «Концепції розвитку державної системи правової охорони інтелектуальної власності на 2009 – 2014 роки», де зазначалося, що зростаюча щороку кількість виданих охоронних документів на об'єкти права інтелектуальної власності, підвищення активності правовласників щодо захисту своїх прав паралельно спричиняють збільшення кількості судових справ у цій сфері. В свою чергу, велика завантаженість судів загальної юрисдикції, недостатня кількість суддів відповідної кваліфікації призводять до того, що справи розглядаються по кілька років. Тому на часі

впровадження альтернативних способів розв'язання спорів у сфері інтелектуальної власності, зокрема медіації, та вивчення питання, пов'язаного із створенням в Україні спеціалізованого Патентного суду (Суду з питань інтелектуальної власності) [225].

Підсумовуючи позиції щодо створення патентного суду, слід звернути увагу на твердження О. П. Орлюк, яка зазначає, що створення національної патентної юстиції підвищить ефективність судочинства у сфері захисту прав інтелектуальної власності, поліпшить рівень та якість захисту, забезпечить єдність правозастосовної практики, усуне відмінності до тлумачення законодавства, прискорить темпи розгляду спорів та суттєво скорить витрати на судочинство [226, с. 14].

Іншої позиції дотримується М. І. Баженов, який стверджує, що створення спеціалізованої судової інстанції є непотрібним для України, а ті недоліки в судовому захисті, що є наявними сьогодні, можна усунути шляхом запровадження спеціалізації суддів у судах загальної юрисдикції та адміністративних судах, а також чіткішого розмежування компетенції судів. Законодавчих перепон для цього немає, оскільки Закон «Про судоустрій і статус суддів» передбачає, що в судах загальної юрисдикції може запроваджуватися спеціалізація суддів із розгляду конкретних категорій справ [227, с. 125].

Зовсім іншої позиції дотримується Н. П. Дригваль, який відстоює позицію, що у разі створення патентних судів, такі суди повинні бути віднесені до системи адміністративних судів задля виконання ним подвійної ролі: як органу правосуддя, і як органу з тлумачення та правильного застосування законодавства державними органами [228, с. 151].

Проте, така позиція була піддана критиці з боку І. Ф. Коваль. На її думку, у такому випадку юрисдикція спеціалізованого суду буде представлена спорам переважна більшість яких має господарський (економічний) характер, а тому не є іманентними адміністративній юстиції. З огляду на це більш виваженим є підхід до запровадження патентного суду як структурного елемента системи

господарських судів [221, с. 52].

У практичному плані, існували й інші пропозиції про необхідність створення в системі господарських судів єдиного для території всієї держави конкурентно-патентного суду, який здійснював би правосуддя у сфері захисту конкуренції та інтелектуальної власності [229, с. 8].

Більш категоричною щодо діяльності адміністративних судів є позиція Н. С. Кузнєцова, яка відзначає, що адміністративні суди почали «перетягувати» на себе більше спорів, ніж вони можуть і повинні розглядати, що свідчить про перекис у розподілі категорій спорів між судами різних юрисдикцій [230, с. 78].

Як зауважує В. В. Комаров, можна констатувати, – КАС оформив специфічну модифікацію адміністративної юрисдикції, яку можна назвати розширеною, оскільки об'єктивно вона призводить до конкуренції юрисдикційних справ, що розглядаються цивільними, адміністративними і господарськими судами. Ця проблема, як свідчить судова практика, не може бути вирішена лише завдяки формуванню судової практики ВСУ або відповідними Вищими спеціалізованими судами [231, с. 89].

Свою позицію у цьому питанні висловив і Пленум ВГСУ. Як зазначається в Постанові Пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання підвідомчості справ господарським судам» № 10 від 24 жовтня 2011 р. В пункті 3.2. Постанови зазначено, що з огляду на приписи частини другої статті 1 та статті 12 ГПК зазначені справи підвідомчі господарським судам і в тому разі, якщо сторонами в судовому процесі виступають фізичні особи, що не є суб'єктами підприємницької діяльності у разі використання у господарському обороті об'єктів інтелектуальної власності, включаючи спори за позовами суб'єктів господарювання до органів державної влади про визнання недійсними актів про видачу документів, що посвідчують право інтелектуальної власності, та відмовою в реєстрації об'єктів промислової власності [232].

Разом із тим, В. В. Резнікова зазначає, що ні ГПК, ні КАС не містять приписів, які би прямо вказували на те, що ці спори за участю згаданого суб'єкта владних повноважень як виняток мають розглядатися не

адміністративними, а саме господарськими судами. Адже, керуючись формальними критеріями, що визначені чинним процесуальним законодавством, можна дійти висновку, що відповідні спори є публічно-правовими та відносяться до компетенції адміністративних судів, оскільки:

а) предметом спору є оскарження рішення суб'єкта владних повноважень – ДСІВУ, що є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується КМУ через Міністра освіти і науки України;

б) ДСІВ виконує владні повноваження щодо видачі свідоцтва на знак для товарів та послуг. Разом з тим, при більш пильному погляді до проблеми стає очевидним, що хоч чинним законодавством і визначено статус ДСІВУ як центрального органу виконавчої влади, проте, як вбачається з аналізу його завдань та повноважень, цей орган здійснює безпосередньо не управлінські функції, оскільки відсутній підпорядкований суб'єкт, що є особливістю управлінської діяльності. Крім цього, неправомірною видачою свідоцтва іншій особі порушуються права законного власника свідоцтва, у зв'язку з цим він і звертається за захистом свого порушеного права власності до суду.

Фактично має місце спір про право (право інтелектуальної власності), а не спір у сфері публічно-правових відносин [233, с. 67– 68].

У подальшому В. В. Резнікова пише: «За наявності публічно-правового і приватноправового спору щодо реєстрації об'єктів права інтелектуальної власності та права на них, спочатку може бути вирішена адміністративна справа про реєстрацію, потім – цивільна чи господарська справа про право інтелектуальної власності, на яке претендують треті особи, і нарешті, за результатами розгляду цивільної чи господарської справи постановою в адміністративній справі може бути скасована за нововиявленими обставинами. Наприклад, визнання недійсним патенту (як і свідоцтва на знак для товарів та послуг) відносять до компетенції господарських судів (чи судів цивільної юрисдикції, якщо власник чи скаржник – фізична особа), а скасування рішення центрального органу виконавчої влади – судів адміністративних. Об'єднання відповідних позовних вимог заборонено законодавством. Так, частина третя

ст. 21 КАС встановлює заборону щодо об'єднання в одне провадження кількох вимог, які належить розглядати в порядку різного судочинства (цивільного, господарського, адміністративного)» [233, с. 69].

Наведене свідчить не тільки про відсутність одностайної думки щодо створення патентних судів в Україні, юрисдикції господарських та адміністративних судів, складність вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності, але й конкретних пропозицій у вирішення цього питання.

Досвід зарубіжних країн з визначенням судової юрисдикції у сфері захисту прав інтелектуальної власності свідчить, що наприклад, в Італії всі справи, пов'язані з інтелектуальною власністю, розглядаються цивільними судами, але в кожному з них для покращення судової практики є окремі палати та судді, які спеціалізуються на розгляді вказаної категорії справ. Проте йдеться не про всі італійські суди, а про 12 найбільших, – тільки вони мають спеціалізацію у сфері інтелектуальної власності. У цій державі відсутній поділ на господарські суди та суди з розгляду цивільних і кримінальних справ. Натомість в Італії є єдиний цивільний суд, у якому зосереджено 12 вищезазначених судів. Оскарження рішень Італійського відомства з патентів та торговельних марок відбувається саме в Адміністративному суді, Існує також особлива адміністративна процедура, відповідно до якої такі рішення можна оскаржити до Міністерства економічного розвитку Італії [234].

Крім того, ми не повинні забувати, що 13 січня 2015 р. Верховною Радою України в першому читанні був прийнятий за основу проект Закону України №1656 «Про забезпечення права на справедливий суд» [235] та зареєстрований у ВРУ проект Закону України №1497 «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [236].

Зазначені проекти законів до другого читання мають бути об'єднано в один. Комітет Верховної Ради України з питань правової політики та правосуддя прийняв до них депутатські правки. Серед суттєвих відмінностей – відмова від системи судів господарської юрисдикції, передбачена законопроектом №1497. Яким передбачено об'єднання судів цивільної і

господарської юрисдикції. Відмова від окремих господарських судів обумовлена тим, що вони розглядають ті самі приватноправові спори, що й суди цивільної юрисдикції, виділені лише за суб'єктною ознакою. Процедури господарського і цивільного судочинства не мають принципових відмінностей. Місцеві господарські суди будуть реорганізовані в окружні суди з розгляду цивільних і кримінальних справ, та розглядатимуть, крім цивільних (господарських) справ, також окремі категорії кримінальних справ, що дасть можливість зменшити навантаження на місцеві загальні суди.

Мабуть мало хто сподівався, що прийнятий 2 червня 2016 року новий Закон України «Про судоустрій і статус суддів» [237] вирішив таку довготривалу дискусію щодо діяльності патентних судів в Україні.

Вказаним Законом у системі судоустрою віднині діятиме Вищий суд з питань інтелектуальної власності. Проте, тільки практична діяльність цього суду надасть нам відповідь, чи спроможний новостворений суд забезпечити ефективний захист прав інтелектуальної власності. Оскільки, Закон не вказує які визначені процесуальним законом буде розглядати справи цей суд.

Враховуючи вищевикладене, слід зазначити, що судова реформа в Україні, взагалі супроводжуватиметься низкою труднощів, які в першу чергу пов'язані із лобіюванням певних інтересів, фінансуванням. Проте, створений Вищий суд з питань інтелектуальної власності одночасно не вирішить проблемні питання у сфері охорони прав інтелектуальної власності. Зараз, як на нашу думку, необхідно зосередити свою увагу на реформуванні чинного законодавства у сфері охорони прав інтелектуальної власності. Враховуючи реалії сьогодення, удосконалення законодавчих норм шляхом внесення змін до спеціальних законів з питань інтелектуальної власності та відповідних підзаконних актів теж потребує немало зусиль.

ВИСНОВКИ

У результаті монографічного дослідження, виконаного на основі аналізу вітчизняного та законодавства зарубіжних країн і практики його реалізації, теоретичного переосмислення нормативно-правових актів та численних наукових праць, автором сформульовано низку висновків, пропозицій і рекомендацій, спрямованих на подальший розвиток теорії адміністративного права через формування нових та вдосконалення існуючих правових конструкцій, категорій і понять, внесення наукових пропозицій з удосконалення чинного адміністративного законодавства України, що регламентує діяльність органів виконавчої влади у сфері охорони об'єктів промислової власності. Найважливішими з них є такі:

1. Аналіз наукових і публіцистичних джерел дав змогу визначити передумови виникнення законодавчого регулювання та становлення державної системи охорони прав на об'єкти промислової власності. Проведене дослідження правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних зі створенням та розвитком державної системи охорони прав на об'єкти промислової власності в Україні, дає підстави запропонувати авторську періодизацію розвитку державної системи охорони прав на об'єкти промислової власності й виокремити три основні періоди цього процесу та етапи розвитку державної системи охорони прав на об'єкти промислової власності за часів незалежності України:

– дорадянський період (з моменту прийняття «Новоторгового Уставу» – 1667 р. – 1917 р.);

– радянський (з моменту прийняття Декрету Ради Народних Комісарів «Про мито на товарні знаки» – 1918 р. – 1991 р.);

– сучасний (з 1992 р. до теперішнього часу) відображає процес становлення правовідносин у сфері державної системи охорони прав на об'єкти промислової власності в період незалежності, та дає змогу поділити його на три етапи:

– перший етап (липень 1992 р. – січень 1999 р.) характеризується

утворенням 18 вересня 1992 р. Державного патентного відомства України, затвердженням Тимчасового положення про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні;

– другий етап (січень 1999 р. – червень 2000 р.) характеризується ліквідацією Державного патентного відомства України й утворенням Державного агентства з охорони промислової власності та державного підприємства «Український інститут промислової власності»;

– третій етап (серпень 2000 р. – серпень 2016 р.) характеризується діяльністю державного підприємства «Український інститут промислової власності», який входить до структури Державної служби інтелектуальної власності і відповідає за проведення формальної та кваліфікаційної експертизи заявок на об'єкти промислової власності (винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, топографії інтегральних мікросхем та зазначення походження товарів) на відповідність умовам надання правової охорони, виносить рішення щодо видачі охоронних документів, забезпечує здійснення державної реєстрації об'єктів промислової власності та офіційної публікації відомостей про них;

– сучасний етап (серпень 2016 р. до теперішнього часу) характеризується ліквідацією Державної служби інтелектуальної власності України та покладення на Міністерство економічного розвитку і торгівлі України функцій з реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності.

2. Враховуючи неоднозначні підходи в частині віднесення об'єктів права інтелектуальної власності до інституту об'єктів промислової власності, у питанні класифікації об'єктів промислової власності та пошуків шляхів її удосконалення вбачаємо доцільним віднести до об'єктів промислової власності винаходи, корисні моделі; промислові зразки; торговельні марки; географічні зазначення; компонування інтегральних мікросхем; раціоналізаторські пропозиції.

3. Аналіз особливостей законодавчого регулювання та адміністративно-правової охорони прав на об'єкти промислової власності свідчить, що

законодавець до незаконного використання об'єкта права інтелектуальної власності не включив такий об'єкт права інтелектуальної власності, як географічне зазначення. Для правильної кваліфікації вчиненого правопорушення обов'язковим є встановлення та правильне визначення об'єкта адміністративного правопорушення. Точне встановлення об'єкта адміністративного правопорушення має бути обумовлено існуючою системою охорони зазначеного інституту права інтелектуальної власності, що підтверджується нормами цивільного (ст. 501–504), господарського (ст. 160–161) та кримінального (ст. 229) кодексів України. Наявність такої системи правової охорони визначає необхідність адміністративно-правової охорони прав на географічне зазначення через включення цього об'єкта до ст. 51–2 КУпАП.

З метою удосконалення адміністративного законодавства пропонується ст. 51–2 КУпАП викласти в такій редакції:

Ст. 51–2. «Порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності».

Незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності (літературного чи художнього твору, їх виконання, фонограми, передачі організації мовлення, комп'ютерної програми, бази даних, наукового відкриття, винаходу, корисної моделі, промислового зразка, знака для товарів і послуг, топографії інтегральної мікросхеми, географічного зазначення, раціоналізаторської пропозиції, сорту рослин тощо), привласнення авторства на такий об'єкт або інше умисне порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняється законом, тягне за собою накладення штрафу від десяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією незаконно виготовленої продукції та обладнання і матеріалів, які призначені для її виготовлення.

4. Здійснено аналіз наукових поглядів на поняття й елементи організаційно-правового механізму державного управління, що дає змогу визначити сукупність низки елементів, серед яких треба виділити: об'єкт, суб'єкт, принципи, мету, завдання, функції, форми й методи управління. У контексті дослідження розглянуто окремі елементи управлінського процесу, які

пов'язані зі сферою промислової власності. На основі досягнення юридичної науки, аналізу чинного адміністративного законодавства України й практики його застосування проведене дослідження принципів управління дає підстави зазначити, що наведені та інші принципи повинні знайти свій прояв у процесі реалізації функцій державного управління промисловою власністю. До основних принципів регулювання взаємовідносин управління промисловою власністю можна віднести:

принцип нормативно-правового забезпечення вдосконалення процедури набуття, використання та захисту прав на об'єкти промислової власності;

принцип про відшкодування шкоди, спричиненої внаслідок визнання патенту на винахід недійсним; принцип функціонування національної системи охорони прав промислової власності;

принцип гармонізації національного законодавства у сфері промислової власності з нормами міжнародних договорів;

принцип створення належних правових умов для законного використання об'єктів промислової власності суб'єктами прав на ці об'єкти та суб'єктами підприємницької діяльності.

5. Мета завжди реалізується за допомогою завдань і функцій. Конкретизація мети управління промисловою власністю, у свою чергу, реалізується суб'єктом публічної адміністрації. Основне її завдання у сфері промислової власності – забезпечення належної охорони та захисту прав власників та законних користувачів на об'єкти промислової власності. Поділ функцій на загальні, спеціальні та допоміжні проаналізовано в контексті дослідження державного управління промисловою власністю.

До загальних функцій управління варто віднести:

1) організацію державного управління (держава надає пріоритетну підтримку розвитку й охороні об'єктів промислової власності як одного із джерел економічного зростання держави. Згідно зі ст. 54 Конституції України кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за

винятками, встановленими законом. Держава сприяє розвитку науки, встановленню наукових зв'язків України зі світовим співтовариством);

2) регулювання (регламентовано нормативно-правовими актами залежно від об'єкта промислової власності; характерне для всіх суб'єктів управління через реалізацію нормотворчих повноважень);

3) систему суб'єктів публічної адміністрації (управління промисловою власністю здійснюється системою органів виконавчої влади та їх структурних підрозділів);

4) координацію управлінських рішень (пов'язано з узгодженістю управлінських процесів, спрямованих на здійснення експертизи об'єктів промислової власності, реєстрацію та видачу охоронних документів; охорони майнових прав на об'єкти промислової власності під час перетину митного кордону);

5) контроль (спрямований на охорону й захист майнових та особистих немайнових прав суб'єктів права інтелектуальної власності на належні їм об'єкти промислової власності, а також на захист державних інтересів. Зокрема, правова регламентація винаходу може містити інформацію, віднесена до державної таємниці, що потребує державного контролю з боку Служби безпеки України).

Спеціальні функції характеризують особливості конкретного органу державного управління. Специфіка діяльності суб'єктів публічної адміністрації у сфері інтелектуальної власності зумовлює такі спеціальні функції державного управління промисловою власністю: формування та реалізація державної політики у сфері охорони та захисту прав на об'єкти промислової власності; державна реєстрація об'єктів промислової власності та видача патентів/свідоцтв на об'єкти промислової власності; управління об'єктами державної власності, що належать до сфери управління суб'єктів публічної адміністрації у сфері інтелектуальної власності.

До допоміжних функцій управління промисловою власністю варто віднести: ведення обліку організацій колективного управління, визначення уповноважених організацій колективного управління; вивчення й узагальнення

досвіду зарубіжних країн, а також практику застосування законодавства України у сфері промислової власності; розроблення нормативно-правових актів; надання адміністративних послуг. Елементи організаційно-правового механізму управління промисловою власністю займають самостійне місце і безпосередньо впливають на організаційно-правовий механізм державного управління промисловою власністю.

6. До системи суб'єктів публічної адміністрації у сфері інтелектуальної власності промисловою власністю відносимо:

Президента України; Кабінет Міністрів України; Міністерство економічного розвитку і торгівлі України; Міністерство аграрної політики і продовольства України; Міністерство культури України; Міністерство охорони здоров'я України; Міністерство юстиції України; Державну фіскальну службу України; Антимонопольний комітет України; Службу безпеки України.

Державні органи управління промисловою власністю, слід поділити на суб'єктів загальної та спеціальної компетенції.

До суб'єктів загальної компетенції відносимо:

Президента України; Кабінет Міністрів України; Міністерство аграрної політики і продовольства України; Міністерство культури України; Міністерство охорони здоров'я України; Міністерство юстиції України; Державну фіскальну службу України; Антимонопольний комітет України; Службу безпеки України.

Для цих суб'єктів реалізація управлінських функцій у зазначеній сфері відносин не є основним призначенням.

Суб'єкти загальної компетенції мають різноманітний управлінський вплив на сферу промислової власності і поділяються на декілька груп.

Перша група: Президент України; Кабінет Міністрів України.

Друга група: Міністерство аграрної політики і продовольства України; Міністерство культури України; Міністерство охорони здоров'я України; Міністерство юстиції України; Державна фіскальна служба України; Антимонопольний комітет України; Службу безпеки України; Служба безпеки

України.

Суб'єктом спеціальної компетенції, який безпосередньо покликаний здійснювати управлінські функції у сфері промислової власності є Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, *Державна служба інтелектуальної власності України (незважаючи на постанову КМУ щодо ліквідації ДСІВ, на сьогодні ДСІВ виконує свої повноваження)*, Державне підприємство «Український інститут промислової власності».

7. Проаналізовано наявні в адміністративно-правовій науці поняття та форми державного управління. З огляду на значну кількість суб'єктів державного управління промисловою власністю, їх функціональне призначення та різноманіття форм управління, на прикладі Державної служби інтелектуальної власності України розглянуто визначальні правові та неправові форми державного управління.

8. Важливим елементом організаційно-правового механізму промислової власності є методи державного управління. Правильне розуміння методів можливе на підставі та у зв'язку із функціями управління. Категорія методу управління в концентрованій формі відображає взаємозв'язок керівних і керованих підсистем, де керівний суб'єкт управління здійснює управлінський вплив на керований об'єкт. Унаслідок значного різноманіття суб'єктів виконавчої влади та об'єктів, що перебувають під їх впливом, методи управління теж є різноманітними.

Для методів управління промисловою власністю характерні такі риси:

- 1) здійснюються в межах повноважень суб'єкта державного управління;
- 2) використовуються суб'єктами державного управління як засоби реалізації закріпленої за ними компетенції та безпосередньо виражають повноваження державно-владного характеру;
- 3) здійснюють управлінський вплив органів виконавчої влади та інших суб'єктів державного управління на відповідні керовані об'єкти;
- 4) проявляються у взаємозв'язках між суб'єктами та об'єктами державного управління;

5) завжди мають своїм адресатом відповідні керовані об'єкти (індивідуальні або колективні);

6) забезпечують порядок у державному управлінні;

7) залежать від особливостей організаційно-правового статусу суб'єктів виконавчої влади, насамперед від особливостей керованого об'єкта, індивідуального або колективного.

Будучи правильно поєднані, ці та інші методи створюють взаємопов'язану систему способів впливу, за допомогою яких суб'єкт виконавчої влади у сфері промислової власності здійснює управлінський вплив на об'єкт через використання адміністративно-правових форм управління. У методах державного управління промисловою власністю реалізується воля держави, яка через уповноважені органи, які наділені компетенцією покликані забезпечити певний порядок в публічному управлінні.

Аналіз поняття та ознак адміністративного примусу дає підстави зробити висновок, що цей різновид державно-правового примусу визначений нормами адміністративного права, які застосовують уповноважені державні органи (їх посадові особи), мають комплексний правовий характер, поєднують профілактичні та припиняючі заходи з метою забезпечення належної охорони прав на об'єкти промислової власності.

9. Разом з високими темпами науково-технічного прогресу поряд з об'єктами інтелектуальної власності великого значення набуває «ноу-хау». У своїй більшості в наведених вітчизняних нормативно-правових актах термін «ноу-хау» використовується разом з іншими об'єктами промислової власності. У сучасній науковій доктрині існує кілька підходів, пов'язаних із регулюванням цього об'єкта. «Ноу-хау», маючи подвійну правову природу, неможливо розглядати без секретів виробництва, які передусім пов'язані із підприємницькою діяльністю суб'єктів господарювання. Незважаючи на широке коло правових інститутів, що регулюють правовий режим та способи захисту комерційної таємниці, складовою якої є «ноу-хау». Питання, пов'язані із захистом цього об'єкта, становлять як теоретичну, так і суто практичну

діяльність. Основною проблемою правового регулювання «ноу-хау» є відсутність спеціального нормативного акта, який врегулював би відносини, що виникають із приводу його використання. Неповнота та невідповідність правових норм, які регулюють однакові суспільні відносини, ставить питання про потребу прийняття нормативно-правового акта.

З метою вдосконалення правової охорони «ноу-хау» підтримуємо думку про необхідність прийняття спеціального нормативно-правового акта, який урегулював би факт неправомірного використання цього об'єкта.

10. Встановлено, що на сьогодні норми Законів України: «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем», не рівною мірою захищають права третіх, коли в ході експертизи заявок щодо таких об'єктів, як винахід і корисна модель, топографія інтегральної мікросхеми та промислові зразки, законодавець на відміну від таких об'єктів, як торговельні марки та географічні зазначення, передбачив право третіх осіб оскаржувати рішення за заявкою проти реєстрації прав на них. На відміну від вказаних законів право третіх осіб передбачене іншими законодавчими актами у сфері промислової власності – Законами України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про охорону прав на зазначення походження товарів». У теоретичному та практичному відношенні такий підхід законодавця в частині надання права на подання до закладу експертизи мотивованого заперечення тільки заявникові (апелянту), у суто прикладному плані це означає, що держава ставить у нерівні відношення об'єкти промислової власності під час їх реєстрації.

11. З метою забезпечення однакових підходів під час розгляду однакових за своєю суттю заперечень та дотримання строків розгляду заперечень і заяв про визнання знаків добре відомими в Україні, що передбачено Регламентом Апеляційної палати ДСІВ та порядком визнання знака добре відомим в Україні, пропонуємо внести зміни до норм Законів України: «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»; «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем»; «Про охорону прав на промислові зразки».

Пропонуємо абзац третій частини третьої ст. 22 Закону «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» викласти в такій редакції:

«Будь-яка особа може подати до закладу експертизи мотивоване заперечення проти заявки щодо невідповідності наведених у ній відомостей про певний патент умовам надання правової охорони, встановленим цим Законом»;

абзац другий частини третьої ст. 12 Закону «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем» викласти в такій редакції:

«Будь-яка особа може подати до закладу експертизи мотивоване заперечення проти заявки щодо невідповідності наведених у ній відомостей про топографію інтегральної мікросхеми умовам надання правової охорони, встановленим цим Законом»;

абзац другий частини другої ст. 16 Закону «Про охорону прав на промислові зразки» викласти в такій редакції:

«Будь-яка особа може подати до закладу експертизи мотивоване заперечення проти заявки щодо невідповідності наведених у ній відомостей про патент умовам надання правової охорони, встановленим цим Законом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Каміл Ідріс. Інтелектуальна власність – потужний інструмент економічного зростання. К.: ВОІВ, 2007. 371 с.
2. Підпригора О. Л. Право інтелектуальної власності: навчальний посібник. К.: Юрінком Інтер, 2004. 672 с.
3. Волошин В. О. Історія становлення правового регулювання відносин у сфері промислової власності. Часопис Київського університету права. 2011. №1. С. 221-225.
4. Шенкаренко М. Основні показники діяльності у сфері промислової власності України у 2013 році. Інтелектуальна власність. 2014. №3. С. 24-30.
5. Солощук М. Захист інтелектуальної власності. Інтелектуальна власність. 2008. №1. С. 70-77.
6. Глухівський Л. Й. Правова охорона об'єктів промислової власності: етапи становлення та розвитку. Наука та інновації. 2010. №4. С. 46-50.
7. Чомахашвілі О. Ш. До питання історії розвитку правової охорони прав на промислові зразки. Держава і право: зб. наук. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. 2008. Вип. 39. С. 394-398.
8. Світличний О. П. Право інтелектуальної власності: К.: НУБіП України. 2015. 355 с.
9. Чукаєва А. В. Адміністративно-правова охорона прав об'єктів промислової власності в Україні: дис. ... канд. наук : 12.00.07. Держ. НДІ М-ва внутр. справ України. К., 2012. 221 с.
10. О пошлине на товарне знаки: Декрет Совета Народных Комисаров от 15 августа 1918 года. Собрание узаконений и распоряжений правительства за 1917-1918 г. г. Управление делами Совнаркома СССР. М., 1942. С. 791-792.
11. О товарных знаках государственных предприятий: Постановление Высшего Совета Народного Хозяйства от 17 июля 1919 года. Собрание

указаний и распоряжений правительства за 1919 г. Управление делами Совнаркома СССР. М., 1943. Ст. 508.

12. О товарных знаках: Постановление Совета Народных Комиссаров РСФСР от 10 ноября 1922 года. Собр. Узак. РСФСР. 1922. №75. Ст. 939.

13. О товарных знаках: Постановление Совета Народных Комиссаров СССР от 18 июля 1923 года. LAWMIХRU. 2004. URI: [http:// www.lawmix.ru/sssr/17456](http://www.lawmix.ru/sssr/17456)

14. Маньков А. Г. Российское законодательство X-XX вв. В 9 т. Законодательство периода становления абсолютизма. М.: Юридическая литература, 1986. Т. 4. С. 116-136.

15. Свод законов Российской империи. Т. 15: Законы уголовные, Спб, 1842. 1942 с.

16. Шершеневич Г. Ф. Учебник русского гражданского права. М.: Фирма «СПАРК», 1995. 461 с.

17. Уложение о наказаниях уголовных и исправительных 1885 года : Закон. Изд. Таганцев Н. С. Изд. 13-е, перер. и доп. Спб.: Гос. тип., 1908. 858 с.

18. Белявский Л. А., Рубиновский А. Л. Уложение о наказаниях уголовных и исправительных 1885 годов толковании юристов. Спб., 1902. 458 с.

19. Курило В. І., Світличний О. П., Гиренко І. В. Основи права інтелектуальної власності: навчальний посібник. Донецьк: видавництво «Донбас», 2012. 262 с.

20. Універсал Української Центральної Ради (IV) Державні утворення (1917-1920) від 9 січня 1918 року. Вісник Ради Народніх Міністрів Української Народної Республіки. 1917. № 3.

21. Дало В., Ферчук А. До історії становлення державної системи охорони промислової власності України. Винахідник і раціоналізатор. 2006. №5. С. 21-24.

22. Про проголошення незалежності України: Постанова Верховної Ради Української РСР від 24 серпня 1991 року. Відомості Верховної Ради України. 1991. №38. Ст. 502.

23. Про основи державної політики в сфері науки і науково-технічної діяльності: Закон України від 13 грудня 1991 року. Відомості Верховної Ради України. 1992. №12. Ст.165.

24. Про затвердження Положення про Державне патентне відомство України: постанова Кабінету Міністрів України № 411 від 21 липня 1992 року. ВРУ: офіційний веб-портал. 2000. URI: [http:// zakon4.rada.gov.ua/laws/show/411-92](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/411-92)

25. Про Тимчасове положення про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні: Указом Президента України № 479/92 від 18 вересня 1992 року . ВРУ: офіційний веб-портал. 2000. URI: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/479/92>

26. Про науково-технічну інформацію: Закон України від 25 червня 1993 року. Відомості Верховної Ради України. 1993. №33. Ст. 345.

27. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15 грудня 1993 року. Відомості Верховної Ради України. 1994. №7. Ст. 33.

28. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15 грудня 1993 року. Відомості Верховної Ради України. 1994. №7. Ст. 34.

29. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15 грудня 1993 року. Відомості Верховної Ради України. 1994. №7. Ст. 36.

30. Про утворення Державного патентного відомства України: постанова Кабінету Міністрів України № 29 від 27 січня 1993 року . ВРУ: офіційний веб-портал. 2000. URI: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/29-92>

31. Про утворення Державного агентства України: постанова Кабінету Міністрів України № 49 від 7 січня 1999 року. Офіційний вісник України. 1999. №49.

32. Про утворення Державного Департаменту інтелектуальної власності: постанова Кабінету Міністрів України № 601 від 4 квітня 2000 року. ВРУ: офіційний веб-портал. 2000. URI: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/601-2000>

33. Положення про Державний Департамент інтелектуальної власності: постанова Кабінету Міністрів України № 997 від 20 червня 2000 року. ВРУ: офіційний веб-портал. 2000. URI: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/997-2000>

34. Про утворення державного підприємства «Український інститут промислової власності»: наказ Міністерства освіти і науки України № 175 від 7 серпня 2000 року. Державне підприємство «Український інститут інтелектуальної власності»: офіційний веб-сайт. 2004. URI: http://www.uiprv.org/ua/nakaz_monu.html

35. Положення про Державну службу інтелектуальної власності України: постанова Кабінету Міністрів України № 658 від 19 листопада 2014 року. ВРУ: офіційний веб-портал. 2014. URI: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/658-2014>

36. Деякі питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади державної системи правової охорони інтелектуальної власності: постанова Кабінету Міністрів України № 585 від 23 серпня 2016 року. URI: <http://www.kmu.gov.ua/control/ru/cardnpd?docid=249287197>

37. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року. ВРУ: офіційний веб-портал. 2000. URI: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_123

38. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року. Відомості Верховної Ради України. 2003. №40-44. Ст. 356.

39. Харитонова Є. О., Колітенко О. М. Цивільний кодекс України: коментар. Одеса: Юридична література, 2003. 1080 с.

40. Про охорону прав на зазначення походження товарів: Закон України від 16 червня 1999 року. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 32. Ст.267.

41. Методичні рекомендації про порядок складання, подачі і розгляду заяви на раціоналізаторську пропозицію: наказ Державного патентного відомства України №131 від 27 серпня 1995 року. Закони України: інформаційний веб-портал. 2000. URI: http://www.uazakon.com/documents/date_4y/pg_iicbsa.htm

42. Сергеев А. П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации: учеб. 2-е изд., М.: ТК «Велби», 2003. 752 с.

43. Цибульов П. М., Чебатарьов В. П., Паладій М. В. Популярно про інтелектуальну власність: абетка. К.: ТОВ «Альфа-ПШК», 2004. 56 с.

44. Базилевич В. Д. Інтелектуальна власність: підручник. К. : «Знання», 2006. 432 с.

45. Дзера О. В., Боброва Д. В., Довгерт А. С. Цивільне право України: підручник: у 2-х кн. К.: Юрінком Інтер, 2002. Кн. 1. 720 с.

46. Петренко О. Б. Загальна характеристика правовідносин захисту прав на об'єкти промислової власності Університетські наукові записки. 2006. №3-4 (19-20). С. 232-240.

47. Офіційний веб-портал Державної служби інтелектуальної власності. 2016. URI: http://sips.gov.ua/ua/industrial_ownership.html

48. Коваль І. Характеристика прав на об'єкти промислової власності відповідно до загальної моделі суб'єктивного права. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2010. №6. С. 14-21.

49. Макода В. Є. Об'єкти промислової власності в період глобалізації та розвитку інноваційного бізнесу. Актуальні проблеми держави і права. 2009. №8. С. 100-109.

50. Про охорону прав на сорти рослин: Закон України від 21 квітня 1993 року. Відомості Верховної Ради України. 1993. №21. Ст. 218.

51. Про племінне тваринництво: Закон України від 21 грудня 1999 року. Відомості Верховної Ради України. 2000. №6-7. Ст. 37.

52. Ніццька угода про Міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків від 15 червня 1957 р., переглянута в Стокгольмі 14 липня 1967 р. і в Женеві 13 травня 1977 р. і змінена 28 вересня 1979 р. LIGAZAKON. 2014. URI: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/MU58001U.html

53. Про приєднання України до Ніццької угоди про Міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків: Закон України від 1 червня 2000 року. LIGAZAKON. 2014. URI: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/T001762.html

54. Віденська Угода про заснування Міжнародної класифікації зображувальних елементів знаків від 12 червня 1973 року. Дебет-кредит: нормативні документи. 2015. URI: <http://docs.dtkr.ua/ua/doc/1014.5850.0>

55. Про приєднання України до Віденської угоди про заснування Міжнародної класифікації зображувальних елементів знаків: Закон України від 18 лютого 2009 року. Відомості Верховної Ради України. 2009. № 28. Ст. 359.

56. Локарнська угода про заснування Міжнародної класифікації промислових зразків від 8 жовтня 1968 року. LIGAZAKON. 2014. URI: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/MU68012.html

57. Про приєднання України до Локарнської угоди про заснування Міжнародної класифікації промислових зразків: Закон України від 17 грудня 2008 року. Дебет-кредит: нормативні документи. 2015. URI: <http://docs.dtkr.ua/ua/doc/1014.5754.0>

58. Страсбурзька Угода про міжнародну патентну класифікацію від 24 березня 1971 року. LIGAZAKON. 2014. URI: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/MU71026.html

59. Про приєднання України до Страсбурзької угоди про Міжнародну патентну класифікацію: Закон України від 17 грудня 2008 року. Відомості Верховної Ради України. 2009. №15. Ст. 199.

60. Про запровадження версії 2015 року 10-ї редакції Міжнародної класифікації товарів і послуг для реєстрації знаків у перекладі українською

мовою: наказ Державної служби інтелектуальної власності України № 523-н від 18 грудня 2014 року. Державна служба інтелектуальної власності України: офіційний веб-сайт. 2015. URI: <http://sips.gov.ua/ua/>

61. Гарбуз Т. О. Класифікація об'єктів промислової власності. Дев'ять економіко-правові дискусії. Матеріали міжн. наук. прак. інтернет-конф., м. Львів, 1 грудня 2015 р. С. 141-144.

62. Орлюк О. П., Крощенко В. П. Шляхи удосконалення правової охорони та захисту об'єктів промислової власності в Україні: аналіз, пропозиції: монографія. К.: ТОВ «Лазуріт-Поліграф», 2009. 132 с.

63. Прахов Б. Г. Становлення та розвиток патентного права. Питання інтелектуальної власності. Збірник наукових праць НДІВ АПрН України. Випуск п'ятий. К., 2007. С. 101-109.

64. Програма розвитку державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні на 2010-2014 роки: Схвалено рішенням Колегії Державного департаменту інтелектуальної власності (Протокол від 14 грудня 2009 р. № 14). PANDIARU. 2010. URI: <http://pandia.ru/text/79/501/44005.php>

65. Програма співробітництва між Державною службою інтелектуальної власності України та Всесвітньою організацією інтелектуальної власності на 2014-2016 роки»: Міжнародний документ від 30 вересня 2014 року. ВРУ: офіційний веб-портал. 2014. URI: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/999_006

66. Пастухов В. П. Основи теорії держави і права: навчальний посібник. К.: НАУ, 2007. 150 с.

67. Галянтич М. К. Співвідношення правових категорій «охорона» та «захист» промислової власності. Актуальні проблеми держави і права. Вип.19. О.: Юрид. л-ра. Одеська нац. юрид. акад., 2003. С. 121-134.

68. Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем: Закон України від 5 листопада 1997 року. Відомості Верховної Ради України. 1998. № 8. Ст. 28.

69. Святоцький О. Д. Інтелектуальна власність: слов. - довід.: у 2-х т. К.: Ін Юре, 2000. Т. 2. Промислова власність. 272 с.
70. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 7 грудня 1984 року. Відомості Верховної Ради Української РСР. 1984, додаток до № 51. Ст. 1122.
71. Конституція України від 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. Ст. 141.
72. Про державну таємницю: Закон України від 21 січня 1994 року. Відомості Верховної Ради України. 1994. №16. Ст. 93.
73. Кодекс интеллектуальной собственности Франции. М.: ВНИИПИ, 1997. 137 с.
74. Чомахашвілі О. Зміст адміністративно-правового регулювання у сфері охорони прав на промислові зразки. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2010. №6. С. 27-32.
75. Фелицина С. Б., Лаврова Ю. В. Новый порядок охраны промышленных образцов в ЕС. Патенты и лицензии. 2003. №6. С. 15-19.
76. Васильківська Т., Кращенко В. Судова експертиза запатентованих промислових зразків у цифрах і фактах. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2008. №6. С. 13-25.
77. Гальперин Л. Б. Интеллектуальная собственность: основные материалы. Новосибирск.: ВО «Наука», 1993. 189 с.
78. Стосовно правової охорони топографії напівпровідникових виробів: Директива Ради 87/54/ЄЕС від 16 грудня 1986 року. Правова бібліотека України: веб-портал. 2010. URI: <http://ukraine.uapravo.net/data/base64/ukr64110.htm>
79. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. Ст.131.
80. Митний кодекс України: Закон України від 3 березня 2012 року. Відомості Верховної Ради України. 2012. № 44-45, № 46-47, №48. Ст.131.

81. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року. Відомості Верховної Ради України. 2012. № 18-22. Ст. 144.

82. Гарбуз Т. Правові засади адміністративно-правової охорони об'єктів промислової власності. Підприємництво, господарство і право. 2015. №11. С. 25-28.

83. Бошицький Л. Ю. Інтелектуальна власність в сучасній Україні - актуальні питання модернізації та правового регулювання. Часопис Київського університету права. 2013. №1. С. 213-217.

84. Губрієнко О. М. Організаційно-правові засади державного управління в галузі електроенергетики в Україні: автореф. дис... на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук: 12.00.07. Нац. акад. держ. податк. служби України. Ірпінь, 2006. 20 с.

85. Світличний О. П. Принципи права в управлінській діяльності земельними ресурсами. Правові реформи в Україні: проблеми реалізації: Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 16-17 лютого 2011 року. Київ: у 4-х томах. К.: Центр правових наукових досліджень, 2011. Т. 3. С.75-77.

86. Стеценко С. Г. Адміністративне право України: навч. посіб. К.: Атіка, 2007. 624 с.

87. Фролов И. Т. Философский словарь. М.: Республика, 2001. 719 с.

88. Кульчицька О. В. Організаційно-правові засади здійснення державного контролю у сфері охорони об'єктів права інтелектуальної власності: автореф. дис... на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук: 12.00.07. Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ, 2014. 21 с.

89. Про затвердження Концепції розвитку національної системи правової охорони інтелектуальної власності: розпорядженням Кабінету Міністрів України № 321-р від 13 червня 2002 року ВРУ: офіційний веб-портал. 2002. URI: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/321-2002>

90. Коваль І. Забезпечення приватних і публічних інтересів у сфері визнання недійсним патенту на винахід, корисну модель, промисловий зразок. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2011. №6. С.70-77.

91. Макода В. Є. Припинення правової охорони промислового зразка та захист прав на нього. Право України. 2000. №6. С. 72-76.

92. Ришкова О. В. Право інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок як об'єкт захисту. Юридична Україна. 2004. №11. С. 55-57.

93. Ковальський В. С. Охоронна функція права як соціальний правовий феномен: автореф. дис... докт. юрид. наук: 12.00.01. Інститут законодавства Верховної Ради України. К., 2011. 36 с.

94. Кульчицька О. В. Організаційно-правові засади здійснення державного контролю у сфері охорони об'єктів права інтелектуальної власності: дис... на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук: 12.00.07. Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ, 2014. 201 с.

95. Коломоець Т. О. Адміністративне право України: підручник. Вид.2, змін. і доп. К.: Істина, 2012. 528 с.

96. Про виконавче провадження: Закон України від 21 квітня 1999 року. Відомості Верховної Ради України. 1999. №24. Ст. 207.

97. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України: підручник. К.: Юрінком Інтер, 2003. 544 с.

98. Лазарев Б. М. Государственное управление на этапе перестройки. М.: Юрид. лит. 1988. 320 с.

99. Голосніченко Д. Теоретичні засади визначення владних повноважень на основі виявлення об'єктивно необхідних функцій. Вісник Львівськ. ун-ту. Серія юридична. 2008. Вип. 47. С. 76-82.

100. Малиновський В. Я. Державне управління: навч. посібник. Луцьк: Вежа, 2000. 558 с.

101. Скакун О. Ф. Теория государства и права: учеб. Х.: Консул, Ун-т. дел, 2000. 704 с.
102. Забарний Г. Г., Калюжний Р. А. Адміністративне право України: посібник. К.: Видавництво «Паливода». 2001. 194 с.
103. Битяк Ю. П. Адміністративне право: підручник. Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Х. : Право, 2010. 624 с.
104. Авер'янов В. Б. Адміністративне право України. Академічний курс: підруч.: у 2-ох томах: К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2007. Том 1. Загальна частина. 592 с.
105. Янчук В. З. Аграрне право України. К.: Юрінком, 1996. 560 с.
106. Рудницька Р. М., Сидорчук О. Г., Стельмах О. М. Механізми державного управління: сутність і зміст. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2005. 28 с.
107. Ярмакі Х. П. Адміністративно-наглядова діяльність міліції в Україні: монографія. О. : Юридична література, 2006. 366 с.
108. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. К.: Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
109. Прохоров А. М. Советский энциклопедический словарь. М.: Сов. энциклопедия, 1988. 1600 с.
110. Абдеев Р. Ф. Философия информационной цивилизации. М.: Гуманит. Изд-во «Центр Владос», 1994. 335 с.
111. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник. Х.: Консум, 2001. 656 с.
112. Алексеев С. С. Механизм правового регулирования в социалистическом государстве. М.: Юрид. лит., 1966. 183 с.
113. Алексеев С. С. Теория государства и права: ученик для юрид. вузов и факультетов. М. : БЕК, 1998. 453 с.
114. Развадовський В. Й. Адміністративно-правове регулювання правовідносин у транспортній сфері України : монографія. Х. : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. 284 с.

115. Коломоєць Т. О. Адміністративне судочинство України: підручник. К. : Істина, 2008. 216 с.
116. Коломоєць Т. О., Гулевська Г. Ю. Адміністративна юстиція. Адміністративне судочинство : навч. посіб. К. : Істина, 2007. 152 с.
117. Загуменник В. І., Мусієнко В. В., Проценко В. В. Адміністративне право України: основні категорії та поняття: навч. посіб. К. : Поліграфіст, 2010. 512 с.
118. Теремецький В. І. Поняття адміністративно-правового регулювання у сфері оподаткування. Держава та регіони. Серія «Право». 2012. № 1 (35). С. 50-54.
119. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления: курс лекций. М.: Омега-Л, 2004. 584 с
120. Нижник Н. Р., Машков О. А. Системний підхід в організації державного управління: навч. посіб. К.: Вид. УАДУ, 1998. 160 с.
121. Гарбуз Т. О. Принципи, мета, завдання і функції державного управління об'єктами промислової власності. Права людини в міжнародному та національному законодавстві: м-ли міжнар. наук. прак. конф, 10 грудня 2015 року. К.: НУБіП України, 2015. 264 с.
122. Романенко А. До питання системи органів державного управління у сфері земель житлової та громадської забудови. Науковий вісник НУБіП України: Серія «Право». Київ. 2014. Вип.197. Ч. 1. С. 225-230.
123. Кравцова Т. Адміністративно-правова природа діяльності держави у сфері економіки. Підприємництво, господарство і право. 2011. №4. С.104-106.
124. Битяк Ю. П., Дьяченко О. В. Адміністративне право України: підручник. К.: Юрінком Інтер, 2005. 544 с.
125. Алфьоров С. М. Адміністративне право. Загальна частина. навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2011. 216 с.

126. Авер'янов В. Б. Адміністративне право України. Академічний курс: підруч.: У двох томах: Том 2. Особлива частина. К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2009. 600 с.

127. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: постанова Кабінету Міністрів України №442 від 14 вересня 2014 року. ВРУ: офіційний веб-портал. 2000. URI: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/442-2014>

128. Про внесення змін до Конституції України: Закон України від 8 грудня 2004 року. Відомості Верховної Ради. 2005. № 2. Ст. 44.

129. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 252 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року: справа № 1-45/2010 від 30 вересня 2010 року. ВРУ: офіційний веб-портал. 2000. URI: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v020p710-10>

130. Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні: Указ Президента України № 285/2001 від 27 квітня 2001 року. ВРУ: офіційний веб-портал. 2000. URI: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/285/2001>

131. Про приєднання України до Найробського договору про охорону Олімпійського символу: Указ Президента України № 192/98 від 13 березня 1998 року. ВРУ: офіційний веб-портал. 2000. URI: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/192/98>

132. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 року. Відомості Верховної Ради. 2014. №13. Ст. 222.

133. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26 листопада 2015 року. ВРУ: офіційний веб-портал. 2000. URI: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/848-19/page>

134. Про спеціально уповноважені органи для визначення та контролю особливих властивостей та інших характеристик товарів: розпорядження

Кабінету Міністрів України №149-р від 23 квітня 2001 року. ВРУ: офіційний веб-портал. 2000. URI: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/149-2001-print>

135. Про утворення Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності: розпорядження Кабінету Міністрів України № 984-р від 31 грудня 2004 року. ВРУ: офіційний веб-портал. 2000. URI: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984-2004-p>

136. Положення про Державну фіскальну службу України: постанова Кабінету Міністрів України № 236 від 21 травня 2014 року. ВРУ: офіційний веб-портал. 2000. URI: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/236-2014>

137. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 7 липня 1996 року. Відомості Верховної Ради. 2014. № 36. Ст. 194.

138. Порядок надання Кабінетом Міністрів України дозволу на використання запатентованого винаходу (корисної моделі) чи зареєстрованої топографії інтегральної мікросхеми: постанова Кабінету Міністрів України № 8 від 14 січня 2004 року. ВРУ: офіційний веб-портал. 2000. URI: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/8-2004-print>

139. Положення про Міністерство економічного розвитку і торгівлі України: постанова Кабінету Міністрів України № 459 від 20 серпня 2014 року. ВРУ: офіційний веб-портал. 2000. URI: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/459-2014-p>

140. Про адміністративні послуги: Закон України від 6 вересня 2012 року. Відомості Верховної Ради. 2013. № 32. Ст. 409.

141. Про визначення найменувань адміністративних послуг, які надаються Державною службою інтелектуальної власності України та стандартів їх надання: наказ Державної служби інтелектуальної власності України № 139-Н від 18 вересня 2015 року. Державна служба інтелектуальної власності України: офіційний веб-сайт. 2015. URI: http://sips.gov.ua/i_upload/file/0139-N_18092015.pdf

142. Парламентські слухання: Про стан та законодавче забезпечення розвитку науки та науково-технічної сфери держави: Постанова Верховної Ради України від 11 лютого 2015 року. Відомості Верховної Ради. 2015. №16. Ст.117.

143. Рекомендації слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань науки і освіти «Інтелектуальна власність в Україні. Стан та концептуальні засади розвитку»: Рішення Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти протокол № 13 від 17 червня 2015 року. Державне підприємство «Український інститут інтелектуальної власності»: офіційний веб-сайт. 2015. URI: http://www.uipv.org/ua/index.html?_m=publications&_t=rec&id=2973

144. Державна служба інтелектуальної власності України. Річний звіт за 2014 рік. Державна служба інтелектуальної власності України: офіційний веб-сайт. 2014. URI: http://sips.gov.ua/i_upload/file/zvit2014ua-WEB.pdf

145. Концептуальні засади розвитку сфери інтелектуальної власності України. Державне підприємство «Український інститут інтелектуальної власності»: офіційний веб-сайт. 2015. URI: http://www.uipv.org/ua/index.html?_m=publications&_t=rec&id=3528&fp=11

146. Проект національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період до 2020 року. BARCOUNCIL. 2016. URI: <http://barcouncil.biz/ua/news/article/draft-national-strategy-of-ip-development-in-ukraine-up-to-2020/>

147. Коломоєць Т. О., Меліхова О. Ю. Організаційно-правові засади управління у сфері юридичної науки в Україні: монографія. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2010. 286 с.

148. Гарбуз Т. О. Суб'єкти державного управління у сфері охорони промисловою власністю. Великі глобалізації ХХІ ст. та стратегія соціально-економічного відродження України: м-ли міжнар. конф, 24 травня 2016 року. Київ: КНТЕУ, 2016. 220 с.

149. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления: курс лекций [4-е изд., стер.]. М.: Омега. Л., 2006. 584 с.

150. Аверьянов В. Б., Додин Е. В., Пахомов И. Н. Административное право Украины: учебник. Х.: Одиссей, 2005. 880 с.

151. Крегул Ю. І. Адміністративне право України. Академічний курс: підруч.: у 2-ох томах. К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2007. Т. 1. Загальна частина. 592 с.

152. Можаровська Н. О. Організаційно-правові засади забезпечення легітимації права на об'єкти промислової власності. Часопис Київського університету права. 2012. №1. С. 228-231.

153. Васильев А. С. Административное право Украины (общая часть): учебник. Х.: Одиссей, 2001. 288 с.

154. Про продовження дослідних випробувань системи електронного подання заявок на об'єкти права інтелектуальної власності: наказ Державної служби інтелектуальної власності України № 51-Н від 31 січня 2012 року. Державна служба інтелектуальної власності України: офіційний веб-сайт. 2012. URI: <http://base.ukrpatent.org/efiling/downloads/continue.doc>

155. Про оприлюднення рішень Апеляційної палати Державної служби інтелектуальної власності України: наказ Державної служби інтелектуальної власності України № 122-Н від 1 вересня 2015 року. DOCUMENTUA. 2015. URI: <http://document.ua/pro-oprilyudnennja-rishen-apeljaciinoyi-palati-derzhavnoyi-s-doc240295.html>

156. Про затвердження Плану заходів щодо попередження та профілактики корупційних правопорушень в Державній службі інтелектуальної власності України на 2015 рік: наказ Державної служби інтелектуальної власності України № 31-Н від 24 лютого 2015 року. Державна служба інтелектуальної власності України: офіційний веб-сайт. 2015. URI: <http://sips.gov.ua/ua/nakaz31n24022015>

157. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 року. Відомості Верховної Ради. 2005. № 35-36. Ст. 446.

158. Угода між Державною службою інтелектуальної власності України та Міжнародним бюро Всесвітньої організації інтелектуальної власності від 27 листопада 2015 року. Державне підприємство «Український інститут інтелектуальної власності»: офіційний веб-сайт. 2015. URI: [http:// www. uipv. org/ua/news.html?_m=publications&_t=rec&id=3525](http://www.uipv.org/ua/news.html?_m=publications&_t=rec&id=3525)

159. Лист Державної митної служби України № 12/2-12.1/4994-ЕП від 17 грудня 2012 року. Державна служба України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва: офіційний веб-сайт. 2015. URI: [http:// www. dkrp. gov. ua/print/1014](http://www.dkrp.gov.ua/print/1014)

160. Напрями удосконалення діяльності державної системи правової охорони інтелектуальної власності: Державна служба інтелектуальної власності України. Круглий стіл, 21 травня 2015 року. Державна служба інтелектуальної власності України: офіційний веб-сайт. 2015. URI: <http://213.160.144.254/>

161. Калюжний Р. А. Адміністративне право України. Академічний курс: підруч.: К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2007. 592 с.

162. Ліпкан В. А., Доценко О. С., Кузнецов О. В. Теорія управління в органах внутрішніх справ: навчальний посібник. К.: КНТ, 2007. 884 с.

163. Битяк Ю. П., Богущкий В. В.; Гаращук В. М. Адміністративне право України: підручник для студ. юрид. спец. вищих навч. закл. Освіти. Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Х. : Право, 2000. 520 с.

164. Остапенко О. І., Кісіль З. Р., Ковалів М. В. Адміністративне право: навчальний посібник. К.: «Правова єдність», 2008. 536 с.

165. Юркова Є. В. Адміністративно-правова охорона права інтелектуальної власності в Україні: дис. ... на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріж. нац. ун-т. Запоріжжя, 2011. 205 с.

166. Про визначення компетентного органу з виконання Угоди між Україною та Грузією про взаємну правову охорону географічних зазначень для вин, спиртних напоїв та мінеральних вод: розпорядження Кабінету Міністрів

України № 856-р від 18 червня 2008 року. ВРУ: офіційний веб-портал. 2015.
URI: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/856-2008>

167. Про виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: наказ Державної служби інтелектуальної власності України № 02-н від 4 січня 2016 року. Державна служба інтелектуальної власності України: офіційний веб-сайт. 2015. URI: http://sips.gov.ua/i_upload/file/04012016-nakaz-02-n.pdf

168. Білодід І. К. Словник української мови: в 11 тт. АН УРСР. Інститут мовознавства. К.: Наукова думка, 1970-1980. Том 9, 1978. 917 с.

169. Державні стандарти України в галузі промислової власності: наказ Державного комітету України по стандартизації, метрології та сертифікації № 327 від 6 червня 1997 року. INVEST-ODA. 2000. URI: <http://invest-oda.ck.ua/?p=5049>

170. Український центр інноватики та патентно-інформаційних послуг: INFOWEBIKA. 2010. URI: <http://info.webika.com.ua/map.Phtml?l=ua&id=127044>

171. Коваль Л. В. Державний примус – метод гарантування суспільної безпеки. Наукові записки. 2010. Т. 18. С. 3-6.

172. Коломоєць Т. О. Адміністративний примус у публічному праві України: теорія, досвід та практика реалізації. Запоріжжя: Поліграф, 2004. 404 с.

173. Попов Л. Л., Шергин А. П. Классификация мер административного принуждения. Известия вузов: Правоведение. 1970. №5. С. 40-49.

174. Берлач А. І. Адміністративне право України: навчальний посібник. К.: Університет «Україна», 2005. 472 с.

175. Голосніченко І. П., Стахурський М. Ф., Золотарьова Н. І. Адміністративне право України: основні поняття: навчальний посібник. К.: ГАН, 2005. 232 с.

176. Комзюк А. Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційно-правові питання реалізації: монографія. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. 345 с.

177. Алфьоров С. М. Адміністративне право: загальна частина: підручник. К.: Бюлетень, 2012. 174 с.

178. Про затвердження Порядку реєстрації у митному реєстрі об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону: наказ Міністерства фінансів України №648 від 30 травня 2012 року. ВРУ: офіційний веб-портал. 2012. URI: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1034-12>

179. Гарбуз Т. О., Світличний О. П. Способи впливу державного управління на сферу охорони об'єктів промислової власності. Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України: серія: Право та державне управління. 2015. № 3-4 (16). С. 66 - 71.

180. Князев С. Проблеми правового використання «ноу-хау» в Україні. Юридичний журнал. 2007. №12. С. 18-21.

181. Черевко Г. Інтелектуальна власність: навч. посіб. К.: Знання, 2008. 413 с.

182. Про застосування статті 81 (3) Договору до категорій договорів про передачу технологій: Регламент Комісії (ЄС) № 772/2004 від 27 квітня 2004 року. Офіційний вісник ЄС. 2004. С. 123.

183. Ломакина О. Б. Общие нормы и международная практика охраны объектов промышленной собственности. М., 2000. 205 с.

184. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18 вересня 1991 року. Відомості Верховної Ради. 2005. №47. Ст. 646.

185. Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України щодо охорони інтелектуальної власності: Закон України від 28 лютого 1995 року. Відомості Верховної Ради. 1995. №13. Ст. 85.

186. Про режим іноземного інвестування: Декрет Кабінету Міністрів України № 55-93 від 20 травня 1993 року. Відомості Верховної Ради. 1993. № 28. Ст. 302.

187. Про порядок заповнення звіту про продаж за кордон ліцензій на об'єкти інтелектуальної власності за формою № 6-нт (ліцензії)»: наказ

Міністерства статистики України № 168 від 06 липня 1995 року. ВРУ: офіційний веб-портал. 2012. URI: <http://zakon3.rada.gov.ua>

188. Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків: Закон України від 16 липня 1999 року. Відомості Верховної Ради. 2006. № 40. Ст. 363.

189. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій»: Закон України від 14 вересня 2006 року. Відомості Верховної Ради. 2006. № 45. Ст. 434.

190. Колосов О. Є. Детермінація та правовий режим ноу-хау в Україні. Інтелектуальна власність в Україні. 2014. № 2. С. 29-36.

191. Колесов О. Є. Види ноу-хау та особливості їхнього оформлення. Можливості захисту прав технічне ноу-хау в українському законодавстві KOLOSOVKIEV. 2012. URI: http://kolosov.kiev.ua/file/shop/118_1.pdf

192. Попова Н. О. Співвідношення понять «комерційна таємниця» та «ноу-хау» в законодавстві та науково-правовій літературі України. Вітчизняний та світовий досвід правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності: Збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. Черкаси: 2014. С. 31-35.

193. Про затвердження Класифікатора галузей законодавства України: наказ Міністерства юстиції України № 43/5 від 2 червня 2004 року. ВРУ: офіційний веб-портал. 2012. URI: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v43_5323-04

194. Положення про об'єкти права інтелектуальної власності, що створені в НТУУ «КПІ». НТУУ «КПІ»: веб-сайт. 2012. URI: http://www.ntuu_kpi.kiev.ua.

195. Стороженко О. М. Інтелектуальна власність: навч. посіб. К.: КНТЕУ, 2012. 546 с.

196. О коммерческой тайне: Закон Республики Беларусь от 5 января 2013 года: принят Палатой представителей 17 декабря 2012 года. Одобрен

Советом Республики 20 декабря 2012 года. PRAVOBY. 2012. URI: <http://www.pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=H11300016&p1=1>

197. Бегова Т. К вопросу о понятии «ноу-хау» как объекте интеллектуальной собственности. Підприємництво, господарство і право. 2005. № 5. С. 23-26.

198. Прахов Б. Чи є ноу-хау об'єктом інтелектуальної власності. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2006. №5. С. 22-25.

199. Кузнецов Ю. М. Основы патентознания та авторського права. К.: ТОВ «ЗМОК», 2001. 208 с.

200. Amedee E. Turner. The Law of trade secrets. London 1962. GOVUK. 2012. URI: <http://catalogue.nla.gov.uk/record/2198475>

201. Цирфа Г. О. Організаційно-правові проблеми використання «ноу-хау». Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. 2013. №4 (20). С. 144-148.

202. Потрашкова О. А. Правовой режим секретов производства (ноу-хау): информационно-правовые аспекты : автореф. дисс. ... на соискание уч. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.14. М., 2009. 22 с.

203. Дозорцев В. А. Понятие секрета производства (ноу-хау). Вестник Высшего Арбитражного Суда Российской Федерации. 2001. №8. С. 105-119.

204. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16 квітня 1991 року. Відомості Верховної Ради. 1991. № 29. Ст. 377.

205. Про заходи щодо використання космічних технологій для інноваційного розвитку економіки держави: Указ Президента України № 73/2001 від 6 лютого 2001 року ВРУ: офіційний веб-портал. 2012. URI: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/73/2001>

206. Баскаков В. Ю. Адміністративно-правовий режим інформації з обмеженим доступом: автореф. дис. ... на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. К., 2012. 20 с.

207. Світличний О. П. Комерційна таємниця як об'єкт права інтелектуальної власності та міжгалузевий інститут в системі права та законодавства України. Публічне право. 2014. №1 (13). С. 179-187.

208. Чобот О. А. «Ноу-Хау» та договір на його передачу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03. Університет внутрішніх справ. Х., 1994. 24 с.

209. Гетманцев Д. О. До питання про правовий режим комерційної таємниці за законодавством України. Адвокат. 2008. №5(92). С. 14-15.

210. Прахов Б. Г. Питання створення та використання ноу-хау в сучасних умовах. Питання інтелектуальної власності. Збірник наукових праць НДПІВ АПрН України. Випуск четвертий. К., 2006. С. 40-56.

211. Топалова Л. Д. Правовий режим комерційної таємниці: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.04. Донецьк. Інститут економіко-правових досліджень НАН України, 2006. 34 с.

212. Ковальський В. С. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України: навчальний посібник. К.: Юрінком Інтер, 2002. 320 с.

213. Остапович Г. М. Інтелектуальна власність: навч. посіб. К.: Київ, нац. торг. екном. ун-т, 2012. 456 с.

214. Регламент Апеляційної палати Державного департаменту інтелектуальної власності: наказ Міністерства освіти і науки України № 622 від 15 вересня 2003 року. UAPRAVO. 2003. URI: <http://ukraine.uapravo.net/database36/ukr36710.htm>

215. Колесніченко В. В. Особливості адміністративно-правового захисту права інтелектуальної власності. Адміністративне право і процес. №2(8). 2014. С. 174-180.

216. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. Х.: Еспада, 2006. 776 с.

217. Висоцька Л. Про підсумки та перспективи роботи Апеляційної палати Державної служби інтелектуальної власності України. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2014. №3. С. 48-51.

218. Світличний О. П. Організаційно-правові засади охорони прав на торговельну марку: автореф. дис... канд. юрид. наук. спец.: 12.00.07. Національний аграрний університет. Київ, 2007. 19 с.

219. Гарбуз Т. О. Удосконалення правової охорони об'єктів промислової власності. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України: Серія «Право». К. 2016. Вип. 243. С. 38-43.

220. Рішення Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 17.11.2008 року, у справі №2-а-10490/08. Єдиний державний реєстр судових рішень. 2008. URI: <http://reyestr.court.gov.ua>.

221. Коваль І. Визначення судової юрисдикції щодо захисту прав у сфері промислової власності. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2012. №1. С. 49-53.

222. Щербина В. С. Деякі проблеми удосконалення господарського і господарського процесуального законодавства. Право України. 2010. №8. С. 13-18.

223. Віхров О. П. До питання про критерії розмежування господарської та адміністративної юрисдикцій. Вісник господарського судочинства. 2011. №2. С. 110-118.

224. Пархомчук С. О. Шляхи впровадження в судову систему України органів патентної юрисдикції. Проблеми цивільного та підприємницького права в Україні. 2012. №2. С. 228-230.

225. Концепції розвитку державної системи правової охорони інтелектуальної власності на 2009 - 2014 роки: Схвалено рішенням Колегії Державного департаменту інтелектуальної власності (Протокол від 11 березня 2009 р. № 11). Державний департамент інтелектуальної власності: офіційний веб-сайт. . 2009. URI: <http://sips.gov.ua>

226. Орлюк О. П. Інтелектуальна власність як об'єкт наукової діяльності: стан та перспективи. Питання інтелектуальної власності: збір. наук. праць: випуск 7. К.: Лазурит Поліграф, 2010. С. 4-15.

227. Баженов М. І. Роздуми про доцільність створення в Україні спеціалізованих судів у сфері захисту прав інтелектуальної власності. Науковий вісник Херсонського державного університету. Випуск 6-1. Том 1. 2014. С. 121-126.

228. Дригваль Н. П. Організаційно-правові засади детінізації відносин у сфері обороту об'єктів інтелектуальної власності: дис... канд. юрид. наук. спец.: 12.00.07. Луганська академія внутрішніх справ МВС України. Луганськ, 2004. 243 с.

229. Потапенко В. Такие суды - вне конкуренции. Антимонопольный комитет предлагает создать конкурентно-патентные суды. Юридическая практика. 2001. 16 мая.

230. Кузнецова Н. С. Господарська і адміністративна юрисдикція: проблеми розмежування. Вісник господарського судочинства. 2008. №2. С. 77-79.

231. Комаров В. В. Проблеми теорії та практики цивільного судочинства : монографія. Х. : Харків юридичний, 2008. 928 с.

232. Про деякі питання підвідомчості справ господарським судам: Постанова Пленуму Вищого господарського суду України № 10 від 24 жовтня 2011 року. ВРУ: офіційний веб-портал. 2011. URI: [http:// zakon4. rada. gov. ua/ laws/show/v0010600-11](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0010600-11)

233. Резнікова В. В. Звуження кола справ, підвідомчих господарським судам України: проблема надумана чи реальна? Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2013. Серія «Право». Випуск 22. Частина II. Том 2. С. 59-75.

234. Офіційний веб-портал Державної служби інтелектуальної власності України від 20 квітня 2015 року. 2015. URI: <http://sips.gov.ua/ua/20042015-twinning>

235. Про забезпечення права на справедливий суд: проект Закону України від 13 січня 2015 року. ВРУ: офіційний веб-портал. 2011. URI: <http://zakon1.rada.gov.ua>

236. Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів»: проект Закону від 17 грудня 2014 року. ВРУ: офіційний веб-портал. 2011. URI: <http://zakon1.rada.gov.ua>

237. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 31. Ст. 547.

ДОДАТОК

ПРОПОЗИЦІЯ ЩОДО ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО ЗАКОНОДАВСТВА

ПРОЕКТ ЗАКОНУ УКРАЇНИ

**«Про внесення змін до Кодексу України
про адміністративні правопорушення»**

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до проекту Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення (щодо захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності)»

1. Обґрунтування необхідності прийняття проекту Закону України

Проект Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення» спрямований на точне встановлення об'єкта адміністративного правопорушення та включення «географічного зазначення» як об'єкта права інтелектуальної власності до ст. 51-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

2. Мета законопроекту

Враховуючи неоднорідність і специфічність об'єктів права інтелектуальної власності, а також відсутність в ст. 51-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення такого об'єкта як «географічне зазначення», для правильної кваліфікації вчиненого правопорушення обов'язковим є встановлення та правильне визначення об'єкта адміністративного правопорушення, вноситься пропозиція включити цей об'єкт до в ст. 51-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

3. Загальна характеристика і основні положення законопроекту

Чинне законодавство України про інтелектуальну власність, у тому числі Цивільний і Господарський кодекси України, Кримінальний Кодекс України і Кодекс України про адміністративні правопорушення та Митний кодекс

України не створили єдиної цілісної і ефективної системи охорони і захисту прав інтелектуальної власності. Кожен із зазначених законів визначає свою систему захисту і охорони, яка має прогалини, суперечливі положення та інші неузгодженості.

На відміну від норм цивільного, господарського, кримінального та спеціального законодавства, в нормах Кодексу України про адміністративні правопорушення, такий об'єкт права інтелектуальної власності як «географічне зазначення» - відсутній, що призводить до правових колізій та непорозумінь у правозастосовній діяльності.

Аналіз змісту статті 51-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення дає підстави визнати, що до даної статті включені не всі об'єкти права інтелектуальної власності які потребують адміністративно-правової охорони, а норми даної статті не в змозі забезпечити відповідну адміністративно-правову охорону інтелектуальної власності. З метою охорони та захисту прав на «географічне зазначення», пропонуємо включити цей об'єкт до статті 51-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

4. Стан нормативно-правового регулювання адміністративно-правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності

Адміністративна відповідальність за порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності регулюється наступними нормативними актами: Кодексом України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8074, із змінами і доповненнями; Митним кодексом України від 13.03.2012 р. № 4495-VI; Законом України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» від 16.06.1999 р. № 752-XIV та іншими нормативно-правовими актами.

5. Фінансово-економічне обґрунтування

Прийняття запропонованого проекту Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення» не потребує додаткових витрат з Державного бюджету України.

6. Прогноз соціально-економічних та інших наслідків прийняття законопроекту

Прийняття проекту Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення» дозволить усунути правові колізії та посилити адміністративну відповідальність за порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності.

**ГАРБУЗ ТЕТЯНА ОЛЕКСАНДРІВНА
СВІТЛИЧНИЙ ОЛЕКСАНДР ПЕТРОВИЧ**

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОХОРОНИ ПРАВ
НА ОБ'ЄКТИ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ:
ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ**

Монографія

Формат 60*84/16. Тираж 300 пр. Ум. друк. арк. 14,4. Зам. № 1009
Виготовлювач ТОВ «ЦП КОМПРИНТ»
03150, Київ, вул. Предславинська, 28
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
Суб'єкта видавничої справи ДК № 4131 від 04.08.2011 р.